

FUNDAȚIA ACADEMIA DACOROMÂNĂ
„Tempus DacoRomânia ComTerra”

MIHAI ZAMFIR

Doctor honoris causa al Academiei DacoRomâne

STUDII ȘI CERCETĂRI
RESTITUTIVE

București, Drumul Taberei nr. 26-119, cod poștal 061355
Tel.: 40214138434, 0721034081, 0722972522, geostroe@gmail.com
www.tempusdacoromania.ro, www.academiadacoromana.ro

Copyright 2016 © All rights reserved

MIHAI ZAMFIR
ȘI
TEMPUS
DACOROMÂNIA
COMTERRA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

Zamfir, Mihai
Studii și cercetări: restitutive / Mihai Zamfir. - București :
Editura DacoRomână T.D.C., 2016
ISBN 978-606-601-127-3
821.112.2-96

Ediție îngrijită de dr. Geo Stroe

TEMPUS DACOROMÂNIA COMTERRA
o editură dacoromânească pentru timpul dumneavoastră!

Printed in Romania

Cuvânt-înainte

Domnul dr. Mihai Zamfir este unul dintre cei mai valoroși doctori în chimie și dacoromânică ai DacoRomâniei. Încă de la începutul cercetărilor de dacoromânică inițiate de Academia DacoRomână, am lucrat împreună pentru că suntem frați de cunoaștere și cercetare și, mai mult decât atât, suntem chiar vecini în zona Favorit a Bucureștilor.

Am un sentiment de solidaritate pentru că, de aproape un sfert de secol, ne cunoaștem de prin sesiunile de comunicări ale multor ONG-uri din România care caută adevărul dacic despre milenii dinainte de Christos, în care s-au structurat o cultură, o istorie și o civilizație predacică și dacică predacoromânească și dacoromânească.

Nu de puține ori mi-a fost dat să admir metoda și, mai ales, ideile clare și fundamentate pe dovezi și argumente serioase în privința temelor de cercetare abordate de Domnia Sa. Și, mai mult decât atât, logica expunerii și retorica proprie cu care a convins auditoriu sunt impecabile. Se vede de departe că totdeauna chimia a fost știința saltului calitativ, iar în dacoromânică Domnia Sa a realizat mari salturi interdisciplinare de cercetare.

Domnul Mihai Zamfir face parte din „artileria grea” a cercetării din Academia DacoRomână, a oamenilor de bază, este un cercetător de cursă lungă, pentru care este important ca în sesiunile ADR să își aleagă independent tema și direcția de cercetare, pentru ca, în mod meticolos și suveran, să extragă ca un alchimist magician, din bibliografia și bibliotecii de seamă, aurul cunoașterii din

care construiește teorii de dacoromânică inedite, bine consolidate și splendid argumentate științific.

Este un om care gândește singur și scormone lumina...

Nu sunt de acord cu toate ideile și concluziile Domniei Sale și nici nu e nevoie de aceasta unanimitate de idei și concepții, așa e în știință, dar deschiderile pe care le realizează Domnia Sa sunt uneori de-a dreptul geniale. Nu mai pun la socoteală intervențiile fulminante ale Domniei Sale la dezbaterile săptămânale de după comunicările științifice ale membrilor marcanți ai Academiei DacoRomâne. Conduce personal grupuri de cercetare, fiind în conducerea multor ONG care au scopuri comune asemănătoare, convergente.

Desigur, contradicția este izvorul dezvoltării, adevărul este undeva la mijlocul celor dezbătute cu mare aplomb și cu argumente teoretice de mare anvergură în mișcarea dacistă.

Totuși, domnul dr. Mihai Zamfir are o savoare deosebită în argumentația științifică, ceea ce denotă un cercetător cu un fler deosebit, cu o experiență serioasă și îndelungată în domeniul științelor exacte.

Desigur, ne aflăm în contextul unei problematici complexe, interdisciplinare și foarte presante. Națiunea are nevoie de dacoromânică precum grădina de o ploaie de vară, setea de adevăr este esențială pentru orice cercetător care se respectă pe sine și națiunea de care aparține. Studiile Domniei Sale de istorie, arheologie lingvistică, de cultură străveche încep să fie reunite în forma finală. Vor fi publicate în continuare, în volume alese.

Dr. Geo Stroe, președinte fondator al Fundației Academia DacoRomână
„Tempus DacoRomânia ComTerra”

Cuprins

Introducere / 7
Sargeția, Apa Geților / 9
Săsar / 17
Tapa, Tapae / 21
Stindardul dacilor – prezență eternă a sufletului românesc / 26
Săgețile dacilor / 47
Ochii dacilor / 57
Năframa / 70
Povestea porcului / 79
Saraolt / 84
Olt sau Făgăraș / 99
Transilvania, adică Oltenia / 110
Dobrogea, adică Oltenia / 120
Miorița / 125
Poporul nostru în oglinda folclorului său / 129
Crai Nou / 136

INTRODUCERE

În decursul timpului, participând la congresele de dacologie, precum și la lucrările unor societăți precum „Getica“ , „Liga pentru renașterea Daciei“, „Dacia Rewieval Society“, „Academia Daco Română“ etc., am căutat să răspund, în limita puterilor mele, unor întrebări legate de istoria antică a țării noastre. Am făcut acest lucru, deși studiile mele universitare nu erau în domeniul istoriei și lingvisticii. Absolvind liceul, am renunțat la această tentație din convingerea dureroasă că aceste domenii erau obiectul unei contagiuni politice dezgustătoare pentru mine. Orientarea mea profesională a fost o mare pasiune a mea, chimia, în cadrul căreia am avut o viață de cercetare științifică în domeniul biochimiei care m-a înarmat cu o metodică de mare precizie și subtilitate. Acest lucru m-a ajutat mult în demersurile mele de înțelegere a fenomenului istoric și lingvistic. Fără să pretind că rup ultimul vâl care ascunde fața adevărului, prezint cititorilor mei punctual de vedere al unui cercetător științific roman care este mândru de a nu fi urmașul hoardelor barbare de jefuitori romani, ucigași ai adevăraților lui strămoși – dacii. În acest efort de a vedea istoria adevărată a țării mele am pornit de la principiul că ceea ce le lipsește faptelor istorice relatate în istoriile oficiale este adevărul izvorât dintr-o interpretare corectă. Injuriile la adresa poporului nostru nu pot fi o interpretare corectă și, din acest motiv, am căutat să le înlătur și să pun în locul lor concluziile impuse de logică și bun simț. Aș fi bucuros să fi reușit cât de cât.

În acest volum am grupat un capitol de restituiri, în care am evidențiat originea dacică a unor toponime și hidronime, aducând argumentele care mi s-au părut cele mai potrivite. Un al doilea capitol interprează în cheia continuității obiceiuri cu origine dacică, astfel încât cititorul să poată urmări filonul de aur al devenirii poporului nostru de-a lungul parcursului său istoric. Un alt treilea capitol este consacrat unor fenomene și instituții ale dacilor, prin care aceștia apar ca elemente de absolută unicat în antichitatea europeană.

În fine, ultimul capitol atrage atenția cititorului asupra unor evenimente istorice cărora, după opinia mea, li s-a atribuit un cu totul alt sens decât cel real. Desigur, nu pretind că orice alt punct de vedere ar fi o greșeală, dar cred că cititorii mei merită dreptul de a judeca singuri ce cred ei că este sau nu plauzibil sau cel puțin interesant. Ca în orice act de cercetare științifică, oricât de modestă, unul din elemente le de progres îl constituie și întrebările puse. În acest sens sper din tot sufletul să fi putut sugera cititorilor mei căi fructoase de reflexie. În fine, un ultim aspect. Am operat cu lucruri foarte cunoscute cărora le-am dat interpretarea pe care am considerat-o adevărată, din acest motiv anexarea unei bibliografii, chiar și selective, nu mi s-a părut cu nimic utilă, tratarea acestor subiecte înțepenite în interpretarea unor surse antice opace, reluate la infinit în mod mecanic.

Desigur, aș putea fi taxat ca avansând ipoteze originale, pe care unii le-ar putea considera oarecum riscante. Poate că, până la un anumit punct, ar avea dreptate. Ar avea dreptate în sensul că am fost silit ca, în mijlocul unui câmp de ipoteze false, să-mi permit originalitatea rostirii adevărului.

SARGEȚIA, APA GEȚILOR

Este bine cunoscut faptul că Streiul de azi este antica Sargeția, care curge pe la poalele Subcetății și despre care Dio Cassius spunea „capitala dacilor se spală în râul Sargeția”. Desigur, capitala dacilor putea să fie foarte bine la Subcetate dacă ținem cont de aceste vorbe ale lui Dio Casius, ca și de unele cercetări ale unui militar de carieră, expert în fortificații. Locul în care azi se afirmă a fi fost capitala ar putea fi mai curând locul capitalei religioase, cea administrativă fiind la Subcetate. Dincolo de felul cum am privi această chestiune, pe care nu ne propunem să o discutăm acum, rămâne cert faptul că Sargeția se găsea (găsește) în apropierea capitalei dacilor indiferent la care ne-am referi: cea administrativă sau cea religioasă. Acest fapt explică importanța râului și, mai ales, persistența lui în conștiința localnicilor.

În ceea ce ne privește am tradus numele de Sargeția prin Apa Geților, ținând cont de următoarele fapte. În limba dacilor, cum zic romanii, sau a geților, cum zic grecii, „sara” însemnează apă, așa cum reiese dintr-un număr copleșitor de mare de termeni românești, care sunt, în copleșitoarea lor majoritate, hidronimici, iar cei care nu sunt hidronime sunt termeni legați de noțiunea de apă. Există desigur obiecția că tot din limba dacică ar fi provenind și termenul de apă, termen pe care îl regăsim chiar în această formă și la italienii actuali. Credem că este o falsă obiecție. Provenind din limba dacică, termenul italic nu face altceva decât să probeze originea dacică a acelor italici. De altfel, și în Italia, ca și în România, există hidronime derivate de la „sara”, cu diferența că în Italia sunt cu mult mai puține de cât în România, care păstrează,

cum e și firesc, mult mai puternic configurația limbii getice. Existența atât de multor derivați românești de la „sara”, nu este un lucru surprinzător, dacă avem în vedere faptul că, în sanscrită, sara ca apă are sensurile de: izvor, curgere, șuvoi, curent, deci în general apă mișcătoare, apă vie etc. Paralelismul pe care îl facem nu este o tentativă de a stabili originea fenomenului lingvistic dacic în limba sanscrită.

Ar fi o greșeală. Este vorba numai de a atrage atenția asupra faptului că ne găsim în fața unei configurații lingvistic-semantice foarte vechi, care în limba getică a rezervat termenului „sara” sensul riveran, lacustru, palustru etc., și pe care limba română l-a menținut. Era absolut normal ca getica, o limbă foarte stabilă și bine structurată și dezvoltată, să-și permită exprimarea aceleiași noțiuni prin mai mulți termeni specializați, așa cum, mai apoi, a făcut și sanscrita.

Nimic nou sub soare! Iată deci că traducerea noastră a Sargeției ca Apa Geților nu are în sine nimic spectaculos. De altfel, destui autori, printre care Mihai Vinereanu, Dan Oltean și Dan Romalo, și în temeiul examinării tăblițelor de plumb de la Sinaia, precum și a altor documente, dau termenului aceeași interpretare. Nu foarte departe existau izvoare termale (nu germale) care se numeau Germi (nu termi) sara, adică apele calde. Ceea ce este interesant, după noi, rămâne faptul că, lângă capitala Daciei, cum îi spuneau romanii, curgea Apa Geților, ceea ce impune oarecare atenție asupra perechii etnonimice get/dac, unica certitudine rămânând faptul că cei doi termeni definesc unul și același fenomen etnic. La întrebarea de ce romanii preferă termenul dac? rămâne o singură explicație. Este un termen alternativ în raport cu cel greces, prin care se evita

resurecția naționalismului getic, termenul get beneficiind din partea Romei de o bine meritată *damnatio memoriae*, spre cuvenita uitare a coșmarului a două războaie în urma cărora pax romana și-a găsit un rușinos deces, iar cucerirea totală a Daciei s-a realizat în glorioasa proporție de... 14%.

În fine, revenind la problema Sargeției, ar mai fi de reținut faptul că însuși Vasile Pârvan ne atrage atenția asupra unor: Sargetae, Sargatae, Argatae. Or, în aceste condițiuni ideea că Sargeția ar spăla capitala dacilor (i.e. geților) este un amănunt care ne face să ajungem la faptul istoric al ascunderii tezaurului dacic sub apa Sargeției (în prealabil deviată). Și nu a tot tezaurului, ci doar a unei părți, care este găsită de romani din cauza unui trădător. Că vorbim de un act de trădare, că despre o diversiune a lui Decebal, poate că ar fi normal să mai cugetăm, odată ce romanii (și nu doar ei) au continuat să caute cu înverșunare și mai târziu încă s-a găsit în apa Streiului un mic tezaur.

Faptul că s-ar putea să ne găsim în fața unei stratageme a lui Decebal menită să protejeze grosul comorii, prin inducerea unui raționament eronat în mintea căutătorilor, ne este sugerat de o relatare a lui Diodor din Sicilia anterioară evinimentelor cu câteva sute de ani și, prin urmare, bine cunoscută atât lui Decebal, cât și romanilor. În Peonia, regele Audelon își îngroapă comorile în albia râului Sargeția. Dincolo de considerarea acestei relatări a lui Diodor din Sicilia, așa cum afirmă cronicarul bizantin Tzetzes în sensul de mai sus, poate că ar trebui să reflectăm asupra perechii Sargeția/Sargeția, făcând cuvenita observație că Sargeția ar putea fi, cu foarte mare probabilitate, forma coruptă a Sargeției. Chiar și admitând existența Sargeției ca formă corectă, în temeiul a

semănării foarte mari a termenilor, care se poate explica foarte corect prin considerente dialectale, nu putem să nu atragem atenția asupra prezenței getice (dacice) timpurii în Peonia. Să ne imaginăm o populare getică a spațiului de pe valea Streiului până pe valea Vardarului. Dacă un astfel de spațiu este populat de geți, în mod logic ne găsim în fața unei conștiințe identitare pe care trebuie să o considerăm cu toată seriozitatea.

Sargeția însă, aceea care spală capitala dacilor, a continuat să curgă tot așa cum și timpul a curs și, astfel, ajungem în secolul XVII, când o găsim pomenită în documentele vremii sub numele de Istriga sau Streia. Iată o schimbare peste care nu se poate trece prea ușor. Care au fost rațiunile acestei schimbări și, mai ales, de ce s-a ajuns la folosirea celor doi termeni din care a derivat Streiul de azi, iată întrebări cărora noi, urmașii daco-geților, le datorăm un răspuns. Pentru aceasta, calea cea mai logică de a obține un răspuns corect rămâne recursul la două elemente de maximă semnificație: condiția istorică și mentalitatea populației care vehiculează hidronimul. În ceea ce privește populația, trebuie spus că aceasta nu avea niciun motiv să renunțe la hidronimicul care-i era specific. În acest sens trebuie să observăm că această populație dacică (getică) era foarte conservatoare și foarte atașată de valorile ei lingvistice. Deci, în acest sens nu putem vorbi despre o inițiativă novatoare a băștinașilor. Nu același lucru îl putem afirma dacă ne referim la autoritățile de stat. Acestea trebuiau să fie în permanență pregătite, prin toate mijloacele, să facă față unei posibile resurecții a spiritului național al românilor-valahi, care încă nu uitaseră că, de fapt, ei sunt daci și, prin urmare, stăpâni de drept ai țării lor.

Desigur, un asemenea sentiment chiar în vecinătatea capitalei dacilor era unul puternic. Iată motivul pentru care autoritățile care cunoșteau bine termenul de Sargeția nici nu l-au folosit în documentele administrative și nici nu l-au permis localnicilor în relațiile cu oficialitățile. Era o situație din care nu se putea ieși decât în două moduri: ori autoritățile impuneau un nou termen, ori băștinașii urmau să-și aleagă un altul. Prima posibilitate era, în fond, o mare imposibilitate, reacția foarte promptă și fermă a populației urmând să fie respingerea categorică a termenului propus, indiferent dacă ar fi fost el german (austriac) sau unguresc. Oprțiți în a folosi termenul tradițional, oamenii au recurs la singura soluție logică, pe care, de fapt, o mai practicaseră și în alte situații: ei i-au spus râului pur și simplu râul sau apa, așa cum mai găsim azi Apa Mare, Apa Mică, Apa Neagră etc., numai că au făcut acest lucru în limba lor, spunându-i Istriga (avem noi destule derivate înrudite O-strița, B-istrița, B-istra etc.) sau I-streia, care, din motive de facilitatea pronunțării (dar și din altele, cum ar fi compresiunea verbală), ajunge Streia de atunci, adică Streiul de azi. Schimbarea genului de la femininul Streia la masculinul Strei nu are în sine nimic surprinzător, noi având un râu care se numește nu Apa, ci Apul. Nu este exclus ca forma Strei să fie rezultatul aceleiași fenomen de compresiune care face din I-strei-a actualul Strei.

De altfel, de la o asemenea formă derivă și toponimicul Stretea, numele unui sat situat în interiorul buclei unui meandru al Mureșului. Faptul că, în operarea acestei substituții, băștinașii recur la rădăcina Istru nu are în sine nimic surprinzător. Iordanes ne spune că bessii numesc orice râu mare și repede cu numele Hister, nume care este forma latinizată a geticului Istru. De asemenea,

toate râurile mari din sudul Rusiei actuale se numeau în antichitate, atunci când acest spațiu era getic, cu numele Istros (Istros ziceau grecii, care adăugau terminația grecizantă -os).

În fond, băștinașii nu fac altceva decât să recurgă la unul dintre termenii proprii ai limbii lor. Să nu uităm că după venirea lor (sec.VI. p.H.) slavii foloseau pentru dialectele sudice ale limbii române termenul de rumuno-besida, cu referire tocmai la urmașii bessilor pomeniți de Iordanes și ale căror urme le putem constata și în nordul țării, unde avem satul Băsești pe râul Băsești (județul Maramureș). Poate că în acest moment ar fi cazul să amintim faptul că una dintre limbile liturgice de început a fost bessica. O incursiune în această limbă poate că ar merita să fie făcută nu atât pentru a căuta un nou dialect al limbii române (lucru, de altfel, foarte puțin probabil), cât mai ales pentru a identifica una din etapele timpurii ale dezvoltării limbii noastre. Oricum, cele două fapte: rumuno-besida și bessica liturgică fiind o situație de confirmare reciprocă, problema „ limbii bessice” pare ar fi mai curând problema unei realități decât problema unei presupunerii riscante. Cu oricâtă precauție am aborda chestiunea, ea poate cere precizări ulterioare, dar în niciun caz nu mai poate fi evitată.

În fine, dar nu în ultimul rând, dacă vom adăuga celor două aspecte pe cel anterior legat de hidronimie, capitolul cel mai conservator și vechi al unei limbi, credem că putem vorbi despre aspectul bessic al limbii, getice. Un aspect care însă nu pune în niciun fel în discuție nici existența limbii getice, nici caracterul său natural monodialectal. Încă un termen al aceluiași fenomen lingvistic pe care anticii și străinii mai recentți (slavii) l-au

folosit fără ca să putem asocia acestei folosiri competențe lingvistice și, în general, cunoștințe lingvistice altfel decât superficiale în raport cu limba getă sau cu așa numita limbă bessică. Putem vorbi poate cel mult despre un grai, în niciun caz despre un dialect.

Alungați de la Sara (Sargeția), dacii ajung la Istru (Strei), căci limba lor era mare și puternică și nu stătea în câteva sute de cuvinte, așa cum era limba prigonitorilor lor. În trecut, dar nu ca fiind lipsită de importanță, am putea considera și ipoteza că Strei, sau o formă din care acesta a derivat după schema propusă mai sus, ar fi circulat în paralel cu forma atestată, Sargeția. Să nu uităm faptul că în Muntenia, unde nu a existat o stăpânire străină, preocupată de purificarea etnică a limbii, termenii specifici ai hidronimiei getice au supraviețuit până în zilele noastre. Astfel, un mic râșor afluent al Argeșului, chiar în zona confluenței cu Dunărea, și care acum este cunoscut ca Argeșelul, se numea până de curând Sarget.

Poate că, plecându-se de la această situație, ar trebui să ne întrebăm: oare câte Sargeții au fost în realitate?

Dar, dincolo de această întrebare și de altele pe care le-am formulat mai sus, poate că, în primul rând, ar trebui să răspundem întrebării dacă mecanismul propus de noi pentru schimbarea Sargeția/Strei este cel adevărat. Altfel spus, problema revine la a stabili dacă termenul Strei este unul cu adevărat dacic sau unul târziu și lipsit de rădăcini dacice, adică un neologism. Fără discuție, o asemenea variantă, deși neagreată de noi, va trebui considerată cel puțin cu titlu de bun de inventar, din motive de probitate științifică.

Ca de obicei în asemenea situații, arbitrul adevărului unei ipoteze sau a alteia rămâne realitatea faptică. Însă cu

o condiție, aceea că faptul doveditor de constituție a structurii lingvistice presupuse să existe. Inutil să spun că am căutat cu multă atenție și în hărți mai vechi și mai noi al României vreo urmă care să mă ajute cât de cât. Până la urmă a trebuit să-mi recunosc greșeala. Nu în biata Românie de azi, nu în sărmana așa-zisă Românie Mare, nu în Dacia lui Decebal, ci în imperiul Daciei, al lui Burebista ar fi trebuit să caut tiparul de aur al cuvântului, căutând și mergând pe urmele carpilor și costobocilor în acel pinten muntos nerevendicat de vreun mareșal al României am găsit ce căutam. Concret vorbind, în Ucraina de azi, în districtul Lwow, am găsit la izvoarele Nistrului, într-o zonă rurală slab populată și destul de izolată, un râu care se vărsa în Nistru, pe dreapta: pe acest râu era și o așezare. Ambele, râul și așezarea se numeau... Strei, scris când Stryy, când Strâi, adică așa cum pronunțau ucrainienii Strei. Ceva mai la vale, în apropierea Cernăuțiului, pe partea stângă a Nistrului se vărsa Seretul, adică Siretul. Deci: N-istrul, Streiul și Siretul (Saratul), o zonă cândva de foarte densă locuire dacică.

Putem spune că de la Strei-Sargeția până la Stri-Nistru privim pe o axă a stabilității limbii dacilor. Sreiul este, prin urmare, un termen dacic, pe care îl găsim atât la centru, cât și la periferia Daciei. Termenul, marcă a stabilității lingvistice, este deopotrivă dovada existenței unui mecanism unic de formare a termenilor, ca urmare a unui determinant psihic general și deosebit de stabil. Marea Dacie a fost țara unui popor mare și foarte omogen cu o limbă foarte stabilă, probă a unei conștiințe de sine superioare.

SĂȘAR

În stabilirea originii numelei satului Sășar trebuie să se plece de la urmatoarele elemente. În primul rând, este situat într-o zonă de locuire dacică densă, foarte stabilă și continua. În această zonă urmele dacilor sunt indiscutabile, așa cum este cazul binecunoscutului tezaur de la Sarasău, care conține piese tipice de orfevrărie dacică.

Ceva mai mult, până la contactul cu invadatorii unguri, populația dacică a zonei nu cunoaște vreo dominație străină care să fi putut produce vreo alterare a identității pe care toponimica proprie să fi putut să o reflecte. La 1327 maghiarii preiau numele de Sășar în legătură cu exploatarea miniere, folosind termenul Zazarbanya / Zazar-banya, adică Baia (sau Mina) Sășar. Paralel cu acest termen administrativ folosit doar de unguri, localnicii continuă să folosească termenul Sășar până în prezent. Ba mai mult, termenul cunoaște o amplă dezvoltare în antroponomica românească: Sășarn, Sășarman, Siserman etc., ceea ce urmează regula conform căreia un termen aparține unei limbi cu atât mai mult, cu cât formează mai multe derivate în acea limbă.

Problema importantă este dacă termenul, existent înainte de 1327, era de origine dacică sau de altă origine. Noi susține originea dacică. La un moment dat apare ipoteza originii latine a termenului, pornind, de asemenea, de la un document administrativ medieval, în care elementul de plecare ar trebui să fie „saxsarium”. Acest „saxsarium”, care ar fi trebuit să însemne în traducere din latina medievală a cancelariei

ungare „pietros,” nu avea nimic surprinzător pentru a merita să fie consemnat.

Vorbim despre aceiași daci despre care Florus spunea că trăiesc atârnați de munții lor, care evident că erau pietroși. În fond, aceasta era o trăsătură banală a vieții lor de fiecare zi. Dacă dacii locuitori acolo ar fi fost surprinși de relieful muntos în care trăiau, ei puteau folosi un termen din limba lor, iar nu unul din latina cu care nu au venit în contact. Puteau folosi un termen derivat de la cara (piatră) în limba dacică, de la care derivă carpi, carpo-daci, Carpați, Carani etc. etc., inclusiv cazul notoriu în istorie Carolta / Șarolta, ceea ce însă nu se constată. Ceva mai mult suntem în cazul tipic al unei perechi toponim-hidronim, căci Săsarul este situat pe râul Săsar. Nu este pentru nimeni un secret faptul că, în toate limbile, cei mai vechi termeni sunt hidronimele. Deci și în situația de față termenul Săsar, ca nume de râu, are cea mai mare vechime, adică, este posibil, de origine dacică. În ceea ce privește numele satului acesta nu putea fi preluat decât de la râu. Situația este mult prea generală pentru a mai putea face obiect de discuție. Statutul de excepție al Săsarului, chiar dacă evident improbabil, ar necesita argumente foarte puternice pentru a putea infirma evidența.

Unele precizări lingvistice se impun. Din analiza termenului reiese un fapt destul de ușor de observat. Termenul are structura Să-sar, ceea ce face posibil să constatăm că avem a face cu un prefix, în acest caz să-, și o rădăcină, adică sar-. Prefixul să- este un determinativ la fel ca în Sa-bar, Să-săuț (satul Să-săuț pe râul Să-săuț, la fel ca Săsar pe Săsar) etc. etc. Acest prefix are trăsătura foarte importantă de a conține vocala tipic dacică „ă”.

În ceea ce privește rădăcina sar-, ea este probabil forma masculină a substantivului sara, care, în limba dacică, înseamnă apă, așa cum arată savantul austriac Wilhelm Tomaschek. Este celebru cazul Băilor Herculane, pe care latinii le numeau cu termenul dacic Germi Sara, Apele Calde, cu explicația că, în limba dacică, Germi înseamnă cald (cum se întâmplă cu numele popular al lunii martie care este Ghermănar), iar Sara înseamnă apă. Dacă am rămâne la vorbele savantului austriac, până azi necontrazis de nimeni, poate că încă am mai putea pune în discuție opinia sa. Dar, dincolo de opinii, coborând în lumea faptelor, acolo unde cercetarea se pronunță nu prin opinii, ci prin realități, vom constata faptul că termenul are în lumea dacică, adică românească (printr-un act normal de succesiune), o prezență impresionantă. În acest sens dorim să atragem atenția că în România actuală, la 2-3 milenii de vremea dacilor, încă există multe ape și, în consecință, multe localități cu nume derivate de la sar/sara. Astfel există destule: Sar, Șar, Șaroș, Șardu (precum în Șardu Nirajului) Șard, Șoard, S adu etc. etc., însă există, de asemenea, și multe nume de râuri care păstrează formele dacice originare. Astfel, în zona Vatra Dornei, în afara bine cunoscutului Șarul Dornei (pe care, în anul 1902, un cunoscut atlas german, *Stihl Atlas*, îl numea Dorna Sara, așa cum îi spuneau localnicii), există râșorul Șarișoara. Mai la sud, la marginea orașului Huși, există valea numită Șara Sacă. Un afluent al Mureșului (pe dreapta) este Șarul. Însăși Borșa din Maramureș mai înainte era Borșaru, adică Bor-șaru (în „traducere„ Izvorul Șarului, adică al Apei). Evoluția este limpede Bor-șaru/Bor-șa.

De asemenea, în nord-vestul României, în bazinul Tisei, găsim un râu al cărui nume este tot Șarul. Iar dincolo de graniță, în Ungaria, în același bazin al Tisei găsim ca afluent, pe stânga, râul Șaroș. Faptul atestă prevalența elementului românesc azi distrus prin deportare și asimilare forțată. Cunoaștem în Transilvania localitățile Șiria și Șirioara. Așa le cunoaștem azi. Înainte însă, Șirioara se numea Șarioara. Această evoluție Șarioara / Șirioara nu are nimic surprinzător în sine, procesul specific limbii dacilor păstrându-se intact la români care moștenesc formele finale la două foarte cunoscute hidronime. Vorbim despre Sariu/ Siriu și Sarat/ Siret. În acest ultim caz menționăm că vorbim despre cele două râuri Siret (unul în România și altul în Ucraina). Între Salva și Vișeu curge Sălăuța, care ceva mai înainte era Sărăuța. În fine, apropiindu-ne de Săsarul nostru, găsim Sara-asău, adică Sarasau, ceea ce nu înseamnă altceva decât sir-asău, adică moară (joagăr) de apă (în Moldova găsim Apa Asău). Tot ca Săsar apare și numele minei Musariu, adică Mu-Sariu. Și exemplele ar putea continua mult timp.

Să reținem în legătură cu Săsar și un lucru deosebit de dureros pentru noi, românii. A existat, și poate mai există și astăzi, însă sub un alt nume, un obiect care se numea săsar (cu pluralul săsare). Dar cercetările mele, inclusiv în *Dicționarul de arhaisme și regionalisme* al lui Gh. Bulgăr, nu au reușit să-l descopere. Ar fi fost un mare sprijin pentru cercetarea noastră. De aceea, pentru a nu lungi în mod inutil vorba, formulăm concluzia noastră fermă și definitivă: Săsar este un nume categoric dacic, așa cum populația locală prin care el este transmis este curat dacică, autohtonă și continuă ca locuire.

TAPA, TAPAE

Apărut odată cu poporul nostru, proverbul „Codru-i frate cu românul” nu are în sine chiar nimic surprinzător, deși au fost destui aceia care s-au grăbit să afirme că proverbul și-ar avea originea în timpurile sălbatice ale apariției popoarelor migratoare, când românii ar fi fugit din calea acestora ascunzându-se în păduri.

Dincolo de imaginea unor lași care fug din calea invadatorilor, un asemenea tablou are un defect fundamental, acela de a ignora o realitate prea bine cunoscută pentru a mai face obiectul vreunei discuții. Este vorba de faptul că teritoriul locuit de români (binișor mai mare decât actuala Românie ciopârțită) era acoperit de păduri într-o proporție sensibil mai mare de 50% (80% în timpul lui Burebista). Nu este pentru nimeni un secret faptul că terenul arabil al românilor a fost smuls pădurilor fie prin defrișeri anevoiase, care au necesitat folosirea pe scară largă a boilor, fie prin manevra destul de riscantă a incendierilor voluntarea a pădurilor, cu toate consecințele care decurgeau din acest procedeu. Nu este, prin urmare, nimic riscant în afirmația că pădurea constituia mediul natural de viața al românilor. Este egal de corect să afirmăm că românii erau la acea vreme un popor de pădureni, după cum se afirmă că erau un popor de păstori. De aceea, povestea că românii fugeau în păduri din calea și de frica migratorilor, când ei, de fapt, chiar locuiau în acele păduri este ceva destul de greu de înțeles. Aflați în mediul lor natural de viața în pădure, pentru a-și putea duce viața românii aveau o singură soluție. Ei ar fi trebuit să dezvolte o civilizație a lemnului, care să le fie

foarte caracteristică. Dar poate că ar fi cazul să recunoaștem că suntem pe cale de a spune o banalitate. Deși tot așa de notoriu, dar nu tot atât de răspicat spus, rămâne și faptul că o asemenea civilizație a lemnului nu venea de nicăieri. Ea era caracteristică dacilor și continua să existe ca mod de viață al românilor. Indelețniciri ca exploatarea lemnului pădurilor, plutăritul, construcțiile de lemn, confecționarea obiectelor de lemn, cu dezvoltările artistice absolut caracteristice au constituit un continuum de viețuire a dacilor, numiți mai apoi valahi și în zilele noastre români. Era normal ca, beneficiind de atâtea foloase din locuirea pădurii, daco-vlaho-românul să perceapă codrul ca pe ceva foarte apropiat ca pe ceva iubit, în fine, în ultimă instanță ca pe manifestarea protectoare a naturii în mijlocul căreia trăia, de unde și ideea că acest codru era un adevărat frate. Această relație fraternă a lăsat urme de neșters în istoria noastră, urme pe care astăzi le regăsim în vorbirea curentă, trecând peste ele cu multă ușurință. Este vorba și despre faptul că o foarte frumoasă parte a țării noastre, provincia din interiorul arcului carpatie se numește în vorbirea curentă când Transilvania (corect Tras Silvania), când Ardeal. Să observăm faptul că Ardeal este forma românilor pentru Erdelew, termen unguresc derivat de la erdo care, în această limbă, înseamnă pădure. Cât despre primul termen, originea sa latină este mai mult decât o certitudine și, în acest caz, la originea sa este aceeași noțiune de pădure (în latină silva, silvae). Nu vom discuta aici originea termenului ungar erdo și, în consecință, a termenului derivat Ardeal. Ceea ce reținem ca semnificative sunt următoarele fapte:

1. Ambii termeni, indiferent de origine (latină sau ungară, dar ambii de folosință ungurească), definesc teritoriul ca pe o țară a pădurilor.

2. Ambii termeni nu sunt autohtoni, autohtonii nu spuneau țării lor nici Ardeal, nici Transilvania. Ardeal spunea ungurul incult, Transilvania spunea semidoctul folosind termenul latinizat de cancelarie. Cum numeam noi, băștinașii, acest pământ am spus în altă parte.

Acum și aici dorim să spunem în această privință un singur lucru. Invadatorii, și nu autohtonii, au numit acest pământ în legătură cu realitatea cea mai impresionantă pentru ei: pădurea. Pentru autohtoni, realitatea de fiecare zi, pădurea, nu avea nimic impresionant, care să-i facă să-și numească patria Țara Pădurilor. Civilizația românilor, civilizația lemnului era un dat etnic. De altfel, dacă românii ar fi dorit să-și numească țara pornind de la realitatea silvestră, ei puteau folosi cei doi termen strict românești, codru și pădure, ambii de origine traco-dacică (cf. M. Vinereanu), termeni în plină circulație la timpul acela, ca și astăzi, de altfel. Nefolosirea lor face dovada faptului că atunci românilor nici nu le trecea prin cap să-și numească patria cu un termen legat de pădure, așa cum, mult mai târziu, polonezii folosesc pentru țara lor termenul de Polska, adică chiar câmpie, iar pentru români pe cel de gorali, adică munteni.

O asemenea situație nu putea să nu aibă consecințe asupra mentalității populare și nu putea să nu aibă și o anumită reflectare în limba acestui popor. Nu vrem să deschidem aici subiectul vast al Mumei Pădurilor, personaj folcloric românesc ce merită el însuși o lucrare aparte și nici nu voi mai face discuția comparativă cu miticul Humbaba al Orientului Apropiat și Mijlociu. Poate

că asupra acestui aspect ar fi potrivit să ne aplecăm cu ceva mai multă atenție. Un studiu exhaustiv condus cu atenție și competență ne-ar putea rezerva multe și foarte plăcute surprize. Vom încerca, pentru moment, să prezentăm cazul unui cuvânt românesc pe care, cu multă ușurință, îl trecem cu vederea. Este vorba despre TAPĂ. Nu doresc să mă refer la DEX, unde toate cuvintele au orice origine, numai românească nu, totul provenind numai din împrumuturi. Voi cita numai opinia domnului dr. Mihai Vinereanu, care-l asociază cu termeni englezi, galo-romani, germanici, islandezi, francezi etc. și-i dă sensul de scobitură, tăietură. Din cercetările noastre, TAPĂ în limba română are sensul mai vechi de semn, sens care se menține și azi în limba ceva mai arhaică a Basarabiei. În limba vorbită de pădurenii din județele Dâmbovița și Argeș sensul este același, în timp ce, în Prahova, termenul desemnează un tip de tăiere a copacilor prin două creștături față în față, aflate însă la înălțimi puțin diferite. Ceea ce mi se pare cu adevărat interesant și totodată o dovadă a vechimii și a originii dacice a termenului este faptul că, în Dacia, la anii 88 și 102 p.H. au avut loc în timpul lui DECEBAL două confruntări cu romanii în locul numit TAPE (TAPAE). Locul este menționat de istoriografia romană fără niciun comentariu asupra vreunei oarecari semnificații a termenului, fiind vorba de tratarea sa strictă ca toponim străin limbii latine.

Din desfășurarea evenimentelor, așa cum sunt relatate ele chiar de către romani, reținem faptul că Decebal a ordonat tăierea copacilor la înălțimea unui stat de om, îmbrăcând trunchiurile rămase-n picioare în echipamente de luptători daci, șiretlic ce a produs

efectele aşteptate. O situație pe care, după un mileniu și jumătate, în linii mari o reeditează la Codrii Cozminului ȘTEFAN CEL MARE și SFÂNT, prilej cu care a și obținut un frumos succes militar contra polonezilor. Atunci când vorbim despre reeditare avem în vedere faptul că este vorba despre utilizarea în scopuri militare a pădurii prin atragerea inamicului în adâncul ei, mediul natural de viață al românului, acolo unde, prin manevre specifice, românii aflați în largul lor reușesc să-și înfrângă dușmanii. Ca și la Tape, ei taie copacii pe care însă îi prăvălesc apoi peste polonezi, strivindu-i.

Frăția dacilor cu codrul a funcționat și pentru românii moldoveni pe tărâmul relațiilor militare cu atacatorii. Romanii s-au întâlnit cu dacii în pădure la Tape (la Semne), iar daco-vlaho-românii au continuat să facă tape (semne) în pădurile lor atunci când tăiau copacii. Faptul că, după două milenii, limba română încă mai păstrează termenul TAPE, chiar în condițiile în care acesta se îndreaptă spre statutul de arhaism-regionalism, având sensul de semn, adică cel sugerat de evenimentele militare din timpul războaielor daco-romane sugerează concluzia că termenul TAPĂ este un termen românesc de origine dacică.

STINDARDUL DACILOR – PREZENȚĂ ETERNĂ A SUFLETULUI ROMÂNESC

Motto:

*Chiar atunci când istoria se face că uită
anumite lucruri, ele se regăsesc intacte
în acea minunată arhivă nepieritoare,
pe care o reprezintă sufletul omenesc.
Armatele pot fi înfrânte sau distruse,
nu însă și sufletele. Exiști cât ai suflet.*

Stindardul dacilor, balaurul urlător cu cap de lup, este bine cunoscut în antichitate, în special datorită războaielor romane de jaf și cotofire a Daciei. Aceasta nu înseamnă însă că stindardul pomenit atunci chiar atunci ar fi și apărut. În privința apariției sale, lucrurile nu pot fi chiar atât de simple, oricât ar dori unii sau alții să simplifice problema. Orice simplificare poate avea sens cu o singură condiție: să fie logică. Adică să nu contrazică faptele și să nu încalce regulile elementare ale bunului simț. În cazul de față există elemente care contrazic ideea unui stindard-confecție heraldică *ad-hoc* ce ar fi avut rolul estetic de a mobila scrierile istoricilor antici. Acest stindard este unic prin câteva elemente, fiind totodată și de o mare complexitate. El este singurul caz din antichitate de chimerism vexiliar, niciun alt popor al antichității cunoscute neavând ca simbol național o reprezentare chimerică, adică formată din unirea, în plan simbolic, a imaginii a două vietăți, așa cum este cazul dacilor, care combină lupul cu balaurul. La daci însă, cu toate că nu cu funcție

vexiliară, se mai cunoaște un caz: peștele cu cap de mistreț al carpilor. Deși foarte dezvoltat, chimerismul persan binecunoscut nu devine niciodată vexiliar. Chiar și numai pentru această calitate și tot ar trebui să admitem stindardului dacic statutul unei mari complexități și, mai ales, unicități! Totuși, în afara aspectului imagistic, stindardul mai este excepțional și prin aspectul sonor, acest stindard având și funcția de semnal sonor de luptă. Altfel spus, din gâttelejul fiarei hibride izbucnea un urlat înfricoșător de trompetă a Judecății de Apoi, al cărui efect psihic era devastator. Nici trăsătura aceasta nu venea din neant, ci tot din viața și cultura dacilor, care aveau și foloseau instrumente de suflat, carnyxuri, un fel de buciume de lemn care aveau un pavilion de bronz sau de fier în formă de bot de fiară. Să reținem că, pentru stindard, vrednic să ridice glasul dacilor a fost lupul, simbolul național cu care dacii se identificau așa cum reiese din fabula regelui Scorilio. Revenind însă la caracterul vexiliar unic al celor două aspecte, cel imagistic și cel sonor, ca și la caracterul, de asemenea unic, al combinării lor, suntem obligați să admitem că ne aflăm în fața unui fenomen de o complexitate nemaiîntâlnită în antichitate, ceea ce ne trimite la concluzia că o asemenea complicată și perfectă alcătuire funcțională nu putea apărea de azi pe mâine, ea fiind rezultatul unei îndelungi evoluții, în fapt un proces de cristalizare etno-psiholo-instituțională cu valențe politico-religioase și militare.

Apărut, probabil, mult înaintea războaielor de cucerire a Daciei, dar la o dată pe care, în prezent, nu o putem preciza, stindardul nu dispărea odată cu moartea

lui Decebal. Arheologic, imaginea stindardului este atestată ca datând din secolul al IV-lea a.H. La această dată stindardul era de mult o realitate, să zicem, cu prudență, de un secol. El reprezenta procesul final de fuziune a celor două linii religioase fundamentale: linia uraniană, simbolizată de lup, și linia chthoniană, simbolizată de șarpe. Stindardul îl găsim menționat, de fapt reprezentat, pe arcul de triumf al lui Constantin cel Mare, la Tesalonic. Trupele romane care foloseau luptători daci îi foloseau pe aceștia sub stindardul propriu, ei neputând și refuzând să moară altfel decât cu acest simbol sfânt la cap. Totuși, acest simbol național cu rădăcini istorice foarte adânci a fost abandonat în secolul al-XI-lea p.H. de către regatul Daciei, ajuns la acea dată un stat feudal ortodox centralizat, cu hotare minime pe Tisa, Nistru și Dunăre. Datorăm această precizare *Codexului Rohonczy*, a cărui decriptare o datorăm doamnei profesor Viorica Enachiuc, eminent filolog, arheolog și etnolog (actualmente expert UNESCO).

Abandonarea acestui stindard, în fapt principala victimă a creștinismului ortodox al dacilor, nu putea fi totală, căci, dacă el pierde funcția de simbol de stat, funcția de simbol etnic nu i-o putea lua nimeni.

Ieșit din sufletul poporului dac, acest simbol se întoarce, prin elementele sale, în inimile celor care i-au dat naștere. Încheind prezentarea acestor elemente cronologice urmează să demonstrăm perenitatea componentelor acestei imagini sfinte a sufletului nostru. Pentru a putea înțelege faptele și, mai ales, pentru a putea stabili raporturile exacte între fenomenele cercetate, am plecat, ca ipoteză de lucru, de

la faptul că dacii, și mai apoi vlahii, adică noi, am fost cel mai tipic popor de păstori. De fapt, de păstori-militari. Dar, în fine, încercând o tratare sistematică a chestiunii acestui stindard unicat, am întreprins demersul teoretic al disocierii acestuia în elementele sale constitutive principale. Astfel, am considerat ca elemente heraldice principale, lupul și șarpele, în timp ce lancea și semnalul sonor, cu structurile sale aferente, le-am considerat în al doilea rând, fără ca aceasta să constituie o ierarhizare conform importanței lor (ar fi și greu!). De fapt, este un demers strict metodologic. Lupul, războinicul nobil cu care dacii se identificau când deveneau luptători, a ajuns a-i reprezenta. Acest lucru nu îl constatăm nici la germanici, care deveneau ulfhednari și la care lupul stătea la picioarele lui Odin, și nici la romani, la care lupoaica și gemenii nu puteau deveni simbol național pentru simplul motiv că aceasta era deja un cunoscut simbol străin (i.e. etrusc). Nici episodul hirpinic NU lăsa urme. La daci însă, și la români, lupul rămâne la fel de sfânt până în ziua de azi. La armâni, Republica Macedoneană a Pindului, proclamată în 1913, are în câmpul galben al tricolorului nostru lupoaica capitolină cu gemenii, prin care armânii își opun latinitatea primordială opresorilor greci, care își spuneau cu aroganță impoștore romei, adică urmași ai Romei. Lupul este, poate, cel mai amplu simbol heraldic vexiliar și cu o posteritate copleșitoare la români. Nu este o întâmplare că el dă șarpelui capul, forța de neînvins a minții sale.

Pentru a-i putea evalua în mod cât de cât corect atât rolul în viața dacilor, cât și continuitatea în cea a românilor, va fi necesară o foarte succintă considerare a

următoarelor aspecte legate de acest motiv heraldic: proverbe și expresii, obiceiuri laice, obiceiuri religioase, practici canonice ortodoxe, precum și aspecte arheologice și etnologice.

Desigur, din considerente metodologice și de claritatea expunerii ar fi preferabilă prezentarea succesivă, individuală a acestor aspecte, fapt nu întodeauna posibil datorita existentei categoriilor mixte. Este cazul obiceiurilor „*laic*”-religioase. Contrar unor păreri superficiale, lupul constituie un reper fundamental în psihologia românilor, fapt explicabil chiar și numai prin aceea că ei au fost în continuare, ca și dacii, un popor de păstori-soldăți (înarmați), cărora contactul cu lupul le era ceva mai mult decât o condiție naturală, le era o a doua natură. De aceea multiple expresii și proverbe care-l au ca personaj central pe lup, reflectă această situație. Examinarea doar a câtorva dintre ele ne va ilustra acest adevăr. Expresii ca: „*știuca, lupul bălților*” sau „*uliul, lupul păsărilor*” au, chiar și-n zilele noastre, un evident sens admirativ, prin care cele două vietăți sunt ridicate la poziția plină de respect a lupului, simbolul suprem al forței și inteligenței animale. Atunci când spui cuiva „*sperii lupul cu pielea oii*”, în fapt, îi faci precizarea ironică, dar menajată, că este cam slab cu duhul dacă își închipuie că lupul ar fi atât de prost încât... Și să nu uităm că multe animale sunt prostitate prin felurite șiretlicuri. Nu însă și lupul. Chiar și expresia „*lupul își schimbă părul, dar năravul ba*”, în ciuda aparențelor și a conotațiilor sale peiorative moderne, reprezintă, de fapt, expresia admirației față de lup, a cărei tenacitate este dincolo de cele trecătoare. În orice împrejurare

(blana) lupul este același egal cu el însuși, nelăsându-se abătut din drumul său. Poate că, dacă am considera elementele lingvistice de arhaism ale acestui proverb, am înțelege mai ușor adevăratul lui sens. Există la români o poveste care a generat expresia „*ursul păcălit de vulpe*”, la francezi ea fiind „*lupul păcălit de vulpe*”. Și la alții se întâmplă la fel. Dacă însă vom considera ROMANIA și ROMÂNIA, va trebui să constatăm că, din toată ROMANIA, numai în ROMÂNIA lupul are parte de un asemenea tratament plin de respect. De ce? Expresia „*vorbim de lup și lupul la ușă*”, pe care mulți o socotesc în mod superficial ca expresie a surprizei, ridică două probleme care conduc la aceeași concluzie:

1. De ce implicăm lupul în această situație de viață cotidiană, că doar nu suntem în relații de vizită cu el încât să ne vină la ușă (sau poate suntem), și
2. De ce nu spunem în mod simplu „ce surpriză!”, „ce potrivire!” etc. etc.

Simple. Pentru că lupul este, într-devăr, un reper definitor al vieții noastre, un element cotidian stabil cu care trăim de când lumea, așa cum spune și zicătoarea „de când era lupul cățel”, în sensul că ne referim la niște timpuri cam de la începutul lumii. De ce ar fi lupul un reper temporar (al începuturilor), dacă nu ar fi atât de important pentru români? Și, pentru comparație, să ne amintim că nici lupii latinilor, și nici cei ai germanicilor (cu o mitologie plină de lupi) nu reușesc, la popoarele succesoare, să ajungă nici la o asemenea prezență, și nici la un asemenea respect!

Poate că, dacă am rămâne la analiza proverbelor și zicătorilor, ni s-ar putea reproșa faptul că aducem ca

argumente doar niște interpretări, așa cum ar putea apărea și unele de sens contrar.

Nu cred însă că același lucru s-ar putea afirma în privința probelor arheologice. Astfel, în mormintele de înhumare ale dacilor din zona Cetățeni, alături de scheletele umane (ale dacilor) se găsesc capete de lupi (schelete, evident). Mult mai târziu, în Câmpia Română se găsesc schelete de lupi, socotiți lupi protectori, îngropați sub vetrele locuințelor românilor. Dincolo de interpretarea posibilă a acestui fapt ca o probă a existenței unui cult solar al focului, pe care lupul l-ar fi întruchipat, obiceiul se constituie într-o probă vizibilă de continuitate a cultului lupului. Tot în această ordine de idei merită reținut faptul că, în spațiul slav periromânesc (Serbia și Bulgaria), exista o noapte a câinilor fără cap, care umblă prin cimitire. Nu mai puțin semnificativ este și faptul că la Niculițel, acolo unde sunt moaștele celor patru martiri (ce coincidență!) s-a găsit un cap ceramic... de lup. Cu alte cuvinte, tocmai în zona cea mai intens supusă creștinării din Dacia, adică România, constatăm persistența elementelor cultului precreștin al lupului...

Există însă și unele obiceiuri, este drept că, în prezent, limitate la zone foarte conservatoare, în care se practică ritualuri cu invocarea lupului. Dintre acestea deosebit de semnificativ este obiceiul crescătorilor de albine (ocupație specifică dacilor și atestată ca atare), cel de a trece albinele primăvara (când ies din stup) printr-un gătlej de lup. Altfel spus, roiul iese din botul lupului ca o răsuflare a acestuia, albinele fiind îndemnate de către crescătorul lor să fie ca lupii și să își apere stupul cu vitejia acestora. Încă o dată capul de lup

se ridică peste timp cu suflarea lui de foc. Un cap deștept, căci în baladele păstorești ciobanii se sfătuiesc în mod frecvent cu... lupul. De relevanța cea mai mare pentru rolul cultic al lupului sunt însă obiceiurile și ritualurile mortuare, iar mai apoi cele religioase. Deși nescrisă și neprezentată pompos precum „Cartea Morților“ de la egipteni sau de la tibetani, la români există o adevărată carte a morților care perpetuează concepte ancestrale „românești” asupra morții și asupra felului cum trebuie să se poarte mortul. Ca și în cele două cărți ale morților, și la români se dau mortului sfaturi. Mortul este sfătuit a fi prieten cu înțeleptul lup, care pe toate le știe și-l va învăța de bine. Există însă și situații în care diferența „laic”-religios nu mai este posibilă, ritualul popular devenind un adevărat determinant religios. Este cazul cu „Noaptea Lupului”, din prima duminică dinaintea Crăciunului, din Munții Apuseni. Are loc o paradă rituală cu măști. Ceea ce este important este faptul că această manifestare se face în cinstea lupului, care este REGELE ANIMALELOR, cu drept de viață și de moarte asupra tuturor vietăților, inclusiv a omului, și el supus al lupului în regatul acestuia. Culmea puterii acestui rege-lup este aceea că purtătorul măștii lupului are privilegiul creștin (dezlegarea) de a putea să mănânce carne în post (Postul Crăciunului).

Este clar că suntem în prezența unui ritual mixt precreștin-creștin, în care sărbătoarea regelui lup ajunge la recunoaștere de către biserica ortodoxă romană, care nu putea proceda altfel căci ar fi însemnat să-și ucidă însăși românitatea (de fapt, dacitatea) tradiției, pe care,

în marea ei înțelepciune, a primit-o cu dragostea cu care biserica noastră și-a îmbrățișat poporul.

Să mai recunoaștem în acest obicei atașamentul din timpurile mitice ale dacilor și, ca o consecință, ale românilor la sistemul monarhic al regatului, capul încoronat al lupului fiindu-ne temeiul și începutul. Cât de convingătoare sunt cele de mai sus vom înțelege abia atunci când vom lua în considerare câteva dintre orânduirile canonice ale Bisericii Ortodoxe Române. În acest sens, atragem atenția asupra unui fapt comun: în Sfânta Biserică, de ziua oricărui sfânt, se oficiază sfânta liturghie. Oficierea serviciului divin în incinta bisericii constituie actul de maximă sacralitate și consacrare canonică a sfântului prin care biserica îl recunoaște și-și însușește faptele sale ca manifestări supreme de creștinism, pe care le propune credincioșilor ca model de viață. În acest sens, avem a spune următoarele. La români, ca nicăieri la alții, sunt patroni ai lupilor cei doi frați ucenici ai lui Hristos, sfinții apostoli Andrei și Petru și sfinții Dimitrie din Tesalonic și Dumitru din Basarabi. Calendarul ortodox român admite o lună de sărbători generale dedicate lupului și două sărbători explicite: Martiriului Lupului și Ziua Lupului. Semnificația acestor fapte ni se pare evidentă. În privința celor doi apostoli-frați este greu să credem că ei se puteau impune dacilor altfel decât printr-un proces de credibilizare-legitimare pe seama lupului, divinitatea cu mult mai puternică și cu rădăcini de nezdruncinat în tradiția dacilor. Este deci un transfer de autoritate și prestigiu religios de la lup în favoarea noilor sfinți. Recursul sfinților creștini la prestigiul religios al acestei divinități cu poziție superioară în mentalitatea dacilor

sugerează-impune concluzia caracterului religios al capului de lup în stindardul dacilor. Este un transfer religios de autoritate lup→sfânt. Nu același lucru este valabil pentru Sfântul Dumitru (Dimitrie), pentru care problema transferului de autoritate religioasă nu se mai pune deoarece Sfântul Dumitru, la oricare din cei doi ne-am referi (cel din Tesalonic sau cel din Basarabi), este un sfânt al românilor, al acestor păstori luptători. Pentru români, lupii sunt nici mai mult nici mai puțin decât câinii Sfântului Dumitru. Puterea sfântului este absolută, lupul feroce devenind câinele blând și ascultător al sfântului. Intrând în biserică, dacul intra ca lup, cu sfinții lui ocrotitori, cărora li se mai adăugau și alții, dar... cu respectarea lupului. Dar lupul al cărui cap s-a ridicat în chip de stindard n-a pierit, el trăiește prin noi în tot ceea ce facem, simțim și vorbim. Nici șarpelui, cel de al doilea element heraldic vexiliar, soarta nu i-a rezervat alt destin. Traseul său este paralel, deși unele diferențe există și le vom prezenta după ce vom discuta situația lupului. Trebuie însă precizat de la bun început faptul că, în privința șarpelui, situația este ceva mai complicată deoarece atât noțiunea, cât și simbolul au o polivalență sensibil mai amplă. Acest lucru este reflectat și de situația lingvistică.

În limba dacilor, ca și în limba românilor, există trei termeni oarecum paraleli. Spunem oarecum paraleli deoarece fiecare dintre ei are o arie preferențială de utilizare și este posibil să existe între ei chiar unele diferențe noționale specifice. Termenii la care ne referim sunt, pentru limba dacilor, șarpa, draca și bala(urul). Șarpa, devenit la români șarpe, dar încă

utilizat în mod regional șarpa, exact așa cum îl găsim în textele sanscrite, NU provine din latinescul *serpente*, ci mai curând invers! Căci, chiar admitând ipoteza fantezistă a originii sanscrite și, ca o consecință a împrumutului, realitatea geografică nu justifică ideea unei răspândiri a termenului cu viteza mult mai mare în mult mai îndepărtata Italie decât în mult mai apropiata Dacie. Sau poate romanii au dat limbii sanscrite acest termen ori mergând acolo cu acest dar al Romei (căci le era milă ca un subcontinent ca India, în care șerpii colcăiau, să nu aiba tocmai acest termen), ori primind vizita aborigienilor indieni care au solicitat cu umilință Senatului roman permisiunea folosirii acestui termen cu valențe civilizatoare. Convingerea noastră este că termenul este dacic, așa-zisa origine sanscrită neputând fi argumentată hotărâtor și poate că ar fi mai prudent pentru moment să vorbim despre originea comună a termenilor dac și sanscrit, lăsând deocamdată viitorului sarcina stabilirii raporturilor genetice. Oricum, celor care susțin ideea latinității șarpelui românesc trebui să le reamintesc faptul că șarpa se folosește în zona necucerită de romani a Daciei, iar, dacă dacii acelei zone au manifestat o asemenea fascinație pentru termenul literar latinesc, pe care mai apoi l-au stâlcit făcându-l șarpa (din *serpens*), trebuie să admitem pentru ei nu doar o înspăimântătoare apetență pentru cultura Romei clasice, dar și un excepțional simț lingvistic, prin care stâlcirea termenului se constituie, în termeni genetici, într-o adevărată mutație de reversie. Or, dacă le admitem dacilor inculți asemenea capacități intelectuale formidabile, apare în mod natural întrebarea: la ce bun împrumutul? sau este vorba, poate,

de un împrumut sau de altceva? Personal, optez pentru soluția simplă a autohtoniei termenului și aceasta cu atât mai mult, cu cât nu pot înțelege necesitatea derivării sale cu orice chip din termeni literari latini sau de alte origini, forțând realități geografice, lingvistice, demografice etc. și, în general, schimbând cursul natural al unei gândiri logice. Așadar, șarpele exista în limba dacilor, desigur nu ca șarpe, ci ca șarpa (așa cum exista el și-n realitatea și tradiția limbii sanscrite). Probabil însă că termenul avea o circulație limitată la un anumit teritoriu al noțiunii. Termenul de circulație mai mare pare însă a fi fost draca, pe care îl regăsim și la alți indoeuropeni (vezi germanicii). Datorăm această informație unei surse de competență și autoritate lingvistică asupra căreia nu este locul și timpul să mai insistăm. Ceea ce este însă extrem de interesant este fenomenul polarizării produse de trecerea dacilor la ortodoxism cu migrarea consecutivă a conținutului noțional al termenului. În privința acestui termen trebuie spus ca el este „beneficiarul” sau, exprimându-ne direct, victima apariției creștinismului ortodox al dacilor, pentru care preoții momentului au căutat să ofere materializarea imagistică a diavolului. O sarcină grea, dacă ne gândim la faptul că dacii nu aveau zeități antropomorfe.

Ieșirea din această situație, pentru preoți, a fost recursul la prima imagine biblică materială a diavolului, aceea a ispitirii lui Adam atunci când diavolul este materializat în șarpe, adică draca pentru daci. Și lucrurile așa și rămân, dacul și mai apoi românul, netrecut prin universități, zice: „...iar dracul, luând

chipul șarpelui, a ispitit-o pre Eva” sau, în traducere liberă, „...iar șarpele, luând chipul șarpelui, a ispitit-o pe Eva”. Evident că, dându-i lui draca sensul de diavol (dracul), locul noțiunii de târător i-a rămas termenului de șarpa (șarpe) aflat la-ndemână în vorbirea curentă, nefiind necesară o călătorie la Roma, de unde să se importe din literatura clasică drăguțul de *serpens*. Faptul important rămâne polarizarea noțiunilor produsă de ortodoxism, șarpele rămânând cu sensul comun pozitiv, iar draca cu sensul negativ, ajungându-se de la situația particulară de materializare a diavolului la a fi perceput ca însuși diavolul, adică dracul în limba dacilor și, deci, a românilor. Să mai reținem însă și un reper imagistic semnificativ. Dracii din iconica cea mai timpurie au, fără excepție, cozi. Și nu unele scurte, ci unele destul de lungi, nici rigide, nici drepte, ci flexibile și răsucite ca un șarpe. Dar să nu uităm, totuși, un lucru: demonizarea șarpelui, chiar impusă de rațiuni religioase canonice, nu a putut depăși anumite limite, căci ea a întâmpinat rezistența fermă a psihologiei subterane a poporului. În fine, există termenul bala(ur), pentru care se bate cu insistență monedă ca fiind dacic, existând tentația multor specialiști de a-l prezenta ca termen unic de origine dacică. Nimic mai fals! Termenul este foarte dacic, dar nu unic. Ceea ce putem spune este că circulă alături de draca și șarpa, dar, cum este și normal, fiecare termen avea un teritoriu în care era predominant. Bala(ur) este predominant în zona Olteniei, Banatului și Timocului, unde îl găsim și astăzi, și, desigur, în zona ilro-dalmată și tesalo-epiroată. Răspândirea iliro-dalmată explică prezența sa ca termen de substrat în limba albaneză, de unde a fost preluat ca

etalon lingvistic comparativ pentru limba română. Prezența celor trei termeni în limba dacilor și a românilor actuali, ca și răspândirea lor pe o arie geografică atât de mare este un fapt mai curând normal decât surprinzător, deoarece, dacă vom considera aspectul geografic, trebuie să observăm că este vorba de zona etnolingvistică de formare și de viață a poporului dac, numit azi român. Faptul că suntem în prezența a trei termeni din substrat, care acoperă cam aceeași noțiune, este, de asemenea, unul natural pentru o limbă de puterea și vechimea limbii noastre, care este, de la naștere, una fundamentală. Ar trebui să ne gândim de zece ori până să punem generoasa ștampilă de împrumutat asupra unor termeni a căror etimologie o confecționăm comod, recurgând la limbi ale unor popoare vecine, ulterioare nouă, mai puțin numeroase și cu un nivel de viață materială și spirituală net inferioare. Poate că valoarea acestor considerațiuni lingvistice ar rămâne foarte limitată dacă, în sprijinul lor, nu ar veni anumite realități care țin de domeniul fenomenului religios la poporul nostru. Pe anumite cruci de lemn, azi cu vechimea de peste 200 de ani, numite pupeze, și care sunt folosite la imprimarea semnelor rituale pe colacii sluiți în biserică spre a fi împărțiți în cadrul ceremoniilor legate de cultul morților, se găsește gravat șarpele. Dacă acesta ar fi simbolul diavolului, prezența sa pe cruce ar constitui un act blasfemic de mare gravitate.

Cu toate acestea, constatăm din partea bisericii noastre o deplină acceptare a situației a cărei rădăcină este în spiritualitatea multimilenară a poporului nostru,

care, în privința ritualurilor funerare, a fost și rămâne de un conservatorism impresionant.

Dacă în această situație am fi tentați să admitem că biserica nu și-a riscat autoritatea prin confruntarea cu tradiția religioasă preortodoxă, nu același lucru îl putem spune în legătură cu prezența a doi șerpi împlețiți care figurează pe cârja patriarhală (orientați tot cu capetele în sus, ca și în cazul precedent). Este clar că un înalt ierarh nu putea risca pactizarea, fie ea și emblematică, în chiar Casa Domnului cu însuși Diavolul. Ne găsim în fața unui recurs la autoritatea absolută a unui vechi simbol religios, care nu avea nimic în comun cu Diavolul, pentru simplul motiv că, la acea dată, acesta nu exista în acel sistem religios. În treacăt fie spus, poate că n-ar fi deplasat să amintim imaginea arhetipală a toiagului transformat în șarpe și apoi din nou în toiag. Orice asociere cu caduceul lui Hermes este, desigur, posibilă, dar în mod cert de un ridicul strivitor. Revenind la faptul că dacii erau un popor de păstori, așa cum tot păstori am rămas și noi multă vreme, este foarte semnificativ faptul că, în tot cursul vieții sale, păstorul român era nedespărțit de toiagul său cu cap de balaur și că acesta îi devenea la înmormântare stâlp, adică stâlpul de la cap, care a existat mult timp înaintea înlocuitorului său creștin, crucea, și un timp paralel cu ea. Cu alte cuvinte, ritualul funerar aducea, la capul mortului, capul șarpelui. Tot ritualurilor funerare le datorăm prezența unor elemente la a căror origine este, de asemenea, șarpele. Unul dintre aceste obiceiuri este cel cunoscut ca statul mortului. Este vorba despre o lumânare artizanală, având exact lungimea defunctului. Aceasta este apoi încolăcită exact ca un șarpe al cărui

cap, aflat în centrul spiralei, este cel cu feștila. Această lumânare este pusă pe pieptul mortului și este aprinsă doar în timpul priveghiului și al slujbei din biserică. Există discuții asupra sensului în care este rotit acest șarpe de ceară, existând însă părerea unanimă că rotația sa ar semnifica scurgerea nictemerală a timpului. Faptul conduce la concluzia că suntem în fața manifestării unei funcții cosmice a acestui șarpe. Tot din această categorie este și un alt ritual caracteristic zonei conservatoare a Vrancei, pe care, datorită desfășurării sale, l-am numit pomană șarpelui. În Săptămâna Luminată se face o pomană cu slujba aferentă la biserică. La această pomană, celui pomenit i se face o lumânare artizanală de lungimea unui om. Aceasta este formată din două lumânări impletite, ale căror două capete cu feștilă ard în același timp, având aspectul limbii bifide a șarpelui. Aprinderea și arderea acestei lumânări în biserică spun și ele suficient de mult despre puterea acestui cult ancestral al șarpelui. În fine, dar nu în ultimul rând, ar trebui menționată o anumită realitate din teritoriul Olteniei, unde, în anumite peșteri, alături de obiecte de uz uman, inclusiv valori tezaurizate, se găsesc șerpi lucrați din ceară. Execuția lor, foarte atentă, este artistică, respectiva ceară având colorația adecvată reprezentării acestei vietăți. Nu este exclus ca acești șerpi să aibă ca structură de rezistență, în chip de șiră a spinării, un șnur în felul feștilor lumânării.

Oricum, dacă vom considera doar cele două tipuri rituale de lumânări, acestea trimit la un cult al focului (la fel ca lupul îngropat sub vatră) și al luminii (ceea ce, pentru un mesager al iadului, cum ar fi șarpele ca simbol demonic, este de neconceput). Este, de

asemenea, cunoscut cazul unei comori descoperite în munții Buzăului.

Într-aceasta, deasupra unei grămezi de monede din aur, era așezat un șarpe confecționat din aur și lucrat artistic. De unde vine acest cult al șarpelui ne arată nu doar stindardul dacic, dar și recent descoperitele brățări cu protome în chip de cap de șarpe (la brățările celtice motivul dominant al acestor protome este capul de cal), care, foarte probabil, constituiau recuzita rituală. Un asemenea cult se exprima însă și în anumite credințe populare, cum este cea legată de șarpele casei, căruia îi este atribuit un rol protector, întocmai ca lupului protector îngropat sub vatră. Șarpele nu mai este necesar să fie îngropat, el chiar fiind conceput ca o vietate subterană. Ceea ce este remarcabil în cazul acesta este faptul că, în concepția poporului nostru, cel care l-ar supăra pe șarpele casei ar fi un om condamnat, neamul său urmând a se stinge, iar casa lui urmând a-i rămâne pustie. O asemenea pedeapsă venea de la Dumnezeu, nu de la duhul iadului, care, din contră, ar fi trebuit stârpit odată cu demonica lui întruchipare, șarpele (dacă ar fi fost așa ceva). Să reținem în încheiere și faptul că, printre zicătorile referitoare la șarpe, găsim unele în care admirația și prețuirea sunt mai mult decât evidente. Astfel, atunci când spunem „înțelept ca un șarpe” este dincolo de orice îndoială că ne dorim chiar să fim vrednici de o asemenea apreciere din partea semenilor noștri. Iar atunci când spunem „uite, șerpoaica asta” spunem, de fapt „uite, frumoasa asta”. Și nu este singura asociere a șarpelui cu frumosul. În credința poporului nostru, curcubeul (etimologie necunoscută) este șarpele care bea apa din

râuri și bălți. De asemenea, în multe basme românești întâlnim șerpi fermecați care au ochi de pietre prețioase. Dacă vom face o comparație a celor două simboluri, lupul și șarpele, trebuie să observăm că lupul, fiind un simbol local caracteristic, identitar al dacilor, ajunge la poziția prioritară (capul) în stindardul dacic. Datorită acestor trăsături el are o mult mai pronunțată rimanență și forță de pătrundere în structura religiei ortodoxe, impunându-se în relațiile cu sfinții fundamentali (Andrei, Petru, Dimitrie și Dumitru) și asigurându-și o poziție autoritară în calendarul nostru ortodox. Din aceleași considerente, dar în sens invers, șarpele este într-o poziție ceva mai slabă. În calitatea sa de simbol universală șarpele are parte de un tratament religios mai agresiv și, din păcate, mai eficient. Chiar și în stindard el deține locul secund (corpul), identificarea sa religioasă parțială cu diavolul fiind inevitabilă. Totuși, chiar și în aceste condițiuni el reușește să treacă pragul bisericii, dar calendarul îi refuză prezența. Dacă în privința elementelor heraldice, lupul și șarpele, au existat preocupări, deși chimerismul vexiliar nu a fost receptat ca fenomen unic, celelalte două elemente, semnalul sonor și lancea, deși elemente de mare originalitate, au trecut practic neobservate, atenția specialiștilor tratându-le cu o indiferență greu de înțeles.

În această situație am căutat o explicație a existenței și semnificației celor două elemente cu puținele mijloace pe care le-am avut la îndemână. În ceea ce privește semnalul sonor, trebuie să spunem că, în afara

menționării sale, nu dispunem de nici o referință care să detalieze sistemul de formare și propagare a sunetului. Cu alte cuvinte, despre dispozitivul sonor nu putem decât să facem presupuneri, niciun asemenea stindard neajungând până la noi. Pornind de la folosirea de către daci a unor buciume (instrument regăsit la păstorii și țăranii români) care aveau pavilionul confectionat din bronz sau fier și prelucrat în forma de bot de fiară, am făcut presupunerea că, în gâtul lupului vexiliar, se afla tot un fel de buciom. Evident, din considerente de obținere a efectului acustic pomenit erau necesare două elemente auxiliare: o mică pâlnie de captare a curentului de aer, înșurubată la muștiuc, și o cameră de rezonanță cu funcție amplificatoare (cam ca oala de la urlătoarea lupilor). Această presupunere a noastră primește totuși o confirmare indirectă, în sensul că a fost descoperit un stindard germanic sub formă de șarpe, având un dispozitiv ca cel descris mai sus. Cum acest stindard era realizat după modelul dacic, concluzia se impune de la sine. Dacă asupra timpurilor dinaintea menționării acestui stindard nu se punea problema de a găsi informații referitoare la semnificația semnalului sonor și a felului său de obținere, în timpurile ceva mai recente un asemenea demers ne-a fost totuși posibil. Am pornit, evident, de la cel mai general element de continuitate. Și noi, cei de astăzi, care ne zicem români, ca și dacii din care ne tragem, am fost un popor de păstori. Nu unii oarecare, ci pastori-militari, căci niciodată nu au lipsit bunii vecini veniți de aiurea și dornici de pământul și bunurile noastre. Informațiile despre acești păstori nu le puteam găsi la vecinii nostri cei dornici de jaf, ci la noi înșine.

Cu alte cuvinte, cea mai utilă a fost literatura populară, adică baladele păstorești și, în primul rând, „Miorița”. Surpriza noastră a fost, pe cât de mare, tot pe atât de fericită. „Miorița” s-a format înaintea fragmentării limbii române în cele patru dialecte, deci oricum înaintea secolului VI p.H. Dintre motivele epice ale baladei, cel mai vechi este motivul ritului funerar, care este unul unanim recunoscut ca precreștin. Pornind din acest punct am făcut o descoperire stupefiantă: la capul mortului trebuia să fie pus un instrument de suflat orientat în direcția vântului dominant și cu muștiucul în sensul de atac al acestuia. Cele trei repetiții (fluieraș de fag, de os, de soc) nu sunt figuri de stil literare, ci structuri incantatorii, având funcția de a sublinia obligația producerii sunetului, care era nu bocet, ci vocea sufletului defunctului. Lucrurile merg până acolo încât, în anumite variante, probabil mai recente, se face pur și simplu precizarea ca mortului să i se pună crucea la cap, însă pe aceasta să fie fixat, în felul menționat mai sus, instrumentul de suflat, desigur pentru a permite sufletului defunctului să se exprime. În majoritatea cazurilor însă, la cap se cere punerea toiagului și/sau lăncii, păstorului despre care unele variante precizează că trebuie să aibă în vârf, bine înfipt, instrumentul de suflat. Iată cum păstorul, soldat prin forța împrejurărilor, se îngroapa având la cap toiagul și lancea care poartă buciul. Cum în majoritatea variantelor la cap, în chip de stâlp (rareori de cruce), se pun bâta și lancea cu trompet, devine ușor de înțeles motivul pentru care preotul ortodox, la români, citește la capul mortului slujba stâlpilor (i.e.

toiagul și lancea), nu pe cea a stâlpului, deși încă există sate unde, în cimitir, se mai văd stâlpi lângă cruci.

Slujba putea fi strict a stâlpului, dar, de fapt, lancea și toiagul sunt cei doi stâlpi! În privința toiagului reamintim că el era cu cap de balaur. În ceea ce privește stâlpii din cimitire, pe care încă îi mai vedem lângă cruce, constatăm că ei au în vârf o pasăre interpretată în prezent drept pasărea sufletului, o interpretare pe care o respingem.

Acea pasăre este, în urma unei evoluții lesne de înțeles, mecanismul producător de sunet sau simbolul acestuia, vocea sufletului celui decedat. În locul buciului care striga a fost adoptat strigatul tăcut al imaginii păsării. Plecând la luptă, războinicul dac pleca la marea întâlnire cu Zamolxes. Pentru toți cei care treceau cu vitejie hotarele acestei vieți se ridica stindardul minunat, care era semnul sfânt al victoriei, cu prețul morții multora, acceptată cu fericire, dar de neconceput fără cele convenite deasupra capului. Tot astfel și păstorii-țărani de după acei luptători nu se puteau așeza în pământ fără ca, la moartea lor, să sune buciul (azi înlocuit de dangănul clopotului, dar nu peste tot), să le fie pus la cap stâlpul (azi crucea) și, mai apo, să le facă preotul iubit slujba cea mare, care să dezlege sufletul.

Deși astăzi nimeni nu mai ridică marele stindard, el a rămas în sufletele și obiceiurile noastre căci elementele din care s-a format constituie veșnicia noastră ca neam, pe care suntem datori a o păstra și a o iubi, spre a le fi copiilor noștri ființă eternă.

SĂGETILE DACILOR

Cunoscuți ca un popor de păstori și pădureni, dacii sau geții, urmașii pelasgilor, sau hiperboreenii, cum le mai spuneau grecii antici, au avut viața unor sedentari cu legături milenare cu pământul pe care trăiau. Din această cauză nimic din ce foloseau ei în viața de zi cu zi nu era întâmplător. Fiecare lucru folosit își avea povestea lui și fiecare poveste era a lor și numai a lor, a dacilor, și oglindea modul lor de viață, atât în concretul cotidian, cât și în abstractul unor concepte și concepții religioase.

În mod concret, vorbim aici despre arc și săgeată. Această armă nu avea cum să nu existe la pădurenii pentru care vânătoarea era unul din mijloacele cotidiene de asigurare a hranei. În egală măsură însă, arcul nu putea să nu aibă și funcții religioase la cei de la care antichitatea i-a preluat atât pe Apolo-arcașul, cât și pe sora sa Diana, dar și pe Ares, zeul războiului, cel care-și păștea hergheliile de cai la nordul Istrului, adică exact în locul pe care îl numim astăzi Câmpia Română. De altfel, funcția religioasă sau uneori miraculoasă a armelor nu o găsim numai la daci. La ei o găsim mult mai curând decât la alții. Astfel, la celți, în povestea lui Cuhulin, găsim lanca Gae Bolog.

La Siegfrid, în „Cântecul Nibelungilor”, găsim spada Balmung, precum și minunatul scut al eroului. În fine, pentru a readuce discuția într-un cadru spațio-temporal vecin, dar ulterior celui dacic, să mai amintim faptul că, la greci, migratori notorii în raport cu traco-geto-dacii, armele își asigură un anumit caracter religios printr-un raport genetic material, exprimat prin faptul că ele sunt produse de un zeu (Hefaistos în cazul armelor lui Ahile).

În ceea ce privește caracterul etnic al armelor, vom cita cazul relatat chiar de greci, cel al armelor carienilor. Atunci când se instalează în pământurile carienilor, cu prilejul răscolirii unui cimitir al acestora, grecii, care nici pe vremea aceea nu aveau complexul profanării mormintelor, examinând armele celor îngropați acolo ajung la concluzia că aceștia erau de neam străin, adică barbari. Barbari dinainte de greci! În trecut fie spus, vorbim despre carieni, din a căror capitală, Halicarnasos, a provenit mai târziu Herodot. La vremea cuvenită, într-o lucrare anterioară, am numit fenomenul de caracterizare etnomilitară a popoarelor, o direcție de cercetare asupra căreia credem că atenția noastră ar merita o focalizare mult mai consistentă.

În fine, dorim să spunem că, prin cele de mai sus, am urmărit să atragem atenția asupra faptului că, în raport cu una și aceeași armă, în cazul nostru arcul, fiecare popor dezvoltă o relație specifică prin care își manifestă identitatea în modul cel mai caracteristic.

Am făcut acest lucru deoarece dorim să examinăm cazul bine cunoscut, dar insuficient studiat, al obiceiului dacilor de a trage săgeți spre cerul acoperit de nori.

Nu dorim să insistăm asupra interpretărilor date de sursa antică și nici de către contemporani, plaja explicațiilor apărându-ne ca exterioară fenomenului. În fapt, însuși Mircea Eliade, amintind fenomenul, dar nedorind să se angajeze în interpretarea sa, conchide cu multă eleganță asupra explicației sursei antice grecești, apreciind-o ca fiind neadecvată. În ceea ce ne privește, înainte de a face o analiză dorim să precizăm că, în interpretarea faptelor, pornim de la ipoteza de lucru a continuității pelasgi/hiperboreeni/traco-geto-daci/vlahi/

români, precum și de la ipoteza continuității traco-geto-daci/romani. Desigur faptele ar putea fi interpretate și altfel, dar asupra acestor posibilități preferăm să se exprime cititorii avizați ai acestei lucrări.

Dorim să atragem atenția asupra faptului că ritualul tragerii săgeților se practica numai în condițiile unui cer acoperit de nori. Ar fi cazul să observăm faptul că relatarea este cel puțin sumară, cerul acoperit de nori fiind, în condițiile climaterice ale țării noastre, cerul caracteristic unui fenomen meteorologic destul de frecvent – furtuna. Furtuna, un fenomen practic întotdeauna întovărășit de tunete și fulgere, adesea chiar trăznete. Abia în această situație înțelegem precizarea sursei antice, care afirmă că geții trag spre cer săgeți spre zeul lor și numai al lor. Da, este zeul lor, al cărui glas îl aud, adică tunetul, și căruia ei îi răspund cu bucurie și nesfârșit respect! Zeului care li se adresează ei îi răspund cu fugerul săgeților, al cărui vâjiit răspunde tunetului. Este, în mod cert, un act sacru de comunicare cu zeul uranian.

Care sunt regulile acestei comunicări și ce consecințe avea ea, sursa nu menționează și nici nu este nimic surprinzător în acest fapt, deoarece observatorul fenomenului nu putea înțelege esența religioasă a acestei practici, provenind dintr-un alt orizont religios, unde lucrurile nu erau consecința unei lungi evoluții religioase proprii, ci mai curând a unor împrumuturi din surse multiple, inclusiv predacice. Este foarte probabil că ne găsim în prezența unui ritual cu funcție divinatorie, geții primind un răspuns de la zeul lor.

Care să fi fost acest răspuns și cum era el citit poate că cercetări ulterioare vor putea să ne lămurească. Pentru

moment însă, credem că ar fi potrivit să apelăm la fapte. Și, pentru a face acest lucru cât de cât fructuos, să nu părăsim acele timpuri. De data aceasta vom face un recurs la o sursă romană, mai exact la o relatare a unui celebru orator latin, de fapt cel mai mare, Cicero. Acesta relatează faptul că, în timpul furtunilor, bărbații, nicidecum femeile, obișnuiau să arunce în înaltul cerului sulițe, în al căror vârf era fixată o mică sculptură, având forma unei flăcări. Marele retor afirmă, desigur conform credinței generale la acea dată, că această manevră avea scopul de a goni furtuna.

Din examinarea, chiar și sumară, a acestei relatări nu se poate evita concluzia că cele două ritualuri sunt suficient de asemănătoare pentru a putea suspecta o origine comună a lor. Ceva mai mult, credem că putem să stabilim și raportul genetic dintre aceste două ritualuri, în sensul că obiceiul roman este derivat din cel dacic, având deformările inerente trecerii timpului și abandonării religiei inițiale prin adoptarea panteonului grecesc. Este, din acest punct de vedere, un caz tipic de ritual corupt. Excluderea femeilor de la această practică se conjugă foarte bine cu patriarhatul resentimentar al romanilor, ceea ce explică persistența ritualului, dar, în același timp, trimite la forma originară dacică, unde trasul cu arcul era o practică masculină militară.

O asemenea practică religioasă de origine militară sugerează o anumită partajare a ritualurilor, în sensul că cele uraniene reveneau bărbaților, în timp ce ritualurile telurice reveneau femeilor, așa cum se constată și în zilele noastre în cazul ritualurilor de înmormântare (tămâierea mormântului, colacii, prosoapele etc. etc.). Faptul extrem de interesant al prezenței sculpturii sub

formă de flacără este o aluzie foarte transparentă la focul ceresc al fulgerului. Asemenea practici sculpturale ritualice se vor constata până târziu în cazul poporului român, așa cum este cazul cu „amplasarea sufletului” în vârful stâlpului de înmormântare, care a precedat crucea de la morminte. Dincolo de semnificația general admisă pentru această sculptură, pe care personal nu o credităm ca fiind corectă, mai ales dacă o comparăm cu ritualul vulturului sepulcral la romani, reținem elementul comun – sculptura simbol.

În fine, reținem ca fiind foarte important faptul că vorbim despre un ritual practicat pe timp de furtună. Chestiunea cu gonitul furtunii exprimă, de fapt, pierderea sensului original, care este consecința îndepărtării latinilor de religia dacică genuină, printr-un proces degenerativ de aderare la principii religioase de împrumut. Poate că un mic exercițiu de calcul ar putea fi util pentru afirmațiile noastre. Dacă admitem ca reală pentru fondarea Romei data de 753 a.H. (sau rotunjit 750) și dacă ținem cont de faptul că marele orator Cicero Marcus Tullius a trăit între anii 106 și 43 a.H., putem admite că trecere de la ritualul original – momentul desprinderii populației romane din masa getică – până la momentul Cicero, s-a făcut cam pe parcursul a șase secole de înstrăinare. Timp suficient pentru a se produce fenomenul presupus de noi. Totuși, faptul este util deoarece ne găsim în fața unui proces de continuitate ritualică, chiar dacă și cu deformările inerente unei evoluții istorice alterante.

Dacă aceasta este situația în antichitate, într-un alt spațiu decât cel românesc, în spațiul nostru național lucrurile stau altfel, într-un sens cu adevărat pozitiv.

Spunând aceste lucruri dorim să trecem la cea de-a doua linie de continuare ritualică a acestei practici, pe care o găsim conservată într-un mod excepțional în folclorul poporului nostru.

În mod concret, ne referim la basmul în care eroul este fiul unei femei cu trei suflări, cu trei suflete, adică cu trei vieți, pe care, prin voința ei, le poate transmite cui ar dori ea. Acest erou își face doi frați de cruce, cu care se angajază într-o întreprindere foarte periculoasă. Și soarta face ca toți cei trei voinici să moară. Acest lucru îl află și mama eroului nostru, care aleargă ca vântul și ca gândul fără să stea pe gânduri. Reținem și-n această situație același mecanism de comunicare foarte rapidă a veștii nenorocite sub presiunea pericolului de a nu se depăși limita de timp după care fenomenul morții ar deveni definitiv. Vorbim nu atât de o moarte efectivă, cât mai degrabă de o suspendare limitată a vieții, în fapt un început de drum care încă nu este fără întoarcere. Cu prima suflare își readuce la viață copilul, care, odată revenit la viață, este cuprins de disperare văzându-și frații morți. Cu cea de-a doua suflare mama îl aduce la viață pe unul din cei doi frați de cruce, dar în fața lor rămâne mort cel de-al treilea. Deși nu-i spune nimic, aceasta înțelege dureroasa dilemă a fiului ei și, fără multe vorbe, își ia rămas bun de la el înviindu-l cu cea de a treia suflare și pe celălalt frate, ea însăși murind pentru fericirea fiului ei de a fi împreună cu frații lui. În acest fel, după modelul sacrificiului hristic, cel care se sacrifică o face spre binele celor rămași în urma sa, cele trei suflete oferite putând fi, de fapt, manifestarea trinității. Și viața lor continua, dar din păcate nu frumos, așa cum ne-am dori-o toți. Într-o împrejurare foarte grea

cei doi fac o învoială prin care se înțeleg să-l piardă pe salvatorul lor. Această situație sugerează ancestralitatea motivului mioritic al celor doi contra eroului. Acesta însă va scăpa, dar sufletul său va fi ars de durere la gândul că și-a pierdut mama, cumpărând, cu prețul vieții ei, ingratitudea criminală a fraților lui de cruce. Dovediți, cei doi se roagă de iertare, dar eroul nostru le spune că nu de la el să-și caute iertarea, ci de la însuși Tatăl Ceresc.

Cum? Foarte simplu: cei trei trag în sus spre cer câte o săgeată. Săgețile celor doi se întorc în capetele lor omorându-i, săgeata eroului nostru va cădea în fața lui, la picioarele sale. Să recunoaștem faptul că acest final este în mod aparent unul contrar celui din balada „Miorița”. Dar ritualul getic, moștenit în mod natural de urmașii acestora, își menține caracterul religios, trecând în creștinism fără niciun efort, pe calea naturală a unei continuități ce a funcționat și în multe alte situații. Inutil să ne mai întrebăm, în mod retoric, desigur, de ce o astfel de poveste există în folclorul nostru, dar nu și în cel al altor popore europene. Iar dacă lucrurile ar fi rămas exclusiv în lumea basmului, poate că am fi vorbit despre coincidențe interesante și destul de semnificative.

Realitatea însă, mult mai hotărâtă și curajoasă, face înainte pasul pe care imaginația noastră nu l-a făcut din considerente de rigoare științifică. Vorbim din nou despre evenimente istorice consemnate scriptic și pe care, oricât s-ar strădui unii să le izgonească în legendă, trebuie, din respect pentru advăr, să le păstrăm în domeniul realului. Este vorba despre așa-numita legendă a ridicării mănăstirii Putna de către voievodul Ștefan cel Mare. Se zice că, oriunde se ridică o mănăstire, se pune

un dop în gâtlejul prin care iadul își trimite răsuflarea otrăvită asupra pământului. Cât știa Ștefan cel Mare acest lucru, această este o temă serioasă de reflexie, posibilitatea de a fi fost informat de vreun sihastru nefiind exclusă. Fapt este că anumite zone se constituie în focare geopatogene, anularea nocivității lor printr-o construire a nui locaș de cult fiind o chestiune care ar merita o examinare serioasă.

Înainte de a reveni la așa-zisa legendă, am dori să facem cunoscute două fapte în legătură cu Putna. În țara noastră există cel puțin nouă râuri cu numele Putna, cele mai multe în Moldova, unul chiar în Banat. De asemenea, la indieni punctele cardinale, opt la număr (cele 4, plus alte 4 intermediare), au fiecare zeitatea sa proprie. Putna este zeitatea nord-vestului, adică a direcției în care se află România în raport cu India. O asemenea situație ar putea fi interpretată ca o dovadă a faptului că indienii vedici păstrau în acest fel amintirea patriei originare.

Prin urmare, atunci când se hotărăște să ridice mănăstirea Putna, Ștefan cel Mare își ia arcul și pune în el o săgeată cu vârf de aur și trage, urmând ca acolo unde va pica săgeata, acolo să fie altarul mănăstirii. Aici ar trebui să facem o mică precizarea, adică să atragem atenția asupra unui fapt peste care se trece de obicei cu o ușurință ciudată. Dacă vorbim despre arc și săgeată, în primul rând ne gândim la trasul la țintă. Or, dacă Ștefan cel Mare cere sfat de la Dumnezeu unde să-i fie altarul, el nu poate trage într-o direcție anume căci, atunci, unde ar mai fi întrebarea? Singura soluție rămâne cea clasică, getică, trimiterea săgeții către cer, de unde aceasta va reveni aducând răspunsul Tatălui Ceresc. Dacă ne gândim bine, credem că este corect să admitem că Ștefan

cel Mare a făcut uz de una din prerogativele sale monarhice religioase, aceea de a practica ritualul divinatoriu getic în calitatea sa de unsul lui Dumnezeu, care avea privilegiul de a-I adresa întrebarea: „Unde vrei Tu, Doamne, să-ți fac Ție casă?” Și astfel, călătorind prin istorie pe drumul săgetii getice, călătorim pe drumul poporului nostru.

Este destul de greu de spus în prezent din ce erau confecționate arcurile geților-daci, ce deschidere aveau, care era limita tirului eficace, care era cadența de tragere etc. Dar, pentru ceea ce ne interesează în această lucrare, ar fi fost foarte bine dacă am fi știut care sunt deosebirile între arcurile de luptă și arcurile rituale. După datele pe care le deținem în prezent, în timpul geților-daci este posibil ca asemenea deosebiri să nu fi existat, dar este de asemenea foarte posibil ca, în timp, aceste deosebiri să se fi format evoluând corespunzător. Este foarte probabil ca, la început, folosirea religioasă a arcului să fi fost definită de o anumită practică incantatorie (acesta este un lucru bine cunoscut ceva mai târziu, ca în cazul lăncii Gae Bolog, căreia stăpânul i se adresează ca unui om, în final dându-i ordinul de luptă), dar este, fără discuție, faptul că, în cele din urmă, s-a ajuns ca între arcul de luptă și arcul ritualic să existe diferențe certe. Dacă avem în vedere practica voievozilor români (cazul lui Ștefan cel Mare) care foloseau o „muniție” specială (săgeata cu vârful de aur), această concluzie ne apare ca inevitabilă.

Dorim în final să revenim, pe calea recursului la definirea etnomilitară a poporului nostru, la un aspect al heraldicii noastre naționale. Și astăzi, în Polonia, sunt clădiri vechi, monumente istorice, pe care se găsesc însemnele valahice recunoscute și notorii, arcul și

săgeata. În legătură cu acest aspect heraldic este semnificativ un aspect de notorietate europeană. Este vorba despre faptul că toate blazoanele românești (valahice) conțin soarele și luna, simbolurile celor doi gemeni-arcași, copiii Latonei, Apolo și Diana. Interesant și semnificativ, căci folclorul nostru, care esențializează lucrurile, renunțând să se mai ocupe de mamă, se concentrează asupra relației fraterne gemelare a celor doi frați: Soarele (Apolo – arcașul) și Luna (Diana – săgetătoarea).

Aceleași simboluri se regăsesc încă și astăzi pe crucile unor biserici, adică soarele și luna. Chiar dacă acolo sensul dominant este unul spațio-temporar, originea rămâne cea de mai sus. Am spus aceste lucruri pentru a evidenția aspectul continuității religioase. Dincolo de multe vorbe care s-ar mai putea spune, să nu uităm niciodată că rădăcinile istorice ale poporului român sunt atât de adânci, încât, săpând, ajungem acolo unde însuși timpul se clatină.

OCHII DACILOR

Spiritualitatea dacică, în ciuda faptului de a nu fi reflectată într-un sistem propriu de documente scrise, este una foarte bogată, originară și puternică. Transmiterea sa a fost făcută în mod cert într-un mod oral, ceea ce și explică estomparea sa printr-un proces continuu de abstractizare prin anumite simboluri, pe care astăzi noi le percepem cu alte sensuri decât cele originare. Transmiterea orală nu este o noutate, în acest sens exemplul Vedelor consemnate foarte târziu fiind notoriu.

Din această cauză, în prezent, noi tindem să reconstituim această spiritualitate cu cele două principale mijloace pe care le avem la dispoziție, adică arheologia și scrierile antice despre daci, fiecare dintre aceste drumuri prezintă unele avantaje, însă, în mod inerent, apar și unele inconveniente. În privința arheologiei există marele atu de a fi în fața unor structuri materiale incontestabile, care limitează foarte mult aria presupunerilor, fără însă a le exclude în totalitate. În ceea ce privește scrierile antice, acestea au, pentru spiritualitatea dacică, o valoare limitată, aproximativă, de consemnare. Din două motive: în primul rând, fără nicio excepție, aceste surse constituie numai consemnări, dar niciodată descrieri ale faptelor menționate. Dar partea cea mai proastă a acestor consemnări o constituie faptul că, din cauza mării originalități a culturii dacilor, faptele descrise de autorii antici constituie pentru ei fenomene de neînțeles, pe care le prezintă, cel mai frecvent, ca pe niște bizarerii, de cele mai multe ori amuzante. De unde și caracterul lor nesperios. De aici

cuvintele rezerve asupra interpretării lor, oricum nu ca documente științifice de mare încredere.

Așa se face că, în prezent, multe fenomene care țin de cultura dacilor ne apar ca fiind destul de greu de interpretat, ajungând să fie uneori tratate ca niște adevărate mistere.

Unul dintre aceste mistere sunt coifurile dacice cu metopă, adică acele coifuri care aveau în partea din față, care acoperea fruntea purtătorului, un desen special al frunții pe care nu-l găsim la niciun alt tip de coif din antichitate. Cel puțin din cea europeană. În această privință specialiștii se pronunță în termeni destul de vagi, avansând numai unele presupuneri generale. Din păcate, deși problema este foarte importantă (în opinia noastră), ea nu a ajuns să facă obiectul unei analize foarte atente. Chestiunea este menționată mereu în treacăt ca fiind una de interes secundar. Față de această situație am decis a face analiza noastră, la care așteptăm cuvenitele completări-rectificări, poate a unor cercetători mult mai avizați. Până atunci ne îngăduim să atragem atenția asupra celor ce urmează. O primă remarcă este aceea că această categorie de coifuri, care este una bine definită și care nu poate trece în rândul artefactelor izolate, întâmplătoare, nu este menționată de niciun autor antic. Dacă ținem cont de marea lor răspândire, de faptul că erau o realitate caracteristică dacilor, singura noastră concluzie rămâne aceea că autorii antici nu cunoșteau acest aspect. De ce nu cunoșteau un asemenea aspect caracteristic societății dacilor acești autori, odată ce vorbim despre un aspect important, dacă nu chiar unul foarte important? Singura noastră explicație ar fi că, pentru autorii antici, este vorba despre o adevărată *terra*

incognita. Ceva mai mult, celebra și mult comentata columnă traiană care spune multe, tocmai în această privință tace. Și, dacă lucrurile ar rămâne aici, ar mai fi cum ar mai fi. Dar antichitatea cunoaște multe statui de daci, suspect de multe, dar niciuna care să prezinte un dac purtând un asemenea coif. În această privință suntem în situația fericită de a spune că există lucrarea de doctorat a distinsului domn doctor Leonard Velcescu, în care problema statuiilor dacilor este tratată exhaustiv. Rezultatul este același: niciun purtător al coifului în cauză. În aceste condițiuni vorbim despre un fenomen fundamental, dar intim al societății dacilor, un fenomen inaccesibil cunoașterii străinilor. Până în momentul de față am vorbit despre aceste coifuri ca fiind un element caracteristic și definitor civilizației și culturii dacilor. Dacă în privința culturii spirituale încă s-ar mai putea invoca unele precizări care încă se mai lasă așteptate, în privința culturii materiale lucrurile sunt deja clare, coifurile apar numai în nordul Dunării, adică în teritoriul dacic cel mai caracteristic. Acest fapt ridică totuși un semn de întrebare căruia îi datorăm o explicație. De ce doar la nordul Dunării și de ce nu și la sudul Dunării, unde trăiau, de asemenea, aceiași dacogeti cunoscuți ca moesi sau ca besii? Explicația pare să fie una singură. Mediul nord dunărean era unul mult mai conservator și, în același timp, mult mai izolat, în timp ce sudul Dunării, teritoriu cu adevărat balcanic, era un câmp al influențelor reciproce greco-daco-getice, în care survine o oarecare destructurare a culturii daco-getice la contactul cu cea grecească. Nu este mai puțin adevărat că și cultura și religia grecească va îngloba masiv elemente traco-daco-getice, pe care le va considera și prezenta ca fiind proprii.

Revenind la structura acestor coifuri trebuie să facem o precizare pe care o considerăm esențială. Aceste coifuri lăseau liberă, adică vizibilă, fața purtătorului, acoperindu-i însă doar fruntea, pe care o substituiau cu fruntea desenată a coifului. La aceste coifuri nu se putea vorbi despre o funcție de protecție, căci ele nu erau coifuri de luptă, iar în privința decorurilor frontale ale coifurilor din antichitate, atunci când acele decoruri existau, putem spune că ele nu reprezentau niciodată un desen al frunții umane. Subliniem faptul că, în toată antichitatea europeană, acest fenomen reprezintă o situație unicat, un element de originalitate absolută. Punându-și coiful, purtătorul își aplica un element fizionomic corector, prin care figura sa primea o nouă frunte. Desigur că așa era. Dar de ce oare?

După epuizarea observațiilor noastre de ordin mai mult sau puțin general, vom căuta răspunsul acestei întrebări pe care o considerăm esența problemei, plecând de la convingerea noastră că esența cercetării rămâne arta întrebării. Întrebările confuze sau cele neesențiale sunt moartea oricărui act de cercetare, indiferent de domeniul la care ne-am referi. Prin urmare, continuând șirul observațiilor noastre, să încercăm să stabilim ce știm și ce nu știm despre coifuri. Deși sunt bine cunoscute, aceste coifuri nu au făcut obiectul unor studii sistematice de antropometrie, ceea ce ni se pare esențial dacă ținem seama de faptul că, cel puțin în linii mari, coiful trebuia să fie adaptat formei și dimensiunilor craniene ale purtătorului. În această privință trebuie remarcat faptul că, deși în general coifurile corespund unor cranii de tip dolicocefalic, ele sunt totuși suficient de diverse ca formă, putându-se vorbi despre o identitate

bine definită a fiecăruia. Un asemenea fapt induce concluzia că aceste coifuri serveau unui scop destul de răspândit și stabil, care impunea ajustări personale. Un studiu mai aprofundat din această perspectivă ar putea aduce precizări interesante. Din punctul de vedere al materialelor din care sunt confecționate aceste coifuri, constatăm că fac parte dintr-o categorie monolitică: metale prețioase, fără nicio excepție, adică argint, argint aurit și aur (cel mai rar). Această realitatea a sugerat tuturor cercetătorilor ideea corectă că aceste coifuri nu erau de luptă, adică de utilitate militară. Este o concluzie cu care suntem întru totul de acord. Nefiind vorba despre o piesă de armament, aceste obiecte au fost considerate în mod general ca recuzită de ceremonie sau de paradă.

Concluzia ni se pare vagă și inacceptabilă, convingerea noastră este că acestea sunt, în mare măsură, obiecte de cult, cu funcții magico-religioase (cum ar fi fost casca lui Hades, care-l făcea invizibil pe purtător). În ceea ce privești purtătorul unor asemenea „podoabe”, de asemenea nu se fac precizări. Cea mai frecventă presupunere este că ele ar fi aparținut unor șefi militari. Corect ar fi să ne întrebăm dacă ele serveau unor regi, unor regi-preoți sau unor preoți. Pentru a fi strict un însemn regal, aceste obiecte nu era neapărat necesar să fie coifuri. Puteau fi coroane, ceea ce în epocă era un fapt bine cunoscut. Dacă totuși lucrurile stăteau așa, fiind vorba de un însemn strict regal, atunci ar trebui să admitem că, la daci, ca la nimeni alții în toată antichitatea europeană, acesta este un însemn regal care subliniază într-un mod foarte energetic, ca fiind primordială, funcția militară a regelui. Deci ar urma ca, la daci, nu coroana, ci coiful să fi fost simbolul regal.

Dacă am considera că un astfel de coif ar fi fost atributul unui sacerdot, atunci ar trebui să admitem că acesta nu putea proveni decât din casta militară. În fine, dacă admitem că acest fel de coif este un atribut sacerdotal regal, atunci este logic să vorbim despre un rege-preot, care, evident, era consacrat în această funcție printr-un ritual specific, prin care se încheia un ciclu special de pregătire religioasă a regelui. Personal înclin în favoarea acestei ultime variante.

Cu atât mai mult fac această afirmație, cu cât majoritatea cercetătorilor afirmă că cei doi ochi din frunte au funcție apotropaică. Din păcate, cercetătorii în cauză nu extind funcția magică asupra întregului obiect, deși nu au nicio rețineră în a-i refuza (pe drept cuvânt) funcția militară de armă de apărare. Acestea fiind datele concrete ale problemei, vom încerca să facem o analiză care să aducă, dacă este posibil, unele precizări în privința desenului aproape standard al coifurilor dacilor. Dată fiind lipsa informațiilor directe, din epocă, asupra acestui subiect, având în vedere faptul că este vorba de fruntea coifului, am încercat o tratare printr-un recurs la fruntea umană, așa cum știm că se prezenta ea la daci. În această privință trebuie să precizăm faptul interesant că, la daci, exista un tatuaj al frunții tot așa cum am văzut că exista un „tatuaj” al frunții coifului.

Pentru a putea însă întreprinde o asemenea analiză paralelă ar fi util să procedăm la o succintă examinare a problemei tatuajului ca practică a dacilor. Pentru această am examinat o opiniile unor autori antici, ale unor etnologi clasici români precum și cele ale unor arheologi. În ceea ce privești autorii antici, la aceștia găsim unele informații prezentate cu mirarea deja clasică a celui care

vede, însă nu înțelege ceea ce vede. Sunt descrieri lacunare, însoțite de impresii din care nu putem reține altceva decât existența faptelor. În niciun caz nu găsim descrieri totale, iar despre un punct de vedere obiectiv nici nu poate fi vorba.

În ceea ce îi privește pe antici, iată ce aflăm de la aceștia:

Dionisiu afirma că, atunci când cineva mai mare la istrieni este numit „cel alb”, avem un mod prin care acesta este ironizat, ca și cum ar avea fruntea curată și albă, trebuind, din contră, să se înțeleagă că ea ar trebui să fie tatuată. Din cele de mai sus reținem ca fiind foarte importante următoarele fapte. În primul rând, că cei mai mari, înțelegând prin aceasta că vorbim despre conducători, nu trebuiau să aibă fruntea „albă”, ci, dimpotrivă, tatuată, aceasta fiind o condiție a poziției lor de conducători. În al doilea rând, este natural să admitem că acest tatuaj semn de noblețe trebuia să aibă un anumit model care, vizibil fiind, să poată fi citit de către oricine. Poate că acesta ar fi unul din sensurile expresiei contemporane a poporului nostru: „Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”.

Dar, dacă ținem cont de interpretarea generală că, din liniile frunții, prin practici metoposcopice s-ar afla identitatea și destinul omului, ar urma ca acest tatuaj al frunții să fi fost unul corector, prin care se dădea celui tatuat o identitate și un destin corespunzând poziției sale sociale.

În sprijinul acestei afirmații aducem observația arheologului Ion Horațiu Crișan, care ne spune („Spiritualitatea geto-dacilor”) că Dion Chrysostom și Strabon („Discursuri”) văd în aceste tatuaje nu doar

podoabe, ci semne de noblete. Grecul Heschios este ceva mai precis, afirmând că tatuajele se făceau pe tot corpul, dar mai ales pe față, ceea ce ne permite să prespunem că, din fața la care se referă, putea face parte foarte bine și fruntea. Apreciam poziția domnului I. H. Crișan ca fiind una prudentă, dar cu mult discernământ. De altfel, aceste practici apar ca naturale în condițiile în care triburile neolitice ale epocii bronzului și apoi ale epocii fierului obișnuiau să practice tatuajul. Vorbim aici despre: celți, germanici, iliri, traci, sciti, despre care Romulus Vulcănescu afirmă că practicau un tatuaj ritualic de tradiție milenară.

În această privință Romulus Vulcănescu, la fel ca și Mircea Eliade manifestă o salutară precauție științifică menținându-se în zona generalului, dar insistând asupra aspectului continuității acestor practici. Ceva mai curajos, Vulcănescu („Mitologia română”) ridică problema tatuajelor războinice și a celor medicinale. Cu dovezi arheologice, Nineta Crainic aduce precizări de mare valoare, pe care nicio tratare a acestei chestiuni nu le poate evita, cu atât mai mult, cu cât vizează un orizont de timp destul de adânc.

Există în opinia specialiștilor o convingere unanimă, conform căreia tatuajele erau apanajul războinicilor și nobililor și că aceste tatuaje aveau semnificații ritualice, heraldice și totemice. Cu toate acestea, modelele de tatuaje prezentate și discutate nu sunt din cale afară de numeroase, astfel încât lucrurile rămân la un nivel de generalitate destul de neproductiv. Față de toate aceste aspecte, socotim că este judicios să admitem că aceste coifuri nu sunt coifuri de luptă. Respingem însă ideea că ar fi vorba despre coifuri de paradă, cum se exprimă cei

mai mulți specialiști (istorici și arheologi). Credem că este vorba de coifuri cu funcția de însemne religioase-regale, purtate de persoane care aveau calitatea dublă de monarh și de mare preot. Acest cumul de funcții este cunoscut până târziu la parți, de exemplu. Faptul este cu atât mai semnificativ, cu cât vorbim despre popoare cu un fond cultural comun cu dacii.

În fine, în privința modelului, practic standard, al celor doi ochi cu sprâncene duble de pe frunte, pe care istoricii și arheologii îi consideră apotropaici, considerăm că reprezintă tatuajul tipic al frunții regelui-mare preot. Aceste coifuri depășeau cu mult funcția unei simple coroane, ele fiind instrumente sacre, prin care erau schimbate calitățile și destinele purtătorilor, astfel încât ei să acescă la destinul și profilul moral al unui rege-mare preot ideal. Respingem în mod ferm ideea că ne aflăm în fața unui element pur estetic. Din contră, schematismul aproape standard al desenului exclude orice veleitate artistică. De asemenea, precizăm datorită repartiției geografice și a tipului de ansamblu imagistic, că nu poate fi vorba de vreo influență sau similitudine, în acest caz fiind vorba, ca și în cazul chimerismului vexiliar al stindardului dacic, despre o unicitate incontestabilă. Deși nu putem spune care este sensul ochilor și al sprâncenelor duble, putem afirma că este vorba despre concepte strict specifice unei mentalități proprii numai dacilor. Nu este vorba de nimic de genul ochiul lui Shiva. Spunem aceasta pentru a tempera entuziasmul celor care fac analiza scenelor de pe obrăzarele coifurilor, alunecând spre ideea unor origini hindice a motivelor, uitând că aceste motive variază de

la un coif la altul, singurul motiv invariant fiind frontonul coifului.

Ideea noastră de a corela acest desen constant cu fenomenul tatuajului pleacă de la faptul că această practică a tatuajului era dublată la daci de o concepție ce reglementa simbolistica admisibilă că ea trebuia să lase urme și la succesori. Înainte însă de a face referire la acest aspect, doresc să atrag atenția asupra faptului că, în urma unui număr foarte mare de observații, am putut descoperi faptul că foarte, foarte rar există persoane la care, de la jumătatea arcului sprâncenelor, se dezvoltă o cută în arc de cerc întocmai ca la sprâncenele ochilor de pe frontul coifurilor. Cred că semnificația metoposcopică a unui asemenea semn ar fi interesantă și utilă în contextul subiectului nostru.

Revenind la problema succesiunii daco-valahice, cred că ar fi util să reținem precizarea lui Romulus Vulcănescu („*Mitologia română*”) că tatuajul era un fenomen cu mult mai general la români, el fiind practicat și de femei, la care erau tatuate pieptul, sânul, pubisul, coapsele, fesele și pulpele.

În acest punct un recurs la folclorul nostru cred că ar fi semnificativ. Astfel, unui fecior de împărat un grup de fete îi fac propunerea de a se căsători cu ele, fiecare prezentându-i o ofertă. Una dintre fete, care este cea preferată, se oferă să-i facă un copil care să aibă pe un umăr desenul soarelui, iar pe celălalt desenul lunii, ceea ce, probabil, avea un anumit sens. În acest caz particular, soarele și luna sunt însemnele heraldice unice ale românilor. Deși povestea vorbește de semne înnăscute, singura concluzie logică ar fi aceea că există numai anumite semne, în cazul nostru soarele și luna, care sunt

de dorit, așa cum, probabil, că sunt și semnele frontonului acestor coifuri. Îndiscutabil, există și semnele nedorite, care stau la originea termenului de om însemnat, care, în cea mai mare proporție, are sens peiorativ, desemnând un viciu de aspect sau chiar un beteșug. Să nu uităm că anumite semne ale frunții puteau avea semnificația unor vicii ascunse, incompatibile unei anumite poziții sociale. În cazul coifului dacic configurația naturală a semnelor frunții este eliminată în favoarea celei ideale, reprezentată pe frontonul coifului. Dar povestea semnelor ideale prezente la daci nu se oprește aici, ea continuă și la domnii români, la aceștia există cerința fizică generală ca domnul/doamna să fie om/femeie frumos/frumoasă. Această cerință, aparent de perfecțiune estetică, exprimă, de fapt, cerința existenței unei armonii a semnelor, devenită criteriu estetic. Cum monarhiile românilor erau mixte, adică ereditar-elective, adică monarhii eficace, acest criteriu aparent estetic avea mare greutate căci, dintre candidații de os domnesc, prezentau garanții doar cei care prezentau semnele înnăscute și vizibile ale calităților unui adevărat domn.

Din păcate, cunoștințele noastre în acest domeniu, fiind în prezent destul de limitate, o reconstituire prin metoda drumului invers este destul de dificilă. De aceea vom încerca să surprindem acele expresii al căror înțeles ar putea fi articulat cu situața de față.

În acest sens chiar și cu riscul unei anumite repetiții vom face o foarte scurtă trecere în revistă a expresiilor asociabile acestui fenomen, cărora le vom prezenta sensul în care ele pot face legătura logică pe care o presupunem cu respectivele artefacte. Astfel, deja amintita vorbă „ce ți-e scris, în frunte ți-e pus” are

pentru noi, românii, urmașii dacilor, următoarele sensuri: primul, că soarta omului este recognoscibilă prin analiza liniilor frunții. Cel de-al doilea, folosirea termenului scris, de fapt cu sensul de înscris, conduce la concluzia existenței unui anumit tip de citire. Dincolo de acestea, poate că ar trebui să considerăm cu mai multă atenție ideea că zona frunții este una în care manifestarea identității este foarte avantajată. Acest lucru este foarte vizibil la feline, unde această zonă este locul în care se înscriu relațiile de rudenie. În principiu nu există niciun motiv să respingem o asemenea idee, odată ce de mult timp există practica metoposcopiei.

O altă expresie populară foarte specifică mediului rural, însă cu răspândire mare la români, este cea că un anumit lucru „a fost dat pe ochi frumoși”. În prezent expresia are sensul unui act de favoritism, întemeiat pe criteriul estetic al ochilor frumoși ai cuiva, adică în temeiul atracției estetice. Este însă foarte posibil ca, inițial, să fi fost vorba nu despre un criteriu estetic, ci despre unul etic, asociat unor anumite calități ale ochilor, eventual și a zonei asociate lor. Cum aceste calități nu erau cunoscute tuturor, se ajunge la formularea estetică ochi frumoși, după binecunoscutul procedeu al asocierii legitimității cu frumusețea. Făt-Frumos este personajul pozitiv, iar spânul, zmeul etc., în general personajele negative, sunt, invariabil, urâte. În mod special atragem atenția asupra cazului spânului, omul cu pilozități faciale foarte reduse (putând vorbi aici și despre sprâncene).

O altă expresia din aceeași categorie este și cea de „ales pe sprânceană”, de astă dată vorbind în sensul direct că alegerea s-ar fi făcut după forma sprâncenelor ca garanție a calităților celor aleși. Chiar dacă expresia

ajunge să exprime, în general, cea mai bună alegere, să zicem pentru exemplificare a unui coș cu mere, este clară originea antropică și ar fi absurd să aplicăm sensul direct acestei situații. Această generalizare pornește de la concepția infailibilității criteriului de a stabili calitatea umană cea mai bună conform examenului sprâncenelor. Lucrurile merg până acolo încât există și expresia om sprâncenat. Oare ochii coifurilor nu sunt sprâncenați sau chiar suprasprâncenați ?

De ce expresiile își găsesc sensul *ad literam* în aceste coifuri ?

Înainte de a face orice apreciere asupra celor spuse de mine mai sus, oricare cititor de bună credință va trebui să admită că :

1- Aceste coifuri ale dacilor sunt de o absolută originalitate, nefiind cunoscute nicăieri și nicicând în antichitate altelea asemenea lor.

2- Situarea lor în nordul Dunării le definește ca fiind strict dacice.

3- Aceste coifuri nu sunt nici de luptă, nici ceremoniale, adică nu sunt unele cu rol estetic.

4- Aceste coifuri sunt piese de cult, ele fiind din metale prețioase: aur, argint aurit sau argint.

5- Aceste coifuri prezintă o standardizare absolută a zonei frontale, celelalte zone variind de la un exemplar la altul. Această standardizare materializează un principiu religios unic.

6- Purtătorul lor era un rege-mare preot.

7- Ele erau echivalentul coroanei monarhilor nedacici.

8- Regele-preot provenea din casta militară.

NĂFRAMA

Indiferent de originea pe care o atribuie termenului diferitele dicționare ale limbii române (inclusiv etimologice), toate (cu foarte mici excepții) de orientări politice antiromânești, noțiunea de năframă rămâne una profund românească. Ea reflectă o realitate pe care nu o putem judeca la scara secolelor, mileniul fiind, până la urmă, metrul cel mai potrivit. În această ordine de idei trebuie subliniat faptul că „atestarea ” documentară a unui anumit fenomen dovedește în mod categoric numai faptul că acel fenomen era deja cunoscut la data consemnării sale. În măsură egală însă, descoperirea unui alt document, anterior primului, împinge în mod automat datarea fenomenului până la vârsta noului document, anterior primului. Aceasta este, de fapt, o cursă în desfășurare, al cărei sfârșit nu se poate prevedea niciodată. Dacă acestui fapt i se va adăuga caracterul destul de limitat al surselor documentare, este de la sine înțeles că atestarea documentară poate fi destul de sigură, dar prin însăși natura ei foarte limitată și limitativă. În cazul unor fenomen cum este năfram, cel mai important element este apartenența la cultura materială a unui popor, adică ponderea etnică a noțiunii. Din acest motiv paralelele cu nelipsitele lor interpretări neprofesionale simplificatoare, de genul „ca și la alții, la care, de asemenea, găsim fenomenul...” etc., nu fac altceva decât să elimine elementul cel mai important, de fapt esențial al caracterizării fenomenului, adică individualitatea lui. Prin asemenea procedee prin care totul este relativizat, în realitate se refuză rezolvarea problemei, probabil din neputința sau din comoditatea

acceptării necritice, adesea interesată, a unor clișee moștenite care țin loc de soluții în mentalul colectiv al unei anumite categorii. Folosirea unui termen vechi de 200-300 de ani nu poate reduce realitatea la reflectarea ei târzie, în condiții superficial cercetate.

Din motivele expuse anterior propunem o analiză atentă a subiectului în discuție. Ceea ce ar trebui spus încă de la bun început este faptul că năframa nu este în mod exclusiv o bucată de pânză care acoperă (înfășoară) capul femeilor la țară (și mai apoi chiar și la oraș). Fiind un acoperământ pentru cap, năframa este în același timp și un semn al statutului social al femeii și a beneficiat și de tratamente accesorii, considerate, în general, estetice. Fără însă a fi în mod exclusiv estetice. Astfel, năframa a fost vopsită, vopsită cu modele, brodată, brodată cu broderie sau broderie cu ciucuri etc. Năframa femeilor, la români, a devenit o piesă vestimentară de mare complexitate și importanță, conform statului ei de piesă atașată părții celei mai valoroase a corpului – capul. Despre modelele broderiei sau imprimeului se pot spune multe, cel mai important lucru fiind evoluția îndelungată a concepției artistice asupra acestor realizări „artistice”. Un fapt deosebit de interesant legat de această năframă este acela că termenul mai are încă un sens pe care majoritatea dicționarelor îl tratează, în cel mai bun caz ca fiind secundar, în sensul semnificației sale absolut minore. Este vorba despre un accesoriu cunoscut mai ales ca masculin, deși folosirea sa și de către femei nu poate fi exclusă. Această năframă este o bucată de pânză albă, de formă pătrată, pe care omul o folosește pentru a-și șterge fața (de nădușală, praf, sânge etc.). Unori, într-o asemenea năframă sunt înfășurate lucruri de preț,

care se pun în chimir. Suntem în situația de a constata că, de fapt, este corect să vorbim despre ceea ce, în termeni moderni, am numi batistă. Să ne oprim un moment și să reflectăm asupra ușurinței cu care atâția purtători moderni de batiste s-au pronunțat asupra înapoierii românilor, la care folosirea batistei-năframă era o practică milenară. Desigur, vor exista destui, dacă nu chiar foarte mulți, care să se grăbească să atace termenul „milenar”. Chiar și pentru faptul de a fi mulți (deși aceasta nu este o marcă absolută a calității), acești oameni merită un răspuns. Dacă o asemenea năframă, în fapt batistă, este pomenită ades în folclorul românilor, a cărui vârstă o numărăm nu cu sutele, ci cu miile de ani, atunci concluzia că suntem în fața unui fenomen milenar mai poate fi ea discutată? Am vorbit până în prezent despre aspectul igienic al acestei practici și, din acest punct de vedere, am făcut presupunerea, credem noi, de bun simț, că, din acest punct de vedere, năframa-batistă nu putea să nu fie folosită tocmai de cele care o produceau, adică de femei, care nu numai la noi, dar și la mulți alții erau și sunt cunoscute pentru preocuparea lor insistentă pentru curățenia personală. Cu alte cuvinte, năframa-batistă este folosită de către români (și, implicit, de strămoșii săi, dacii și mai apoi vlahii) de când lumea, odată ce ei vorbesc despre acest subiect încă din mitocronosfera lor.

Chiar și rămânând la acest nivel al aspectelor practice ale vieții și lucrurile ar fi destul de interesante. Dar, dincolo de aspectele materiale, în culturile foarte vechi (cum este cazul celei românești) există și aspecte spirituale de mare profunzime, ceea ce putem constata destul de ușor și în cazul de față. Pentru a putea ajunge la

aceste aspecte va trebui să ne adresăm straturilor celor mai profunde ale ființei spirituale ale poporului nostru: folclorul și etnografia.

Aici suntem în situația foarte fericită de a avea un folclor de o mare originalitate, absolut caracteristic poporului nostru și care nu a suferit deformările unor contagiuni semnificative, fapt explicabil prin stabilitatea sa *ab initio*, eventualii contaminanți, romani, migratori etc. având o structură culturală inferioară, care nu le-a putut susține forța de influență asupra altora. Astfel, de exemplu, este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să identificăm între sărbătorile noastre populare unele „moștenite” de la romani sau de la vreun popor migrator cu care am venit în contact. Cu titlu de bun de inventar, și strict în interesul unei comparații rezonabile, amintim faptul că, la Roma, la cele mai rafinate oșpețe mesenii se ștergeau pe mâni, gură etc. cu bucăți de pâine, în timp ce „sălbaticii și necivilizații” urmași ai dacilor, țăranii nostri, așa cum au apucat de la strămoși, se șterg și azi cu ștergure sau ștergare. O analiză atentă a circumstanțelor istorice conduce la concluzii care converg spre aceeași încheiere. Acestea fiind spuse, vom începe prin a face un recurs punctual la informația folclorică aferentă subiectului nostru.

În multe din basmele noastre există motivul eroului care pornește la un drum lung, dar mai ales primejdios. În fapt, este vorba despre un drum pe care va întâlni moartea, de care va trece sau nu. Conștient de posibilitatea de a nu supraviețui, eroul îi dă mamei sau iubitei lui o năframă (căreia noi, astăzi, i-am spusе batistă), spunând că, atunci când pe ea vor apărea trei picături de sânge, el va fi pierit. Desigur, apare

întrebarea logică: de ce trei? Adică, una nu ajunge? Mergând pe firul logic al vieții românului, femeia care primește o asemenea veste dureroasă va face ceea ce este datorica ei, adică va purcede imediat la îndeplinirea ritualurilor funerare. Mergând însă pe firul acțiunii basmului, femeia va porni în grabă pe urmele celui dispărut, ajungând de obicei la timp pentru a-l readuce la viață. Oricare ar fi drumul pe care am merge, năframabativă este un mijloc de comunicare, în care femeia citește vestea fundamentală a vieții sau a morții iubitului sau a fiului iubit. Textul basmelor fiind, prin natura lui, unul condensator, nu neapărat incriptator, nu menționează nimic altceva decât că cele trei picături de sânge vestesc moartea. Dar aceasta poate fi definitivă sau reversibilă, cum adesea povestea o arată. Față de această situație putem presupune că celor două posibilități le pot corespunde două feluri de dispunere a celor trei stropi de sânge: colineari (practic în contact, ca la mărgelile, distanțate echidistant sau distanțate neechidistant) sau necolineari, definind vârfurile unui triunghi (al morții? al vieții?) care ar putea fi echilateral, isoscel sau scalen. Dacă un asemenea model este unul corect, am putea vorbi despre faptul că, în realitate, femeia citește un mesaj, față de al cărui conținut ea va acționa în consecință. Prin urmare, basmul ar subînțelege acest lucru, bine cunoscut în acele vremuri, motiv pentru care nu-și pierde timpul să-l explice, considerându-l secundar și binecunoscut (la acel timp, dar nu și astăzi). Desigur, unora și misoginilor, în primul rând, ideea cu femeia care „citește”, mai ales în condițiile în care mesajul bărbatului, chiar dacă-l privește, nu este scris de

mâna lui, li s-ar părea bizară și inacceptabilă. Ceea ce, evident, ar fi eronat. Și acesta din mai multe motive:

1- Basmul nu refuză bărbatului calitatea de autor al mesajului, din contră: intenția lui de comunicare este afirmată explicit atunci când spune că-i dă năframa albă și că trei stropi de sânge vor fi vestea morții lui. Aici el și iubita lui, sau iubita lui mamă, stabilesc alfabetul, codul comunicării, adică stabilesc corespondența dintre semnul grafic (stropii de sânge) și fenomenul fizic (moartea autorului). Faptul că basmul nu ne explică modul în care omul face posibilă apariția semnelor în spațiul grafic al pânzei albe (niciun basm nu vorbește despre o năframă neagră, pe care, de altfel, stropii de sânge ar trece neobservați) este o altă poveste. Una binecunoscută atunci, pe care, prin urmare, basmul nu ar avea sens să o explice, căci el vobea unor cunoscători, nu nouă, ignoranții contemporani.

2- Femeia în măsură să „cititească” nu putea fi o simplă femeie, pentru care citirea mesajului punea probleme ale dezvoltării intelectuale, căci ea era un membru al societății care cunoștea și practica perfect obiceiurile timpului. În mod special, ritualurile funerare erau funcția socială a femeii, care a păstrat această calificare până-n zilele noastre. În acest sens amintim pâinea mortului, pe care se scriau date despre acesta folosind un număr de peste 280 de semne. Să mai vorbim despre „analfabeta” care nu poate citi un mesaj scris cu trei puncte (trei stropi de sânge)? Și dacă sângele este cerneala cu care scrie acest mesaj, oare este corect să presupunem că cele trei semne (stropi de sânge) erau identice, adică trei suprafețe circulare? În fine.

3- Datorez d-lui Silviu Dragomir informația că, până în timpurile noastre, o specie de năframă-ștergar încă mai păstra funcția de comunicare. Plecat la recrutare, adică pe drumul armatei, băiatul primește (în cazul nostru de la bunica lui) un ștergar specific, așa cum fata care se mărita primea și ea un anumit tip de ștergar.

În fine, să nu uităm faptul că scrierea pe suport textil este un fenomen bine cunoscut în istorie atât în cazul unor popoare cu o cultură impresionantă (egiptenii), cât și a unora cu o cultură mai modestă (tătarii). Să ne amintim că egiptenii, la care scrierea este cunoscută în forma sa clasică pe papirus, obișnuiau ca, în cadrul ritualurilor funerare, să practice scrierea pe suport textil. Este vorba despre feșele pe care scriau rugăciunile de însoțire a mortului, care se-nfășurau pe mumia acestuia. În fond, nu puteau să-i pună mortului în mână un sul de papirus cu textul respectiv? În acest moment ar fi potrivit să ne amintim un fapt tulburător din ritualul funerar al românilor, care trimite la o tradiție din care poate că provine și cea egiteană. Nu discutăm acum eventualele raporturi genetice dintre cele două tradiții, după cum nici pe cele referitoare la practicile similare descrise în *Cartea morților* din Tibet. Este vorba despre ștergarele, prosoapele care se dau la mort: la preot, la purtătorul crucii și la gropar (trei, ca și cele trei picături de sânge, oare o coincidentă?). Parcă am vorbi despre unele năframe ale mortului. Să facem aici o precizare de mare importanță: obiceiul este numai al ortodocșilor români. Ortodocșii patriarhiilor de Antiohia, Capadocia, Armenia, Constantinopol etc. nu cunosc acest ritual. Despre catolici nici vorbă, astfel încât putem vorbi despre o unicitate românească a fenomenului. Cu alte

cuvinte, nici în rădăcinile iudaice ale creștinismului, nici în rădăcinile ortodoxe ale acestuia nu trebuie să căutăm originile acestui ritual. Prin urmare, dacă acest ritual vine de undeva, el nu poate veni decât de la daci. Ar mai fi de reținut câteva chestiuni legate de acest obicei al prosoapelor/ștergarelor/năframelor funerare (care continuă prosoapele treptelor vieții), pentru a putea înțelege importanța ritualului în cauză.

1- Prosopul, indiferent la care ne-am referi, dar în special cel al purtătorului crucii (deschizătorul cortegiului funerar) este o prezență paralelă cu steagul bisericesc pe care îl dublează sau, mai exact vorbind, invers. Asocierea sa cu crucea este, de asemenea, un element extrem de semnificativ, legitimând-o.

2- Prosopul este destinat spațiului public. El trebuie văzut de toți participanții la eveniment, precum și de trecători, având o funcție de comunicare, cam ca citirea unui anunț public.

3- Prosopul, chiar și azi, se adresează personajelor principale ale desfășurării evenimentului funerar: preotul (dezlegătorul sufletului), purtătorul crucii (călăuza pe drumul spre nouă lume), groparul (deschizătorul porții lumii noi).

Din acest punct de vedere nu credem hazardată presupunerea că aceste prosoape erau diferite, fiecare individualizând funcția primitivului.

Față de cele de mai sus am putea spune că prosoapele realizează, chiar și astăzi, un fel de semnal al detaliilor rituale a evenimentului. Biserica ortodoxă română, menținând aceste ritualuri paralele, s-a legitimat ca unic reprezentant religios al poporului român, de care s-a dovedit inseparabilă. Este una din explicațiile faptului

pentru care românii își iubesc așa de mult biserica, separarea de ea având sensul cel mai direct și îngrozitor al morții ca națiune.

În ceea ce privește aceste prosoape-ștergare, foste năframe, funcția lor de cult contrastează cu situația de astăzi, în sensul că, dacă azi prosoapele se cumpără de la magazin, în trecut ele erau un produs artizanal, se lucrau în casă, dacă nu cumva numai de către anumite persoane (așa cum se procedea cu prepararea prescurilor). În mod logic, ele purtau semnele corespunzătoare informației pe care o transmiteau. Erau documente, adică texte adaptate situației.

Am putea spune că evoluția ștergarului a urmat trei etape mari : 1- etapa „scriptică ”, 2 - etapa „ornamentală” și 3 - etapa „delimitatoare”. În prima etapă ștergarul era redactat într-un limbaj grafic precis, cam în felul alfabetului folosit la „pâinea mortului”. În cea de a-II-a etapă numărul semnelor se restrânge, menținându-se doar cele foarte importante, care sfârșesc prin a fi considerate ornamente funerare. În fine, în ultima etapă dispare „ornamentica funerară”, ștergarului rămânându-i doar funcția de semnal al cadenței evenimentelor: slujba, drumul spre lumea de Apoi, trecerea porții acelei lumi (gropa) .

Desigur, verificarea celor de mai sus este un demers extrem de dificil, astfel încât contestarea lor ar putea fi mult mai atractivă. Cu toate acestea, noi datorăm poporului nostru toate sacrificiile posibile pentru a-i restitui adevărul identității sale, denaturată cu multă generozitate de către cei aflați cu mult mai prejos decât el.

POVESTEA PORCULUI

Alimentația umană a început prin a fi rezultatul utilizării neselective a materiilor comestibile și a sfârșit prin a fi consecința unei acțiuni umane extrem de selective.

În cele din urmă, după o perioadă mai lungă sau mai scurtă de sedimentare a societății omenești se ajunge la sisteme și obiceiuri alimentare care sfârșesc prin a avea o determinare dublă etnică și religioasă.

Altfel spus, se poate vorbi despre caracterizarea etnoreligioasă a unui popor prin practicile sale alimentare. Nici poporul român nu face excepție de la această regulă. Corecta aplicare a regulii este însă posibilă numai dacă ea va fi plasată pe axul istoric dacic/valahic/românesc în cheia continuității. Din păcate, până în prezent chestiunile alimentare specifice poporului nostru nu au fost privite decât din punct de vedere economic, cel mult al unor obiceiuri interpretate destul de arbitrar. Ca în rezolvarea tuturor problemelor, începutul trebuie să-l constituie definirea corectă a obiectului cercetării sau, altfel spus, cercetarea trebuie să înceapă cu întrebarea relevantă, al cărei răspuns corect să fie tocmai informația lipsă în domeniul considerat. În spiritul acestei concepții ne-am pus întrebarea: pentru ce în cadrul sărbătorii creștinești a Crăciunului (adică a Nașterii Domnului) se practică sacrificarea și consumarea consecutivă a porcului? O astfel de întrebare trimite, ca răspuns, la cadrul general al oricărei sărbători, adică la faptul că o sărbătoare se definește printr-un ambient alimentar plin de satisfacție, adică prin abundență alimentară.

Poate că formulând o asemenea întrebare s-ar impune anumite precizări. O primă precizare este aceea că, vorbind despre sărbătoarea Nașterii Domnului, noi vorbim, de fapt, despre Crăciun, termen (dar oare numai termen?) care nu există nicăieri în lumea creștină, fie ea ortodoxă, fie catolică, doar în țara noastră. Vorbim așadar despre o sărbătoare absolut caracteristică numai poporului nostru. Cel puțin ca termen. O a doua pricizare ține de faptul că în ajunul Nașterii Domnului, sărbătoare creștină, se practică sacrificarea și consumul ritual al porcului. Un asemenea obicei este, în mod clar, unul în cea mai mare opoziție cu tradiția iudaică, în care porcul are sens sacrilegial.

Deci Crăciunul nostru vine cu porcul de pe un drum ce vine în conflict cu drumul iudaic, unde Nașterea Domnului este asociată cu boul și oaia, la început, iar, în final, numai cu oaia, boul fiind eliminat de mentalitatea iudaică resentimentară în raport cu panteonul egiptean care găzduia boul Apis. În fine, atunci când ne punem întrebarea „de ce porcul?”, ar fi corect să ne punem întrebarea „de ce porcul, iar nu mielul?”, mai ales dacă ne gândim că, în concepția creștină, mielul este simbolul christic consacrat. Răspunsul la această ultimă întrebare are de trecut prin zona unui adevăr istoric notoriu: dacii erau un popor de păstori și pădureni, pentru care animalul cel mai caracteristic erau oaia și vaca.

În privința porcului, pentru daci nicio clipă nu se putea pune problema că porcul ar fi fost soluția de ieșire dintr-o situație de criză alimentară, așa cum era cazul primilor greci ajunși în Peninsula Balcanică. Dacii aveau hrană din abundența, consumul porcului fiind o chestiune religioasă proprie. Problema de fond în această

chestiune constă în identificarea originii acestui obicei. În această tentativă, recursul la istorie și, dacă ar fi posibil, chiar și la lingvistică, ar putea aduce o oarecare lumină. Din examinarea tabloului istoric va trebui să reținem acele popoare/populații contemporane și apropiate dacilor cu care aceștia au venit în contact. În plus, ar trebui să identificăm atât acel neam la care porcul să fi avut oarecare importanță, precum și urmele dacice ale acelei contagiuni. Desigur, tratarea subiectului impune multă precauție. Cu toate acestea, singurul neam care îndeplinește condițiile de mai sus rămân celții, singurii despre care avem cunoștință că aveau în panteonul lor un zeu-porc, existând la ei chiar și un oraș cu numele Porcula. Ceva mai mult, marele Burebista învingător al celților, pur și simplu i-a insularizat pe aceștia în teritoriile locuite de daci, asimilarea lor fiind mult ușurată de înrudirea acestora cu dacii. În lucrări anterioare, vorbind despre fenomenul chimerismului vexiliar, am pomenit, cu titlu de bun de inventar, faptul că-n Moldova s-a găsit o frumoasă piesă de orfevrărie dacică reprezentând un pește cu cap de mistreț. Să mai punem în paralel faptul că, de Paști, se consumă mielul în mod ritual, exact cum cere tradiția ebraică, în timp ce de Crăciun, contrar acesteia și în mod absolut sacrilegial, se consumă porcul, a cărui jertfă pe altarele iudaice constituia cel mai îngrozitor afront. Să mai aminim că evreii gadareeni, chiar în timpul lui Hristos, creșteau porci, considerați a fi o mare afacere, dar pe care ei nu-i consumau. Punând în paralel cele două situații, excluderea consumului porcului la evrei și consumul său ritualic în timpul iernii, de Crăciun, la români, dorim să

subliniem că respingem ferm ideea că suntem în fața unui determinism climateric al obiceiului la români.

Revenind însă la practicile poporului nostru, să ne amintim faptul că sacrificiul porcului aduce cu sine cunoscutul obicei al pomenii porcului, termen care trimite la importanța religioasă a acestui act sacrificial, contra cărui Biserica Ortodoxă Română, atât cât știm noi, nu a luat niciodată atitudine. Instituirea acestui obicei ca pomană trimite la aplicarea unui tratament religios umanizator pentru porc. De fapt, nu este prima oară când biserica noastră, plină de dragoste pentru poporul său, nu-i taie legăturile cu trecutul său religios, fapt care a făcut să existe un atașament necondiționat al poporului nostru pentru biserica sa. Ceva mai mult, folclorul nostru a reținut statutul religios special al porcului, al cărui rol de zeitate este atât de frumos exprimat în minunata „Povestea porcului”.

Deși îmbrăcată în termenii creștinismului primitiv, povestea ne transpune în timpurile în care zeul celtic își trăia deplina glorie. Dar, dacă lucrurile ar rămâne numai la cele de mai sus, poate că am fi tentați să admitem că suntem în fața unei ipoteze care nu se poate susține printr-un singur fapt. Există însă totuși și altele. Dintre acestea ne vom permite să prezentăm două, lăsând cititorilor noștri libertatea de a respinge sau de a accepta interpretările propuse de noi. Un prim fapt ar fi acela că o singură zi pe an Sfântul Ioan are obligația de a purta cap de porc, ceea ce, în concepția noastră, traduce faptul că legenda este la limita temporară a instalării creștinismului, când vechiului zeu i se face concesiia de a intra în calendarul religios doar o singură zi și doar sub forma simbolică, nu de porc, ci de suino-cifal, așa cum

iconografia creștină admite kinocefalia. Nu mai puțin interesantă este și practica binecunoscută ca mersul cu vasilca. Acest obicei, de fapt un colind, constă în purtarea pe o tavă a unui cap de porc (vasilca). Ceea ce este interesant este faptul că acest colind are loc după 1 ianuarie, fapt care presupune renunțarea la consumul căpățânii porcului până la acea dată, ceea ce pledează pentru funcția ritualică a acestui obicei cu semnificații încă insuficient cercetate. În legătură cu această practică există expresia populară de „scrântit la vasilcă”, având sensul de persoană cu mințile împrăștiate, adică scrântit la cap, ceea ce trimite, în mod evident, la o persoană cu cap de porc. Or, un asemenea sens trimite la o serie de reflexii asupra obiceiului. Poate că o cercetare mai atentă ne-ar conduce la scrierea unei noi povești a porcului, prin care să citim o nouă pagină a identității complexe și fascinante a poporului nostru, a cărei unicitate europeană este una fundamentală.

SARAOLT

Ideea că toponimicele (inclusiv oronimele și hidronimele) nu înseamnă nimic, mi s-a părut dintotdeauna o greșeală. Corect poate rămâne doar faptul că astăzi, pentru cei mai mulți, ele nu mai înseamnă nimic, deși odinioară ele însemnau ceva pentru toată lumea. Ceva precis și bine înțeles logic. Așa stau lucrările și în privința unuia dintre cele mai mari râuri ale țării noastre, adică OLTUL, cel pe care romanii l-au pronunțat și scris ALUTUS. Însuși faptul de a exista două pronunții, una a străinilor (i.e. a romanilor) și una a băștinașilor daci, pe care noi, urmașii lor, ne-am însușit-o și o păstrăm ca fiindu-ne proprie, spune foarte mult. Poporul nostru este aderent străvechimei sale getice, respingând termenul roman ca pe un corp străin care nu-i este caracteristic.

În cazul de față situația se prezintă oarecum ceva mai simplu, nu însă și mai ușor de înțeles față de cazul altor hidronime. De exemplu, în cazul SIRETULUI autorii antici ne furnizează următoarele nume: TIARANTOS, HIERASUS, GERASUS, BURAT, și SERETOS. Inutil să mai spunem că doar ultimele trei pot face obiectul unei discuții utile. În țara noastră, în afară de OLT, mai există și OLTEȚUL, un afluent al OLTULUI, care se varsă pe dreapta a acestuia și care își datorează numele, formă diminutivală, în mod exclusiv rațiunilor populare de hidrografie și hidronimică.

Conform acestora, afluentul unei ape mai mari era ierarhizat într-o postură subordonată printr-o formă diminutivă, ca în acest caz, sau prin calificativul Mic față de Mare, ce era rezervat apei principale. Uneori cele

două criterii se aplică în mod mixt. Despre vechimea acestui nume nu are sens să discutăm, menționarea sa de către antici nu poate face altceva decât să ne trimită la istoria geto-dacică, atât cât putem să o reconstituim din puținele scrieri directe cunoscute. În acest sens vom face un modest recurs la un principiu general de viață conform, căruia până în zilele noastre colectivitățile umane se definesc prin sursa de apă (râul, fluviul) pe ale cărei maluri își duce viața. Așa avem și azi mureșeni, someșani, dâmbovițeni, crișeni, ialomițeni, sirețeni etc. Dar nu OLTENI. Căci aceia care își zic OLTENI nu populează bazinul hidrografic al OLTULUI, acesta funcționând numai ca graniță între MUNTENIA și OLTENIA, pe cursul inferior al OLTULUI. La modul psihologic, pentru olteni, așa cum o arată și harta, OLTUL nu este esența sufletului olteanului, ci elementul care-l separă de restul Munteniei, individualizându-l.

Atribuirea numelui de OLT acestei mari ape ține, probabil, de rațiuni istorice mai vechi. În acest sens ni se pare deosebit de interesantă ideea că ar putea exista o legătură cu următorul fapt. În antichitate a existat, pe lângă MEOTIDA (la țărmul actualei MĂRI DE AZOV) un regat al dandarilor (nu dardanilor), condus de un rege al cărui nume era, spun grecii, OLTACOS, adică, în pronunțarea băștinașilor, OLT. Cum de obicei regii aveau numele eroului eponim, întemeietorul legendar al neamului peste care stăpânea, este foarte posibil ca acești dandari să fi fost urmașii aceluia OLT primordial. Folosirea numelui OLT pentru acest rege este proba poziției privilegiate a acestui AN (antroponim) în onomastica aceluia popor.

Oricum am lua lucrurile, OLT este un nume propriu, pe care antichitatea dacică ni-l oferă, drept care, până la apariția unor date noi în acest domeniu, vom considera că HN (hidronimul) nostru își are originea în acest AN-etnonim. În acest sens, cu funcție de argument invocăm și existența în zona armeană a Turciei a râului OLTY, cu izvor în Munții Kars și care se varsă în râul Tscoroch (D), iar acesta, la rândul său, se varsă în Marea Neagră pe teritoriul adjar al Georgiei, între orașele Gonia (la S) și Batumi (la N). Pe acest râu, care este unul de munte, există și orașelul OLTY, de asemenea o situație generală de perechi râu/localitate (TN/ HN), căci locuirea unui curs de apă, așa cum este și firesc, atinge la un moment dat o densitate de locuire care se exprimă prin apariția unei așezări căreia îi este transmis numele apei care i-a pricinuit apariția. Altfel spus, acei „OLTENI” antici care, din sudul Caucazului, au urmat, spre nord, litoralul Mării Negre, au atins malurile Mării de Azov, ajungând apoi să treacă Munții Carpați pe la izvoarele OLTULUI, pe a cărui vale, coborând, au populat-o și i-au dat numele.

Însușirea și păstrarea numelui ne sugerează faptul că acești „OLTENI” formau un popor dacic (scitic), de vreme ce numelui lor nu îi este contrapuz unul mai vechi, așa cum a fost mai apoi cazul când băștinașii au respins chiar și pronunțarea romană alterată (ALUTUS). Ceva mai mult, dacii numesc de acum acest râu, în limba lor, SARAOLT. Și-l tot numesc astfel cam până la anul 950, când noi le spunem români, dar ei încă își zic daci și lumea tot daci le spune. În acest moment survine un element onomastic de o mare importanță, conducătorului dacilor (români, zicem noi astăzi), pe numele său Ghiula

(Iuliu) i se nasc două fete gemene. Eveniment fericit, de mare importanță, dar dumnezeesc, pe care însă regele îl va cinsti cu multă dragoste și respect, punând celor două gemene nume simbolice, prin care își exprimă legătura seculară cu țara pe care o conducea și din care ieșise tot neamul său. Pământul și apele aceluia regat au dat celor două fete ale monarhului numele mai mult decât simbolice de SAROLTA și CAROLTA. În „traducere” din limba dacică, SARAOLT sau SAROLTA însemnează APA OLTULUI (SARA = APA, iar OLT = OLT), iar CAROLTA sau CARAOLTA însemnează PĂMÂNTUL OLTULUI (ȚARA OLTULUI) (CARA = PIATRĂ; PĂMÂNT, ȚARĂ și OLT = OLT).

Și cum bine zice proverbul nostru, apa trece, pietrele rămân, tot astfel ce s-a întâmplat cu CAROLTA nu știm, dar despre SAROLTA știm că s-a măritat în 972 cu Gheza, conducătorul ungarilor, și a avut un fiu care va deveni regele Ștefan cel Sfânt al Ungariei, numit astfel pentru că i-ar fi „creștinat” (el fiind botezat ortodox, precum ortodoxă era și populația Ungariei).

Din această cauză onomastica ungară geme de SAROLTE, căci numele este unul regesc, este al reginei mame a regelui întemeietor al regatului apostolic catolic al Ungariei. Menționez cu titlu de bun de inventar așa-zisa „explicație” a numelui ȘAROLTA, pe care o dă *Gesta Hungarorum* a lui Anonymus, care „propune” ȘAROLDU, adică „Jder alb”, termen de origine turcică. Acest document politic, cu evident caracter propagandistic, produce, cred eu, suficientă ilaritate, pentru a ne opri comentariul aici. Să remarcăm faptul că, spre deosebire de unguri, unde numele rămâne intact, prin mecanismul conservator al vorbitorului care nu

înțelege etimologia termenului dintr-o limbă străină (i.e. dacică), la români, care știau că SAROLTA înseamnă APA OLTULUI, termenul se reduce la OLTEA (de la OLTA) și îl găsim ca nume al mamei lui ȘTEFAN CEL MARE, cam după o jumătate de mileniu atunci când și locul lui SARA era luat în mod ireversibil de APA. Să nu uităm însă că derivatul HOLTEA este un AN actual foarte stabil, ca nume de familie.

Evoluția creștină a poporului român nu reușește salvarea termenului SARAOLTA nici în temeiul confuziei cu ebraicul SARA (care, în ebraică, înseamnă „prințesă”). Să reținem faptul că botezul gemenelor este o dovadă certă a atașamentului dacilor acelor vremuri pentru acele locuri și, totodată, o declarație de identitate și de continuitate în raport cu „OLTENII” antici, căci dai copiilor tăi numele unor ființe dragi și apropiate, cum ar fi părinții și strămoșii, așa cum se practică și azi. În niciun caz nu-ți botezi copiii cu numele unor străini cotropitori, care atentează la existența statului tău! În acest moment poate că ar fi util să facem următoarele precizări de natură să clarifice lucrurile. Presupunerea că în antichitate ar fi existat un neam dacic al oltenilor nu numai că apare ca logică, dar, ceva mai mult, ea beneficiază de sprijinul unor surse antice. Este vorba despre Strabon și Virgiliu, de la care aflăm „*Tot daci sunt și arimaspii (lucrători de aur), alutenii, geții*”. Depășind problemele de exprimare derivate din sursa latină, reținem faptul că există o specie de daci care se numesc alutani (adică olteni) și care sunt tot atât de daci ca și geții. Cu alte cuvinte, avem un popor antic dacic al oltenilor cam la fel ca cel getic, adică unul foarte numeros și care, așadar, putea să-și permită o dinastie

proprie. Dacă lucrurile ar rămâne aici poate că presupunerea cu Ghiula-Iuliu, regele oltenilor transivăneni, ar fi una probabilă și cam atât. Însă așa cum aflăm din lucrarea *Dacia preistorică și istorică* a arhitectului inginer Cristofi Cerchez, „Și astăzi, de la Roma în jos sunt sate în care, dacă îi întrebi pe locuitori ce sunt, îți răspund „Aluteni, signiore ” (olteni)”. Suntem, deci, în fața unei conștiințe etnice identitare sensibil mai veche de 2,5 milenii. Rămâne să mai precizăm că acestor aluteni italici nu le corespunde nici un râu italic cu acest nume, cel de origine rămânând cel dacic.

Antroponimia este însă departe de a-și fi spus ultimul cuvânt. În momentul de față ar fi însă util să observăm un fapt legat de evoluția istorică a termenului. În limba română există o foarte numeroasă familie de AN, de derivate atât de la OLT (cele mai multe), cât și de la cele două forme comprimate OLT ---- OT și OLT---- OL, cele derivate de la OT sensibil mai numeroase decât cele derivate de la OL. Astfel, se cunosc OLTEA ---OTEAN, OLTEAN----- OTEAN, OLTOIU---- OTOIU, OLTU--- OTU (cu derivatul OTULESCU). În ceea ce privește forma OLT----- OL semnalăm un fapt de antroponimică pe care-l socotim de o importanță excepțională. În județul Vâlcea, pe apa OLTEȚULUI (care se varsă în Olt), pe partea dreaptă, în localitatea Zătreni, trăiește un om al cărui nume este DUMITRU SARAOLU. Este ușor de recunoscut, în acest SARAOLU, SARAOLTUL dacic. Dacă ținem seamă de faptul că este vorba de un nume de familie, nu putem să nu recunoaștem faptul că trecerea SARAOLTU ----- SARAOLU este o probă de vechime, căci dovedește o întrebuițare atât de frecventă,

încât a făcut necesară o manevră lingvistică de facilitarea pronunțării prin compresiunea termenului.

Supraviețuirea termenului cam de pe la 972 până în 2010 spune ceva!

Să mai reținem faptul că avem o formă feminină, SAROLTA, și una masculină, SARAOLU, că avem un nume propriu și un nume de familie și că avem, în acest caz, un AN care este originar românesc și, prin urmare, aparține limbii române, dar este vorba și despre un AN ungar (ce-i drept, de origine dacică). Aceste trei aspecte dau imaginea importanței și complexității problemei.

Dacă lucrurile ar fi rămas numai în zona OLTȚ; OLTACOS; CAROLTA/ SAROLTA, SARAOLU etc., poate că problema putea fi considerată locală, de interes dacic, adică românesc și, evident, cu fireasca ei consecință ungară. Dar această poveste are totuși o continuare ceva mai lungă, care acoperă un spațiu geografic ceva mai mare, conferindu-i, așadar, o dimensiune europeană certă. Astfel, în Elveția germană cunoaștem nu mai puțin de trei TN, care conservă extrem de vizibil rădăcina OLT. Este vorba despre OLTEN, oraș / AARE, aflat între AARBURG / AARE și AARAU / AARE;

OLTIGEN, oraș / SARINE (SAANE), în amonte de AARBERG, și OLT SCHIBURG, munte la est de lacul BIEL, la izvorul lacustru al râului AAR. Pentru a putea înțelege importanța acestui fapt este bine să ne reamintim că, în spațiul germanic, Elveția reprezintă o zonă foarte conservatoare, păstrătoarea unor realități lingvistice aflate la începutul etnogenezei germanice. La fel de importantă mi se pare și existența orașului OLTERTERP, aflat în partea olandeză a Friezei

continentale. Reamintim faptul că limba frizonă este o limbă hibridă celto-germanică, o adevărată fosilă vie lingvistică, adică un fenomen lingvistic de o vechime considerabilă, poate punctul de origine al celor două grupuri de limbi, dar, în orice caz, un fenomen care impune o reflexie adâncă și binemeritată.

În sfârșit, ieșind din spațiul germanic și intrând în spațiul celtic propriu-zis, adică în actualul spațiu francez, să ne oprim asupra cazului râului francez LOT, care izvorăște din Masivul Central și se varsă (pe dreapta) în râul GARONNE. Acest râu, așa cum în mod temeinic a demonstrat domnul Gabriel Gheorghe cu argumente multiple, inclusiv cartografice (și am constatat și eu), se numea inițial OLT, ajungând astăzi să se numească LOT în urma unei serii de conversie: LE OLT----- L'OLT---- LOLT----- LOT.

Este interesant să observăm că, inițial, francezii foloseau forma L'OLT (prezentă și azi în unele hărți oficiale), ceea ce demonstrează faptul că, în concepția lor, acest HN, ca substantiv comun, exprima o noțiune curentă.

Dacă dintre TN (toponimele) și AN (antroponimele) prezentate până în prezent vom examina doar cele trei HN, adică OLT, OLT și LOT (OLT), vom constata, referitor la distribuția lor geografică, amplasarea lor pe o arie geografică foarte mare, practic din Caucaz până în Atlantic. Renunțând la obiecțiunea coincidentei (eventual lingvistice), obiecțiune comodă, însă incorectă atâta timp cât nu este probată cu argumente ferme, ar trebui să căutăm originea acestui cuvânt într-o limbă care să acopere într-o anumită perioadă istorică acest spațiu geografic, iar sensul

cuvântului ar trebui să fie cel al unui atribut fizic sau de altă natură (religioasă, de exemplu), pentru un râu.

De asemenea, să reținem ca fiind foarte important faptul că, pentru OLT, limba română este singura limbă care are în mod absolut poziția de posesor al celor mai mulți termeni derivați de la această rădăcină. Strict, din motiv de corectitudine, menționez existența a încă trei HN, pe care însă nu am reușit să le identific nici pe hărțile cele mai vechi pe care le-am putut consulta. Este vorba despre râurile ALOUTI și ALOUTE din Lituania și râul ALOUTA din Iran și care se varsă în Marea CASPICĂ. Înrudite cu ALUTUS-ul roman, aceste forme ar merita un comentariu special, pe care însă îl vom face ulterior. Pentru moment, vom reveni la hidronomica și toponimica românească, deci de origine dacică, legată de rădăcina OLT.

În acest sens vom prezenta cazul a șase TN, dintre care patru nume de localități riverane, pentru care distingem rădăcina OLT, căreia îi sunt antepuse sufixe formate din una până la patru litere. Acestea sunt: FOLT, CIOLT, GIOLT, BOHOLT, GHIOLT și PIȘCOLT. Toate acestea se găsesc în teritoriul transilvan, după cum urmează: FOLT (HD), CIOLT (MM), GIOLT(SM), BOHOLT (HD), GHIOLT(CS) și PIȘCOLT (SM). Tot în teritoriul transilvănean găsim patrusprezece toponime cu aceeași structură în care este prefixata rădăcina OLT, după cum urmează:

BOHOLT (BV), CAȘOLT (SB), CRAIDOROLT (MM), CRISTOLT (SJ), CRITOLTEL (SJ), DOBOLT (SM), DOROLT (SM), DOROLT (CJ), RAPOLTEL (HD), RĂSTOLT (SJ), RĂSTOLTU DEȘERT (SJ), TĂRȘOLT (SM) și VĂRȘOLT (SJ). Este greu de admis

că aceste douăzeci TN aflate în interiorul arcului carpatic ar conține această rădăcină ca pe un grup de litere fără nicio semnificație și fără nicio legătură cu țara CAROLTEI și SAROLTEI, aceasta cu atât mai mult, cu cât formarea lor lingvistică se face prin mecanismul foarte vechi al antepunerii.

În sfârșit, o altă categorie de toponimice de o importanță cu totul specială este categoria BaraOLT. Spun categoria deoarece avem: Munții BaraOLT Depresiunea BaraOLT, râul BaraOLT și orașul BaraOLT. Așa cum se poate constata cu ușurință, BaraOLT este un termen care acoperă un spectru suficient de larg de noțiuni pentru a nu mai avea nicio rezervă asupra importanței și a greutății sale lingvistice. Și în acest caz observăm deja clasicele perechi HN/ON și HN/TN, precum și faptul că elementul decisiv al acestei familii de toponimice rămâne hidronimul, în cazul în speță râul BaraOLT, termen categoric dacic format din BARA (apă) și OLT. Asupra acestei traduceri facem precizarea că BARA este un alt termen pentru apă. Posibil unul mai vechi. În orice caz, existența tandemului BARA/SARA trimite la formarea termenilor prin antepunerea unui sunet după mecanismele derivării verbale, care individualizează limbile sintetice în opoziție cu cele flexionare. Cu referire la cazul în speță, dar în cadrul ceva mai larg al limbilor de origine indoeuropeană, menționez cazul râului germano-helvic AAR, ca și pe cel al substantivului comun AA, cu sensul de râu, pe care îl vom întâlni, de asemenea, și în spațiul germano-helvic.

Revenind la traducerea BARA= APĂ, vom face un nou și foarte scurt recurs la hidronimică, pe care îl vom

limita la enumerarea strictă a numelor câtorva râuri, adică :

BARAsău (v. și SARAsău), Cerna BARA, MostongaBARA, ColuBARA, LudaBARA, SaBAR (v. și SăSAR), BARANCA etc. De asemenea, vom enumera câteva toponimice :

BARA (TM); BARU (HD); BARU Mare (HD), BĂRUșoru (HD), Luri BARA (TM), CrivoBARA (TM), BARANCA (BT), Slana BARA (Bulgaria) Kriva BARA (Bulgaria), Kriva BARA (Bulgaria), BARAcaldo (Țara Bascilor) etc.

De la BARA derivă prin conversia r/l și hidronimul BALAton, dar și termenul românesc BALTĂ, căruia, în prezent, i se atribuie origine slavă, deși.....

Întrebării legate de rațiunea existenței termenilor APĂ, SARA și BARA în limba română îi dăm singurul răspuns posibil. Explicația ține de evoluția multimilenară a acestei limbi.

HIDRONIME ȘI ANTROPONIME

OLT

Olty – râu în Adjaria –GEORGIA

Olty – oraș / râul Olty , în Adjaria – GEORGIA

Olt – râu în ROMANIA

Olteț - râu, afluent (S) la Olt , în ROMANIA

Oltișor- râu, afluent (D) la Olt, în ROMANIA

Olten – oraș / râul Aare în HELVEȚIA (Germ.)

Oltigen–oraș/râul Sarine (Saane) în ELVEȚIA (Germ.)

Oltshiburg – munte la izvorul râului Aare în HELVEȚIA (Germ.)

Oltterp – oraș în Frizia continentală în OLANDA

Lot (Olt) – râu în FRANȚA

Alouta – râu cu vărsare în M. Caspică în IRAN

Alouti – râu în LITUANIA

Aloute – râu în LITUANIA

Oltacos – regele dandarilor pe malul Mării Azov în
RUSIA

Sarolta – Surori gemene, ficele voievodului român

Ghiula (Iuliu), anul 950 p.H. (Sarolta Carolta – mama
lui Ștefan cel Sfânt, regele UNGARIEI)

Oltea – mama lui Ștefan cel Mare al MOLDOVEI

Tabelul 1 - Toponime și oronime derivate dela OLȚ

Toponim sau oronim		De tipul		Județul
Boh	olț	Riveran		Brașov
Caș	olț	Riveran		Sibiu
Crist	olț	Metariveran		Sălaj
Crist	olț el	Riveran		Sălaj
Dob	olț	Metariveran		Satu Mare
Dor	olț	Neriveran		Satu Mare
Dor	olț u	Riveran		Cluj
Drumu Dor	olț ului	Oronim		Satu Mare
Crai Dor	olț	Riveran		Satu Mare
Ghi	olț	Metariveran		Cluj
Rap	olț el	Metariveran		Hunedoara
Răst	olț	Riveran		Sălaj
Răst	olț u Deșert	Riveran		Sălaj
Târș	olț	Metariveran		Satu Mare
Vârș	olț	Riveran		Sălaj
Mișc	olț	Riveran		UNGARIA

Tabelul 2 - Toponime și oronime derivate de la OLT

Toponim sau oronim		De tipul	Județul
Boh	olt	Riveran	Hunedoara
Boh	olt	Riveran	Brașov
Boh	olt	Oronimic	Hunedoara
Ci	olt	Riveran	Maramureș
Ci	oltu Mare	Oronimic	Cluj
F	olt	Metariveran	Hunedoara
F	oltești	Riveran	Bacău
Gir	olt	Riveran	Satu Mare
Ghir	olt	Riveran	Satu Mare
Ghir	olt	Riveran	Sălaj
H	olt	Riveran	Bacău
Pișc	olt	Neriveran	Satu Mare
Rap	olt u Mare	Metariveran	Hunedoara
Boch	olt	Metariveran	GERMANIA

Tabelul 3 - Hidronime derivate de la OLT / OLȚ

Râul		Bazin hidrografic	Județul
Boh	olt	Mureș	Hunedoara
Boh	olt	Olt	Brașov
Cas	olt	Olt	Sibiu
Ci	olt	Someș	Maramureș
Crist	olțel	Someș	Sălaj
F	oltea	Olt	Sibiu
Ghir	olt	Someș	Cluj
H	olt	Tisa	Maramureș
Răst	olț	Someș	Sălaj
Târș	olț	Tisa	Satu Mare

Tabelul 4 - Toponime, antroponime și expresii
în baza HOLT

AN sau TN	Limba de origine și felul de AN sau TN
Holt	AN, lb. germ., N (F)
Holter	AN, lb. norv., N(F)
Holtz	AN, lb. eng., N(F)
Holtzer	AN, lb. germ., N(F)
Grosholtz	AN, lb. germ., N(F)
Helmholtz	AN și TN, lb. germ., N(F)
Bocholt(z)	TN, lb. germ.
Juholt	AN, lb. sued. N(F)
Morholt	AN, lb. Celtă., N(P)
Holterdiepolter	interj., lb. germ. (hodoronc-tronc)

AN – antroponim/TN – toponim/N(F) – nume de familie/
N(P) – nume propriu

CONCLUZII

- 1- Termenul este dacic și este diferit de cel roman (Alutus); latinizarea este o aberație.
- 2- Termenul este categoric românesc având în limba română un număr foarte mare de termeni derivați, în special toponime și antroponime.
- 3- Termenul face parte dintr-o limbă vorbită de la Caucaz până la Atlantic.
- 4- Termenul este de o mare vechime fiind predominant hidronimic: OLT, OLTY, LOT (OLT) .
- 5- Termenul este propriu spațiului lingvistic al Europei vechi: GERMANIC, GERMANO-CELTIC (FRIZON) și CELTIC.
- 6- Termenul are sens dinastic: OLTACOS, SAROLTA, CAROLTA, OLTEA, având deci semnificații etnice identitare.
- 7- În limba română „clasică” prezintă un derivat antroponimic de mare vechime (SARAOLU) 950 – 2010 p.H.
- 8- Termenul formează în mod exploziv derivați în limba română prin mecanismul lui alfa-privativ (propriu limbii române)
- 9- Termenul este predominant pentru Transilvania.
- 10- - Termenul BARAOLT este o dezvoltare specială pe linia SARA/BARA.
- 11- Traducerea Jderul Alb pentru SAROLTA (din „GESTA HUNGARORUM”) este o aberație fantezistă a lui Anonimus.
- 12- Nu se cunoaște înțelesul termenului OLT. Poate, la origine, un substantiv comun.

OLT sau FĂGĂRAȘ

Motto:

*Să învățăm să ne citim istoria
dacă nu vrem să ne-o citească alții
cum le convine lor.*

Lucrarea de față reprezintă strict punctul de vedere al subsemnatului. Doresc să precizez faptul că, dacă acest punct de vedere contravine concepției altora, el nu a fost conceput în acest scop. Este vorba despre ceea ce cred eu a fi adevărul. Cu alte cuvinte, este un demers de cercetare prin care încerc să ajung la un anumit adevăr.

Opiniile contrare au tot respectul meu și cred că validarea oricărei idei trebuie să se realizeze prin argument, fiecare cercetător ignorând ceea ce consideră nesemnificativ pentru cercetarea sa și examinând ceea ce i se pare productiv. Acestea fiind zise, să trecem la obiectul acestei lucrări. Mult timp am fost preocupat de existența celor două ducate intracarpătice Amlașul și Făgărașul. Interesul meu a fost stârnit de două fapte pe care le-am socotit de relevanță istorică specială. Este vorba, în primul rând, în sensul că acest fapt apare ca imediat, despre faptul că cele două ducate au fost fiefuri tradiționale ale voievozilor munteni, nu ca persoane, ci ca dinastii. Persoana voievodului putea să se schimbe, dar, odată ajuns pe tron, vodă ajunge duce de Amlaș și Făgăraș, deci un atribuit al funcției, al instituției voievodale valahice. În al doilea rând, trebuie să observăm, și aceasta în strânsă legătură cu observația de mai sus, că aceste ducate sunt unități administrative caracterizate printr-un anumit grad de autonomie

valahică și care, în această calitate revin ca posesiuni naturale ale monarhului valah. Sunt două mici Valahii în interiorul unei Valahii (i.e. Transilvania) aflate sub ocupație străină.

Înainte însă de a merge mai departe, ar trebui să facem o sumară examinare a celor două toponimice. Dacă în privința Făgărașului povestea este ceva mai lungă și va avea parte de o discuție ceva mai detaliată, în privința Amlășului avem de făcut o singură observație, pe care o socotim relevantă. În Persia există, de asemenea, o localitate numită Amlaş. Acest lucru poate fi interpretat în două feluri. Cu superficialitate și reacredință, afirmând că suntem în fața unai coincidente întâmplătoare. Dar un asemenea punct de vedere ar avea o lipsă majoră – aceea de a ignora înrudirea dacilor cu persanii, care este notorie pentru orice specialist, fie el și cu nivelul profesional modest. Cea de-a doua interpretare, credem noi specifică unui profesionist, ar fi că numele are vechimea orizontului de timp în care exista un fond daco-iranian de termeni. În ceea ce ne privește, considerăm termenul ca fiind o probă de străvechime a fondului dacic al ducatului. Aceste considerațiuni, nefiind cunoscute cancelariilor regatului ungar, numele a fost păstrat fără grijă, ajungând până la noi.

În privința Făgărașului, lucrurile stau însă cu totul altfel. Situația este chiar ciudată. Ciudățenia cea mai mare constă în faptul că Făgărașul sau Țara Făgărașului este, ca toponimie, o excepție foarte greu de înțeles în raport cu regula generală că toponimicele – nume de localități – provin din hidronime: Lăpuș /Țară Lăpușului, Dorna/Țară Dornelor, Vedea/Vedea, Siret/Siret etc. etc.

Făgărașul însă provine de la un oronim – Munții Făgăraș. Dacă am dori să admitem această situație ca fiind naturală, gândindu-ne la Țara Oașului sau la Țara Zarandului (deși, în acest caz, însăși derivarea numelui munților de la zara/sara dă de gândit), ar trebui să ignorăm două fapte deosebit de semnificative. Țara Făgărașului sau Ducatul Făgărașului, cum zic documentele cancelariei regatului ungar, se mai numește și azi Țara Oltului, adică chiar așa cum este regula: de la hidronim la toponim, ceea ce dovedește faptul că această ultimă denumire era cea inițială. Așa se și explică faptul, dar nu doar prin aceasta, că poporul numește ducatul Țara Oltului, și nu Țara Făgărașului. Tot documentele de cancelarie mai folosesc pentru ducat termenul de *Terra blachorum*, iar pentru Olt – termenul de „râul valahic”. În acest punct al discuției noastre ar trebui să arătăm de ce ungurii înțelegeau prin Țara Oltului pământul valahic (*Terra blachorum*), așa cum înțelegeau și dacii, și valahii băștinași.

Cea mai simplă și convingătoare explicație credem că ar fi enumerarea câtorva nume de așezări din acest ducat: Cârța, Cârțișoara (derivate de la cara-piatră în limba dacilor), Scorei (cf. Scorilio), Hurez, Boholț (Bo/holț), Oltet, Calbor (Cal/bor), Iași etc. Este evident faptul că documentele de cancelarie au operat o alegere între cei trei termeni fără însă a-i putea elimina din circulație pe ceilalți doi, care, evident, erau neconvenabili monarhiei ungare. Aceasta nu putea admite că, în teritoriul Transilvaniei subjugate, era obligată încă să admită existența unei țări a valahilor. De altfel, feudalitatea ungară, în efortul continuu de subjugare a dacilor, pe care acum îi numeau valahi (ca

fiind altceva decât daci), edifică cetatea Făgăraşului, dorindu-şi menţinera unui control opresiv asupra băştinaşilor. Faptul nu este întâmplător, Oltul fiind încă din antichitatea linia frontului între daci şi romani. Dacii ocupau malul stâng, adică munţii, în timp ce romanii ocupau malul drept, adică şesul. Din această perspectivă, pentru valahii-daci malul drept constituie moştenirea de ostilitate pe care ungurii o preiau. Încă o explicaţie a polarizării: dacii rămân cu Țara Oltului, ungurii îmbrățișază cu feroare Țara Făgăraşului.

În ceea ce privește Țara Oltului, monarhia ungară era și mai nemulțumită de termen, deoarece acesta face trimitere la Iuliu I (zis cel Bătrân), regele Transilvaniei, tatăl lui Iuliu al-II-lea (zis cel Tânăr) și al celor două fiice gemene, Carolta și Șarolta. Șarolta fiind chiar mamă a așa zisului Ștefan cel Sfânt. Cu alte cuvinte, acest termen de Țara Oltului face o trimitere directă la o dinastie valahică (dacică), pe care o putem numi, de ce nu, DINASTIA DE OLT. Spunem dinastia de Olt deoarece Iuliu I își botează fiicele Carolta și Șarolta, adică Piatra/Pământul Oltului, respectiv Apa Oltului. Și în limba dacică, din considerente de legitimare dinastică. În acest sens, cronică monarhiei ungare manifestă o apreciazabilă consecvență a politicii de falsificare a adevărului istoric, încercând se elimine originea de Olt a numelui Șaroltei, punând în circulație ideea că numele Șaroltei ar fi însemnat, într-o limbă turcică, jderul alb. Evident că valoroasa cronică uită să răspundă la două întrebări de bun simț:

1. De ce Iuliu I, care luptă cu acele neamuri turcice invadatoare și-ar fi botezat copilul cu un nume din limba dușmanilor săi?

2. Dacă Șarolta înseamnă Jderul Alb, Carolta ce înseamnă în aceeași limbă turcică ? ș.a.m.d.

Să observăm că prin cele două antroponime (Carolta și Șarolta) avem proba continuității daco-valahice. Încă și azi multe fete din Transilvania se numesc Șarolta...

Cu alte cuvinte, cât nu era de dorit să vorbești de o Țara a Valahilor, încă și mai puțin de dorit era să vorbești despre o Țară a Oltului care, evident, era condusă de o dinastie de Olt... Aceste realități care se doreau uitate și îngropate la anul 1200 și care făceau referire la anul 950, erau destul de neplăcute pentru monarhia ungară, care trebuia să-i admită lui Mircea cel Bătrân (1386-1418) titlu de duce (herțeg, în limba germană) de Amlaș și Făgăraș. Ca duce de Făgăraș, Mircea cel Bătrân ar fi putut fi numit totodată și duce de Olt sau duce de Valahia (*Terra blachorum*). Cum era ca Mircea cel Bătrân, voievodul Valahiei să fie „Duce de Valahia” în interiorul Transilvaniei, care, la rândul ei, era plină de valahi? Iată, așadar, cum ducele de Făgăraș nu ne apărea ca urmaș legitim al lui Iuliu I, regele Valahiei transilvane. Despre această Valahie transilvană trebuie să spunem că, pe atunci, se numea Dacia, iar regele ei (așa cum îl numea o cronică germană) a construit în capitala regatului său, Alba Iulia, o biserică ortodoxă, în care l-a instalat pe episcopul ortodox Ieroteu adus din Bizanț! După cucerirea Daciei transalpine de către unguri, la Alba Iulia a fost instalată episcopia catolică, organ de represiune și diversiune (v. Uniația) a dacilor-valahi. Dar, oricât au suferit, aceștia și-au iubit biserica mamă martiră, au aparat-o și i-au rămas credincioși. Mai mult decât atât, așa-zisa întemeiere a Munteniei își are originea tot în Țara Oltului sau Țara

Valahilor. Originea intracarpatică a dinastiei Basarabilor s-ar fi explicat ca dinastie valahică (dacică) de Olt. În plus în acest fel devenea evidentă nu numai continuitatea dinastică, dar și cea teritorială, precum și drepturile istorice ale monarhului valah asupra Transilvaniei... Este motivul pentru care aceste ducate au încetat să mai fie feude ale monarhilor valahi.

În această Țară a Oltului (în ducatul Făgărașului, cum îi spunea cancelaria ungară), au existat multe mănăstiri și biserici, fapt care pledează pentru existența unei țări daco-valahice foarte bine structurată. Exact din acest motiv al ștergerii urmelor acestei țări, Adolf von Bucow, marele criminal distrugător al lăcașurilor ortodoxe de cult, a distrus prin bombardamente de artilerie, tocmai în Făgăraș, cel mai mare număr de biserici și mănăstiri din întreaga Transilvanie! În privința clerului a fost mult mai simplu, preoții și călugării fiind torturați și omorâți. Evident, în mod civilizator.

Or, acest fapt al originii în Făgăraș a monarhiei sudcarpatice se articulează foarte bine cu faptul că, în Valahia, cel mai mare feudal după domn era Banul Olteniei (al Craiovei). Dar această Oltenie merită și ea o analiză atentă, căci constituirea ei ca structură feudală nu se realizează după mecanismele naturale. După aceste mecanisme naturale Oltenia, ca structură, ar fi trebuit să se dezvolte pe ambele maluri ale Oltului. Or, privind harta, se vede limpede că această Oltenie apare în dreapta Oltului, și nu pe ambele maluri, așa cum ar fi normal! Dacă admitem că Oltenia s-ar extinde, în fapt, și la est de Olt, ar urma că aceeași să fi fost inițial mai mare și apoi s-ar fi stabilizat ca structură feudală numai la vest de Olt. Dar o Oltenie așa de mare putea fi, inițial,

însăși Țara Românească (valahică) – o autentică dezvoltare a Țării Oltului (Făgărașului) la sud de Carpați. Însăși dinastia Basarabă face, prin numele ei, o trimitere la spațiul intracarpatic, în care numele de Basarab este foarte frecvent în epocă, putând fi, în opinia noastră, un nume care ține de fondul ancestral dacic. Prin aceasta vrem să spunem că acești Basarabi, nu întâmplător pomeniți în unele documente ca Besarabi, își puteau avea originea în neamul bessilor. Căci, nu întâmplător, în zona Sibiului, vecină Țării Oltului, sunt mulți care se numesc Besoi, Besoiu, Băsoiu etc., chiar și astăzi. Ceva mai mult peste 30 de comune din Transilvania purtau, până la reforma administrativă comunistă de după 1947, numele de Băsești. Comuna de origine a patriotului Ion Pop de Băsești rămâne la numele originar numai cu prețul unei revolte violente a locuitorilor ei. Mentalului colectiv nu i se putea contrapune voința administrației comuniste. Tot mentalului colectiv îi datorăm un fapt care spune mult despre subiectul nostru. În partea nordică (de munte) a județelor Vâlcea și Dâmbovița, localnicii le spuneau confrăților de peste munți (deci mult mai la vest de Făgăraș/Țara Oltului) nici mai mult nici mai puțin decât „olteni”, cu sensul precis al termenului de mai târziu de „ungureni”, termen rămas în uz până azi.

Analiza acestui fapt ne conduce la următoarele concluzii :

- 1) Acești transfugi „olteni” nu puteau proveni decât dintr-o Oltenie, odată ce sunt numiți olteni și odată ce termenul exclude Oltenia sudcarpatică, așa că vorbim despre o Oltenie transilvăneană.

2) Localnicii la care ne referim, nefiind din zona din sudul munților Făgăraș, cum ar fi Prahova, de exemplu, ne vedem obligați să admitem faptul că termenul de olteni nu se referă la Țara Oltului, ducatul Făgăraș fiind inițial un termen general, prin care erau desemnați transilvăneni conaționali și coreligionari.

3) Dacă ținem cont de faptul că acești refugiați transilvăneni sunt numiți olteni, termen derivat de la Olt, apare în mod logic întrebarea: de ce nu se numeau mureșeni, odată ce regatul Iuliu I și al lui Iuliu al II-lea II își avea capitala la Alba Iulia, pe Mureș, iar Mureșul curge paralel cu Carpații, care constituie granița de nord a Olteniei? Termenul olteni nu este unul geografic, zonal, cum ar fi ialomițeni, vasluieni, crișeni etc., ci unul etnopolitic, reflectând o realitate politică genuină. Singura explicație a acestei situații ar fi că este vorba de un etnonim, care ne trimite la un regat oltenesc întracarpatic.

Toate aceste lucruri pe care încercăm acum să le înțelegem ar fi fost de domeniul evidenței dacă domnul Valahiei ar fi fost în acte Duce de Valahia în Transilvania sau Duce de Olt în Transilvania, regiune care fusese condusă la 950 de dinastia de Olt. Așa, ca Duce de Făgăraș, totul era acoperit convenabil cu o etichetă neutră, care nu trimitea nicăieri, ocolind istoria adevărată a Daciei, cunoscută și ca Valahia.

CONCLUZII

Țara Oltului, cum zice până azi poporul, sau Țara Făgărașului, adică ducatul Făgărașului, cum zic cronicile monarhiei ungare, a fost o structură autonomă valahică rezultată din restrângerea progresivă a drepturilor

locuitorilor daci ai Daciei transalpine, adică ai Transilvaniei.

Regatul dacic ortodox al Transilvaniei, condus de dinastia de Olt, a fost distrus (cotropit) de către monarhia ungară cu scopul declarat de a-l trece la catolicism. Refuzul populației a fost însă categoric. Represiunea ungară face ca, din toată Transilvania, Țara Oltului să-și păstreze un minim de drepturi. Din acest teritoriu va erupe mișcarea de întemeiere a Valahiei, poate inițial ca un banat al Olteniei. În favoarea acestei ultime presupuneri vine următorul fapt, mult timp ignorat de istoricii noștri, remarcat de domnul Constantin Arimin Olariu, dar consemnat fără un comentariu adecvat. Cronica medicului persan Frazel-Ullah/Rașid, scrisă în jurul anului 1302. Relatând marea invazie mongolă din anul 1241, vorbește despre înfrângerea conducătorului Valahiei, care se numea nici mai mult, nici mai puțin decât Bazaram/bam! Cu alte cuvinte, dacă operăm cuvenitele corecturi pentru pronunțarea titlului (numelui) conducătorului valah Bazaram/bam, obținem Basarab ban, așa cum arată și bizantinologul Petre Năsturel. Același cronicar, descriind evenimentul, menționează și o țară, Ilaut, plasată în spațiul intracarpatic. Dar, dacă revenim la Basarab ban, reprezentantul dinastiei basarabe la acea dată (1241), constatăm că acel Basarab avea titlul oficial de Ban, deci statul din sudul Carpaților își începe viața ca banat care conține Oltenia... Este vorba despre o Oltenie care și astăzi are, poate, cel mai mare număr de mănăstiri din țara noastră. Or, existența unui cler atât de numeros la acea vreme traduce existența unei structuri statale bine structurată. Putem spune că, din acest punct de vedere, Oltenia este Bucovina

Munteniei. Oricum, odată întemeiată Valahia, voievozii ei își afirmă suveranitatea asupra ducatelor Amlaș și Făgăraș (Olt), pe care le consideră fiefuri de origine. Pierderea ducatelor de către voievozii valahi voia să fie, în concepția ungară, un act de ștergere a urmelor dacilor-valahi din Transilvania.

Dar continuitatea dinastiei de Olt prin Negru Vodă, întemeietorul coborât din Țara Oltului și stăpân peste Țara Oltului (ducatul) și peste Oltenia (banatul), nu va fi ștearsă niciodată din istorie de către nimeni. Valahii ortodoxi ai Munteniei sunt succesorii direcți ai dacilor-valahi ortodocși ai Transilvaniei. Distrugerea regatului ortodox al dacilor-valahi intracarpatici a fost o victorie iluzorie a așa-zisului Ștefan cel Sfânt căci, trecând Carpații, acești daci-valah ridică la sud de Carpați un nou regat ortodox care-și ridică fruntea sub conducerea unui Basarab, pe care Carol Robert și-l dorea vasal catolic. Acest Basarab îl va înfrânge pe trufașul Carol Robert la Posada în 1330. Peste secole, regatul ortodox al românilor va smulge ungarilor catolici Transilvania dacică ortodoxă, integrând-o monarhiei ortodoxe a românilor.

Oltul, râul valahic, va duce cu sine, din inima Transilvaniei până-n apele Dunării, semnele dăinuirii dacilor ortodocși, pe care nimeni și nimic nu-i va putea smulge din pământul și din credința lor.

Concluzii:

1- Timp de șase secole, pe teritoriul actualei Transilvaniei a exista un regat Terra Alutia sau Țara Oltului sau, mai scurt spus, Oltenia.

2- Capitala acestui regat se numea Ponti Aluti, care se traduce Podul Oltului sau Marea Oltului. Optăm pentru a doua variantă.

3- Opinem că termenul Oltenia și oltean, ca și-n alte situații (exemplu Bessipara, bessii etc.), reprezintă o altă formă pentru Dacia și, respectiv dac.

4- Afirmăm că dacii nu-i spuneau Mării Negre Pontul Euxin, cum ziceau literații latini, ci Marea Oltului. Observăm că niciun istoric antic nu amintește de termenul dacic pentru Marea Neagră, deși nimeni nu poate afirma și proba faptul că el nu exista.

5- Respingem ca nefondate și hilare pretențiile latinizante asupra cuvântului Olt, nelatinizarea constituind proba că termenul Olt este mult prea dacic pentru a fi abandonat în favoarea celui latinizat. De fapt, termenul pare a avea o origine pelasgică.

6- Există o generalitate istorico-geografică a termenului Olt: Olty/olty; Dandars; Oltacos;/Dandari; Țara Oltului (Făgărașului), dinastia basarabă; Șarolta/Carolta (Alba Iulia), Ponti Aluti = Bazarambam.

TRANSILVANIA, ADICĂ OLTENIA

La anul 1002 Ștefan cel Sfânt al Ungariei, fiul lui Gheza și al Șaroltei (soră geamană a Caroltei), anexa regatul Transilvaniei la ducatul Ungariei mostenit de tatăl său. Cel puțin așa ne sunt prezentate faptele în *Cronica pictată de la Viena*. Pentru regatul cucerit de la fratele mamei sale, regele Iuliu (Gyula), Ștefan cel Sfânt folosește numele de Erdeleew, adică Ardeal. Chiar dacă acest termen este unul dintre termenii românești (de fapt, dacici) folosiți pentru desemnarea Transilvaniei, termenul era unul destinat să evite un altul mult mai periculos pentru cotropitori, Țara Oltului. Asupra acestei situații lucrarea de față aduce o serie de argumente care țin de *hidronimie*, *oronimie*, *toponimie*, dar și *antroponimie* dinastică, făcând cuvenitele comentarii lingvistice adiacente. În susținerea punctului nostru de vedere lucrarea prezintă un număr de peste 40 de termeni structurați în forma a patru tabele sintetice, ilustrând o realitate *etnografică* puternică, ce a înfruntat milenii pentru a depune azi mărturie a străvechimei noastre și a trimite într-un bine-meritat ridicol conceptul așa-numitei latinizări a dacilor. Așa o latinizare, încât nu doar că dacii preferă termenul lor *Olt* celui latin de *Alutus*, dar, mai mult, ei formează și ne lasă moștenire termenii derivați de la *Olt*, care se formează printr-un mecanism lingvistic care apare mult înaintea românilor și care se regăsește în mod vestigial în întreaga Europă, dar niciunde nu a produs efecte lingvistice atât de ample ca-n *Transilvania*. Încă o dată, ne este dat să ne bucurăm de faptul că, în istoria noastră, jefuitorii noștri, oricât de

mult s-au străduit să ascundă adevărul, au reușit să ajungă în poziția rușinoasă a hoțului dovedit. Tratați ca ultimii dintre europeni, suntem, în realitate primii și cei mai importanți, dar acest adevăr zace sub un munte de minciuni pe care instituțiile plătite din munca noastră ni le înfig în creier cu violență, ca pe niște baionete otrăvite.

Realitatea se prezintă ca un pom cu o coroană strâmbă de minciuni, adevărul fiind ascuns în pământ, în rădăcini, unde încă mai supraviețuiește. Cât timp? Câți îl mai văd? Câți îl mai cauă? Nu cred că spun o noutate când afirm că lingvistica oficială a instituit de mult practica antinațională a ignorării problemei limbii dacilor, căreia, cu multă generozitate, i-au atribuit frumosul statut nu de obiect de studiu, ci de bun de debara. Motivul oficial a fost absența textelor scrise, cea mai comodă scuză care putea fi invocată de orice leneș. Evident, o asemenea poziție a fost substanțial fortificată de așa-zisă evidentă latinătate a limbii române! Nu a contat faptul că autorități în domeniu (dar nu românești) au afirmat, pe bună dreptate, că, dintre *limbile neolatine*, *limba româna* este, în mod paradoxal, și cea mai asemănătoare, dar și cea mai diferită față de limba latină!

Nu au contat nici realitățile structurale, gramaticale, accentul fiind împins cu brutalitate în teritoriul lexicului, tratat în mod exclusiv și necritic numai prin prisma efortului disperat de a demonstra identitatea dintre română și latină. Termeni de categorică origine dacică au fost proclamați, cu o seninătate inconștientă, ca fiind latini la origine. În această farsă grotescă s-a ajuns la situația ca termenii cu rădăcină dacică să

devină termeni cu rădăcină latină, afirmându-se că termenii populari tipici lexicului rural, folosiți de țaranii incuți, ar proveni din termenii tipici latinei literare (vezi cazul *germinațio/germinationis vs. ghermi pentru ghermănar*). Nu se pune problema ca o schimbare de mentalitate, de orientare științifică, să apară în cadrul lingvisticii oficiale. De acolo este de așteptat să apară lucruri foarte bizare, inclusiv etimologii populare. În această situație, singura soluție rămâne forțarea unei abordări interdisciplinare din partea specialiștilor exteriori domeniului. Nu este un demers ușor, dar acumularea cazurilor de eroare flagrantă a specialiștilor va sfârși prin a impune revizuirea sistemului contravenient realității. La un asemenea rezultat se va ajunge însă numai cu prețul schimbării radicale a metodei de cercetare care, aducând rezultate noi, va obliga la apariția unor concepții cu adevărat științifice, care să le includă într-un mod corect. Tocmai în acest sens încercăm, în cele ce urmează, un demers reconstructiv cu finalitate restitativă în privința unor pagini ale istoriei noastre, pe care ne străduim să le aducem la lumină curățindu-le de praful uitării și denaturării. Într-o lucrare anterioară arătăm că termenul *Olt* provine din limba unei populații europene foarte vechi, care se întindea din munții Caucaz până la oceanul Atlantic, pe care îi putem numi *indoeuropeni, euroindieni, pelasgii* etc. În fine, nu denumirea, ci fenomenul demografic este cel important. Ne referim la cea mai veche populație europeană, formatoarea tuturor popoarelor antice ale Europei. Nu întâmplător, numai în limba română se păstrează numele *Olt* pentru unul din cele mai importante râuri ale *României*. În confruntarea

cu termenul latin *Alutus*, *Oltul* își elimină fără efort concurentul, ca dovadă a inconsistenței ideii de latinizare și, desigur, în temeiul unui autohtonism indiscutabil. Nu același lucru îl putem spune despre *Oltul* francezilor, care devine *Lot*, în fuga după o iluzorie identitate originală. Prin comparație, atașamentul românilor la forma *Olt* se constituie într-o probă a descendenței directe a acestora din poporul primar al Europei. Ceva mai mult, marea cantitate de *toponimice* și *antroponimice* din *limba română*, precum și existența a cel puțin trei modele de formare a lor, ne conduce spre aceeași concluzie formulată mai sus. Cu toate că sensul original al termenului încă nu a putut fi reconstituit, putem reține ca definitive patru concluzii:

1. Termenul aparține *indoeuropenilor*, primii locuitori ai Europei (apăruți sau nu în Carpați, nu discutăm acum);

2. Termenul încă persistă, prin derivatele sale, în multe limbi europene (germană, olandeză, norvegiană, suedeză, franceză etc.) sub forma unor relicve *antroponimice* și *toponimice*;

3. Termenul aparține *limbii române*, în care se găsesc cel mai mare număr de derivați *hidronimici*, *toponimici*, *antroponimici* etc. Astfel încât nicio altă limbă europeană sau neeuropeană nu-l poate revendica a fi propriu, în dauna *limbii române* care și-l adjudecă la diferențe categorice;

4. Termenul, fiind în același timp și indoeuropean, și românesc, singura soluție logică rămâne descendența directă și foarte srânsă a *românilor* din *indoeuropeni*.

Dar, dacă apartenența la limba română și

proveniența din indoeuropeană sunt pentru noi lucruri certe (pentru cine nu, îl invităm să prezinte argumente), mai există un aspect cert, însă extrem de interesant, legat de problema *derivării antroponimice*. Ne-a preocupat acest aspect din perspectiva consecințelor lui istorice. Este vorba, de fapt, de *antroponimica dinastică* și, concomitent, de aspectele *etnonimice* implicate. Și în acest sens menționăm seria *Oltacos, Saraolta / Carolta, Oltea*, nume legate de casele domnitoare ale poporului nostru, în primul rând. Procedând la o scurtă rememorare, vom detalia. *Oltacos* este regele *dandarilor*, aflați pe malurile *Mlaștinii Meotide* (Marea Azov), în aria de locuire masagetică, numele său adevărat fiind, desigur, *Olt* căci *Oltacos* nu poate fi decât forma grecizată. Cum în zona în cauză nu s-a pomenit niciun râu *Olt*, putem conchide că acest *Oltacos*, care este rege al *dandarilor* (nu al dardarilor) putea să fi ajuns aici venind dintr-o zonă getică, unde chiar era un râu *Olt* și că *dandarilor* poate li s-o mai fi spus și *olteni*. Un asemenea râu oricum există în Caucazul occidental, în zona Adjariei, și are numele *Olty*. În orice caz, asupra acestei posibile migrații, pentru moment, vom adopta o atitudine de expectativă prudentă. În orice caz, acest rege *Oltacos* era un aliat al lui *Dromihete*, ceea ce sugerează posibilitatea ca *dacii* și *dandarii* (aflați în spațiul masagetice) să fi fost foarte probabil înrudiți, dacă nu cumva este vorba despre două regate ale aceluiași popor...

Continuând seria *antroponimicii dinastice*, ajungem în anul 950, când regelui Iuliu (Gyula) al valahilor (daci) i se nasc două fete gemene, pe care le botează în

rit ortodox cu numele tipice dacice, *Carolta* și *Sarolta/Șarolta*, adică în limba dacilor *Piatra* (pământului) *Oltului* și respectiv *Apa Oltului*. Gestul este simbolic și constituie un act de legitimare a pretențiilor teritoriale asupra pământului și apei *Oltului*, adică a unui teritoriu pe care îl numea *Olt* și constituia regatul său. Dacă *Sarolta* poate avea sensul propriu imediat inteligibil de *Apa Oltului*, pentru *Carolta* sensul de pământul sau piatra unui râu (Olt) este ceva mai dificil de interpretat. Ca piatră a *Oltului* ar putea semnifica o *zonă de cataracte*, iar ca pământ al *Oltului* ar avea sensul imediat de *albie a Oltului*. Nu acesta era sensul simbolului, ci acela de *pământ și apă*, prin care se definea suveranitatea asupra unui teritoriu. La anul 972 *Sarolta* se va mărita cu ducele Gheza al Ungariei, cu care va avea un fiu, *Ștefan*, botezat și el în ritul ortodox, și care va deveni rege al Ungariei sub numele de *Ștefan cel Sfânt*, cu care prilej va primi botezul catolic, fapt relectat de blazonul său, în care apare o cruce cu două brațe orizontale paralele. Acesta va deveni un aprig persecutor al ortodocșilor pentru a fi la înălțimea funcției de unealtă a Vaticanului, de la care primise coroana regală. În acest moment *Ștefan* ajunge dușmanul de moarte al mamei sale *Sarolta*. Și în acest moment să urmărim relatarea „*Cronicii pictate de la Viena*”, capitolul XXXVII, intitulat „*Lupta regelui Ștefan cel Sfânt împotriva lui Gyula, ducele Transilvaniei*”: „În urmă, fericitul *Ștefan*, după ce a primit prin grația lui Dumnezeu coroana maiestății regale, a purtat un faimos și folositor război împotriva unchiului său cu numele Gyula care, pe acea vreme, avea domnia peste întregul regat al Transilvaniei.

Așadar, în anul Domnului 1002, fericitul rege Ștefan a prins pe ducele Gyula împreună cu soția și cei doi fii ai săi și i-a trimis în Ungaria. Aceasta însă pentru aceea a făcut-o, fiindcă, deși i s-a atras de foarte deseori luarea aminte de fericitul rege Ștefan, el totuși nu s-a întors la legea creștină și n-a încetat de a ataca pe unguri. Și întregul lui regat, foarte mare și foarte bogat l-a unit cu monarhia Ungariei. Regatul acela însă al său se numește pe ungurește Erdelew, care este udat de foarte multe râuri, din nisipurile cărora se culege aur și aurul din această țară este foarte bun”. Textul impune următoarele precizări, unele cu beneficiu de concluzii:

1. Pentru ca Gyula să-i fie unchi lui Ștefan, el trebuia să fie frate sau cu tatăl acestuia, ducele Gheza, sau cu mama lui Ștefan, *Sarolta*. Conflictul militar indică a doua situație, adică Gyula unchiul era fratele mamei sale *Sarolta* și, deci, fiul tatălui *Saroltei*, adică Gyula bunicul;

2. Gyula, atât bunicul, cât și succesorul său, unchiul lui Ștefan, erau, de fapt, regii, și nu ducii *Ardealului*, care era un regat foarte mare și foarte bogat;

3. Documentul spune că regatul lui Gyula se numea în ungurește Erdelew. Chiar dacă termenul ar fi fost de origine românească, el este, probabil, unul din mai mulți, preferat de regii unguri pentru a elimina termenul principal, acela de *Țara Oltului*, fieful dinastic al lui Gyula. În materie de *toponime* și *antroponime* falsificările ungurești sunt mai mult decât notorii, ele atingând culmi antologice ale ridicolului, așa cum este cazul *Șaroltei*, pe care documentele oficiale ungare ajung să o numească *Jderul Alb*, după o conduită logică în care Porcul Verde nu este o soluție exclusă. Totuși,

ideea că *Transilvania* ar fi fost *Țara Oltului*, cel puțin în timpul celor doi regi Gyula, dar, desigur și ceva mai înainte, își găsește un argument lingvistic extrem de puternic în existența, numai în *Transilvania*, a unor *toponime*, *oronime* și *hidronime* derivate de la formele interconvertibile *OLT* și *OLT̃*, ca și în cazul general de corespondențe europene, însă mult, foarte mult sub nivelul formelor *transilvănene*.

Aceste forme posibile numai în *Țara Oltului* apar printr-un mecanism lingvistic de foarte mare vechime, care constă în antepunerea a una, două sunete, ca în cazul binecunoscut al lui alfa privativ, care a sfârșit prin a deveni un mecanism derivativ prin prefixare, din care, în cele din urmă, s-a dezvoltat prin antepunerea nu doar a unui prefix, ci chiar a unui cuvânt, precum este cazul termenul *Bara-Olt* (dar cunoaștem și foarte interesantul dublet: *Gura-sada* / *Sada-gura*, ca și multe altele). Pentru ilustrarea celor afirmate prezentăm în continuare, în tabelele 1, 2 și 3, lista *hidronimelor* derivate de la rădăcina *Olt/Olț*, precum și lista *toponimelor* (inclusiv *oronimelor*) derivate de la rădăcinile *Olt* și *Olț*, precum și o listă de *toponime* și *antroponime* europene derivate de la aceeași rădăcină prin același mecanism. Analiza cifrică ne conduce la concluzia că, în *Transilvania*, găsim o densitate deosebit de mare de termeni *hidronimici*, *toponimici* și *oronimici* (circa 40) derivați de la rădăcina *Olt*, pe care nu o întâlnim nicăieri nici în *România*, nici în Europa, ceea ce ne sugerează concluzia că ei sunt proprii unei populații foarte numeroase care a locuit în *Transilvania*. În acest sens, subscriem la *ideea* lui *Pârvan* asupra existenței unei țări a *Oltului* pe cursul mediu al acestui

râu, dar cu rezerva că această țară era mult mai mare, ea fiind însăși *Transilvania*, patria acestor atât de numeroși termeni derivați de la *Olt*. Faptul că documentele istorice ungare se feresc să folosească un asemenea termen este de înțeles, deoarece el făcea în conștiința dacilor români trimitere la drepturile lor imprescriptibile, derivate din autohtonismul lor. Însăși folosirea termenului de *Țara Făgărașului* în loc de *Țara Oltului*, cum încă până azi românii mai spun, este un fapt semnificativ. Oficialitățile ungare au admis mai curând termenul de *Dacia*, pe care nu-l socoteau atât de periculos ca cel de *Țara Oltului*. Așa se face că, în sensul intereselor coroanei ungare, *Matei Corvinul* definind regatul ungar în raport cu *Transilvania*, spunea că el este „suveranul *Daciei* occidentale”. Orice referire la o *Țară a Oltului* sau la o dinastie de *Olt* nu a fost făcută niciodată, fiind extrem de periculoasă și susceptibilă de a produce resurecția unui temut spirit național. Pentru aceasta, în finalul acestei lucrări, ne îngăduim să spunem că am vorbit despre *Transilvania*, adică *Olenia*. În plus, menționarea unor *olteni* pe acolo pe unde *Oltul* nu trece ne face să credem că *etnonimul oltean* este încă una din formele foarte vechi pentru *dac*. Cu atât mai mult înclinăm spre acest punct de vedere, cu cât, în majoritatea covârșitoare a situațiilor, vorbim despre termeni derivați de la *Olt*, și nu de la *Alut*, ultimul termen nefiind niciodată folosit de *băștinașii români, vlahi, daci* sau oricum am vrea noi să numim *poporul nostru*. În schimb, în favoarea ideii că *oltenii* ar fi un *etnonim* foarte vechi se pronunță și următorul fapt legat de forma latină *Alutus*. În ciuda faptului că în Italia nu se cunoaște un râu, necum unul

mare cât *Oltul* nostru, țărani din satele din sudul Romei, atunci când sunt întrebați ce sunt, răspund cu promptă mirare asupra întrebării: „*Alutani, signiore.*” *Alutani, alutani*, dar de pe care *Alutus*? Și, până se va descoperi unul italic, noi rămânem la convingerea că vorbim despre *Oltul* din inima *Transilvaniei*, adică antica *Oltenie*.

DOBROGEA, ADICĂ OLTENIA

Dobrogea este, din punct de vedere geologic, cel mai vechi pământ al patriei noastre. Din punct de vedere istoric însă, Dobrogea este una dintre cele mai interesante provincii ale țării noastre, fiind, poate, marca cea mai deplină a miracolului pe care îl reprezintă poporul nostru, așa cum remarca marele istoric Gheorghe Brătianu. Deși trecută prin mâinile mai multor cotropitori și scenă a unor violențe mari, Dobrogea nu și-a pierdut niciun moment caracterul getic și, mai apoi, românesc. Alogenii, chiar când au fost mai numeroși, au fost locuitorii, dar nu fiii acestui pământ, căci mama Gaia pe noi ne-a făcut, iar nu pe ei. În lunga și zbuciumata istorie a acestui pământ dacogetic, ce lega în mod ferm lumea getică și marea sa, Marea Neagră, au existat multe episoade prin care Dobrogea s-a dovedit parte a patriei originare a dacogetilor.

Numind-o *Sciția Minor*, *Moesia Minor* sau *Geția Minor*, noi folosim convenții de exprimare, dar niciun moment nu uităm că vorbim despre țara noastră. Iată de ce istoria Dobrogei este atât de importantă pentru noi: pe teritoriul ei a existat un regat cunoscut în istorie sub numele latinizat de *Țara Alutia*, de fapt, corect, *Terra Alutia*. De aici, însă, până la a admite că, în epocă, locuitorii geți ai acestei țări îi spuneau Țara Alutia este o cale lungă, pe care numai ignoranța, o imaginație plină de arbitrar sau o mare lipsă de dragoste de adevăr ne poate face să o străbatem. Cel mai probabil este că băștinașii își numeau țara nu Aluta sau Alutania, ci Țara Oltului sau Oltenia.

Ne refuzăm tentația presupunerii că ar fi putut-o numi Oltia, pentru a nu alimenta excesele de imaginație ale unora tentați de apropieri omofone cu Olbia. Abuzul de etimologii problematice este departe de a face cuiva un serviciu real, cel mult detractorilor dacologiei. Să încercăm să detaliam această situație făcând cuvenitele clarificări, atât cât putem înțelege noi acest fenomen. Într-un articol intitulat „Ponti Aluti sau Țara Alutia, între fantezii medievale sau realități istorice?”, publicat în *Dacia magazin* nr. 76/2012, domnul Constantin Arimin Olariu ia în discuție existența unei formațiuni statale dobrogene cu numele din titlul articolului.

Indiferent dacă titlul se vrea emfatic sau strict dubitativ, personal afirm și susțin existența unui asemenea stat. Domnia Sa trece în revistă cele mai credibile două surse asupra acestui subiect, făcând mai multe considerațiuni lingvistice, la care noi nu subscriem în totalitate. Ceea ce reținem ca fiind pozitiv din cele prezentate de către domnul Constantin Arimin Olariu este faptul că, în Dobrogea, a existat, între secolele VIII și XIII, un stat dacic, Țara Alutia, indiferent dacă a fost independent, inclus în altul mai mare, asociat altuia mai mare etc. Cum aceste date sunt consonante cu altele asupra cărora am atras atenția anterior, în cele ce urmează vom schița tabloul reconstituit de noi pe această bază conform „*Cosmografiei Anonimului din Ravena*”, scrisă în secolul VII.

După informații culese de un călător al cărui nume nu ni s-a păstrat, în Moesia Inferioară, actuala Dobroge, existau cetățile Sacidaba și Ponti Aluti, iar pământul pe

care erau situate se numea Țara Alutia. În continuare, domnul Constantin Arimin Olariu face un mic inventar lingvistic de dicționar, continuând cu niște considerațiuni etimologice asupra cărora avem rezerve serioase. În ceea ce ne privește, afirmăm că, chiar dacă în acel document citat țara se numea Alutia, fiind vorba despre o scriptură latină (fie ea și medievală), în realitate, adică așa cum pronunțau localnicii, avem de-a face cu o Țară a Oltului sau Oltenia, așa cum, în actuala Oltenie îndelung stăpânită de romani, nimeni nu vorbește de Alutania, deși foarte mulți lingviști insistă până-n pânzele albe cu latinizarea. În acest sens, două fapte cred că ar fi de natură să clarifice lucrurile.

Primul: în nord, la Mlaștina Meotidă (actuala Mare de Azov) a existat în timpul lui Dromichete regatul dandarilor, condus de regele Oltacos (nu Alutacos), ce-i era aliat acestui rege dac.

Al doilea: între anii 161-180 p.H., în timpul lui Marc Aureliu, la Oltina trăiau mulți daci, despre care se zice că erau romanizați. Așa de romanizați, că exact în acel teritoriu bine stăpânit de romani, termenul oficial Altina a murit chiar de la naștere, romanizații de atunci și urmașii lor de azi spunând tot Oltenia.

În ceea ce privește cetatea Ponti Aluti, credem că, pur și simplu, ea însemna Marea Oltului, căci despre un pod care ar trece peste un râu Olt inexistent în Dobrogea nu prea cred că ar avea sens să vorbim. Așadar, odată ce despre pod nu poate fi vorba, nu ne rămâne altceva de făcut decât să privim spre mare. Desigur, apare și întrebarea de ce Marea Oltului? Dar, înainte de a răspunde unei astfel de întrebări, poate că ar fi normal să ne întrebăm cum numeau dacii Marea

Neagră, căci Pontul Euxin, în mod, evident nu-i spuneau. De ce i-ar fi spus Pontul Oltului sau Marea Oltului cred că putem înțelege, dacă am ține cont de următoarele fapte. În extremitatea sud-estică a actualei Mări Negre, pe teritoriul georgian al Adjariei curge și se varsă în mare un râu, care are un afluent numit Olty și, evident, pe acest râu exista și o localitate cu același nume, Olty. Mergând spre nord, în lungul litoralului georgian, ajungem în Abhazia, unde, încă în jurul anului 1700, exista localitatea Dandars. Mergând în același sens, ajungem la Marea de Azov, unde, în jurul anului 300 a.H, îl găsim pe aliatul regelui Dromichete, regele Oltacos al dandarilor.

Despre cazul Carolta/Sarolta de la anul 950 p.H. am scris deja în alt loc și credem că este suficient pentru a ilustra caracterul general și profund dacic al termenului Olt. Despre Țara Făgărașului, de asemenea, am spus destul. Dar nu putem să nu fim de acord cu domnul Constantin Arimin Olariu când acesta afirmă că, la 1222 (ce să-i faci?), chiar și latinizat, Oltul era *nomina odiosa* la unguri, odată ce ei îi ziceau acestuia Râul Valahic. Cât despre autohtonismul dacic al termenului Alutus, aici despărțirea mea de domnul Constantin Arimin Olariu este totală și definitivă.

Din multe și temeinice motive refuz această idee. Acest Olt atât de dacic, pe care niciodată dacii și, mai apoi, românii nu l-au numit vreodată Alutus, este o constantă a istoriei dacilor și, mai apoi, a românilor. Deci ipoteza Pontus Aluti /Marea Oltului nu este totuși una atât de riscantă. Cu alte cuvinte, în sec. al VI-lea era cunoscută existența unei țări Alutia, adică Oltenia, care nu era alta decât Dobrogea. Pe teritoriul ei era

Ponti Aluti, adică Pontul Oltului, pe care îmi iau libertatea de a nu-l numi Pontul Euxin, ci Marea Oltului.

Este foarte posibil ca aceste toponime dobrogene să fie consecința alunecării spre sud a regatului dandarilor-olteni din tendința naturală de centralizare a statelor dacice într-o structură unitară. Poate că procesul a fost accelerat de presiunea altor populații.

În fine, marea invazie mongolă din anul 1241 este momentul ultim în care mai aflăm despre existența acelei Țări Alutia, adică Oltenia, distrusă de către acești invadatori.

Despre acest ultim eveniment aflăm din cronica medicului persan Frazel-Ullah/Rașid, scrisă în jurul anului 1302. Deci, din secolul al VII-lea, poate chiar al VI-lea și până în secolul al XIII-lea, Dobrogea dacică s-a numit Țara Oltului sau Oltenia. Chiar și în prezent există încă lacul Oltina și localitatea Oltina pe malul acestui lac, după cum pe Brațul Borcea al Dunării există o altă localitate Oltina. Evident, în toate situațiile romanizarea a avut ca efect păstrarea formei tipic dacice, derivată de la Olt.

MIORIȚA

În cultura, dar mai ales în incultura românească, și-au făcut un loc nemeritat, dar justificat de o certă lipsă de calitate intelectuală, unele expresii precum: fatalism mioritic, spirit mioritic etc., cu un sens denigrativ cert la adresa românilor.

O statistică prin care s-ar cuantifica numărul celor care au citit cu adevărat „Miorița” în raport cu utilizatorii expresiilor de mai sus, ar scoate la iveală un fenomen interesant. Dintr-o sută de asemenea utilizatorii de expresii mioritic peiorative, în cel mai fericit caz au citit cu atenție „Miorița” zece personae, iar, dintre aceștia, numai în cazuri cu totul exceptionale, o persoană a studiat cu seriozitate această baladă, însă este foarte riscant să afirmi că din suta considerată ar fi fost vreunul care să fi putut să o înțeleagă. În fond, nu este nimic surprinzător, povestea este veche de când lumea: ignoranța este originea prostiei.

Trist este un singur lucru: să fii român și să-ți bați joc de „Miorița”, temeiul identității neamului tău. Poate că nu este încă prea târziu să încercăm să privim cu seriozitate acest monument literar, un adevărat Everest al baladei românești. Și când vorbim despre poziția „Mioriței” ar trebui să subliniem faptul că ea este ceea ce se numește, cu o expresie foarte frecventă, doar vârful aisbergului.

„Miorița” nu este un fenomen literar brusc, ivit din neant, chiar dacă are un caracter de unicitate absolută, ea nu apare într-un spațiu literar vid. Ea este rezultatul unei evoluții îndelungi a unui gen literar extrem de caracteristic românilor. Este vorba despre balada

pastorală, un gen literar atât de strâns legat de esența condiției de viață a românilor, încât, pe drept cuvânt, putem vorbi despre un gen folcloric de o valoare documentară dublă: una lingvistică și una istorică. Nu în ultimul rând, se poate vorbi despre valoarea literară, căci prin analiza atentă a figurilor de stil ajungem la evoluția lor istorică și, odată cu aceasta, la originea lor psihică, acolo unde ne vom întâlni cu chipul spiritual, atât de căutat, al strămoșilor noștri.

Însuși genul literar, balada pastorală, este unul destul de rar și conținutul său spune întotdeauna foarte mult despre evoluția istorică a autorilor lui, adică a popoarelor. Este vorba despre faptul că ceea ce numim astăzi poporul român este cunoscut că fiind un neam de păstori, cărora, de multe ori, străinii le spun cu dispreț „neam de ciobani”. Din toată această situație rămâne foarte clar un lucru: românii sunt și sunt cunoscuți în Europa drept un popor de păstori. În fapt, românii sunt cel mai mare popor de păstori din Europa.

Încă și mai important în acest sens este faptul că și în această privință poporul român trăiește continuitatea strămoșilor săi daci, a căror identitate pastorală era notorie în antichitate, ajungându-se la bine cunoscuta formulare clasică: „dacii trăiau agățâți de munții lor”. În plus, trebuie reținut faptul că însuși păstoritul dacilor și, mai apoi, al românilor, inclusiv fenomenul transhumante, este de unic fel în Europa. Nu este deci nimic surprinzător în faptul că literatura populară, care va reflecta un asemenea aspect atât de caracteristic poporului nostru, să aibă un caracter de autentic document istoric. Ceva mai mult, întocmai ca însăși limba română, monument european unic de unitate (în

mod natural, româna este o limbă monodialectată), „Miorița” este o manifestare de unitate a neamului românesc, în sensul că variantele baladei există peste tot unde întâlnim români, în calitate de locuitori băștinași (în Grecia, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Serbia, Bulgaria, Ucraina, Rusia, Ungaria etc.) Variante neromânești ale „Mioriței” nu se cunosc nicăieri în Europa, deși popoare mai mici de păstori încă mai există...

„Miorița” este o chestiune strict românească, înțelegând prin aceasta, în egală măsură, că este și o chestiune dacică. Acest fapt ne îndreptățește, păstrând proporțiile, să recurgem la comparația cu mult mai amplele și mai celebre creații epice ale antichității grecești, „Iliada” și „Odiseea”. Vom observa că cele două creații au un caracter cult, nu folcloric, un caracter cosmopolit, care izvorăște din dorința comanditarilor (căci operele i-au fost comandate lui Homer) de a-i plasa pe greci în cea mai bună poziție ca imagine, în raport cu restul lumii, față de care aveau un complex de inferioritate, al cărui deces nu a avut loc nici în zilele noastre.

Dar ceea ce este extrem de interesant este faptul că, spre deosebire de cele două capodopere antice, „Miorița” este rezultatul unui îndelung proces evolutiv, chiar dacă se referă la o anumită perioadă istorică, ea fiind, în fapt, un produs cristalizat cu o structură finită vizibilă. Acest fapt a permis baladei ca, în timp, să absorbă în structură sa realități pe care ni le prezintă ca atare sau sub forma unor realități artistice incriptatoare.

În orice caz, conținutul „Mioriței” nu este conceput a se adresa eternității, lipsa acestei intenții calificând-o tocmai pentru un asemenea rol. Fiind relatarea unor fapte de viață, „Miorița” face un recurs permanent la ceea ce constituia normalitate vieții în timpurile pe care ea le prezintă în mod implicit. Semnificația multor fapte și concepții, deși explicată în mod simplu, are valențe poetice superioare, care decurg direct tocmai din sinceritatea relatării și, mai ales, din efortul aproape dureros al respectului pentru riturile și tradițiile în care trăiesc eroii baladei. În acest moment survine valoarea imensă de document a „Mioriței”, valoare care, din păcate, nu a fost deplin exploatată.

POPORUL NOSTRU ÎN OGLINDA FOLCLORULUI SĂU

Vorbind despre folclor, întrăm într-o zonă în care imaginarul și realul se combină printr-un complementarism care constituie, poate, una dintre cele mai caracteristice trăsături ale fiecărui popor.

Pentru popoarele apărute foarte târziu, sau care au beneficiat de o anumită izolare, problema este ceva mai simplă.

În cazul poporului nostru, a cărui istorie se numără cu mileniile, prin forța împrejurărilor, folclorul este practic saturat de elementele istorice, elementelor estetice (altfel, de foarte mare valoare) fiindu-le rezervat un rol nu secundar, ci subordonat. Nu mai puțin importantă în acest context apare problema foarte delicată a ocultărilor inițiatice cu care ne confruntăm de multe ori în interpretarea narațiunii folclorice. O analiză chiar și sumară a întregului folclor românesc ar fi o acțiune de o amploare pe care nu ne-o vom putea permite în cadrul lucrării de față. Din acest motiv, în cele ce urmează vom selecționa câteva fapte care țin de domeniul basmului, precum și de cel al baladei. Prin urmare, vom încerca să speculăm valoarea de document a folclorului nostru.

Să începem, prin urmare, prin a prezenta câteva cazuri de domeniul basmului. Este bine cunoscut binomul Făt Frumos-zmeul, care prezintă anumite trăsături generale asupra cărora ne luăm libertatea de a nu mai insista. Într-una din aceste situații Făt-Frumos, după o luptă grea cu zmeul, îl ucide, dar, înaintea de a se căsători cu Ileana Cosânzeana, cu care va trăi fericit

până la adânci bătrâneți, va trebui să ajungă la castelul zmeului, unde este zăvorâtă într-o odaie aleasa inimii sale, precum și imensele averi ale acestuia, care constituie cuvenita zestre a domniței. Ușor de zis, dar mai greu de făcut. În general. Dar nu și pentru eroul nostru care, ce face? Păi, ceva foarte simplu. Îi retează degetul zmeului, despre care toată lumea știe că deschide toate porțile tainițelor sale. Ajunși în acest punct, ar trebui să facem două observații. Prima ar fi aceea că zmeul acesta are o talie impresionantă și o putere pe măsură, fiind o ființă care are, ca și Făt-Frumos, degete! Degete, nu ghiare, nu labe. Altfel spus, acest adeversar uriaș are trăsături anatomice umane și este, până la un punct, antropomorf.

A doua observație ar fi aceea că, odată ce este tăiat, degetul nu mai poate fi utilizat pe post de cheie care, odată intrată în broască ar urma să fie răsucită etc., din simplul motiv că, în această situație, comenzile mușchilor care ar fi făcut posibilă manevrele au fost tăiate odată cu degetul, în acest fel abolindu-se funcțiile mecanice ale degetului.

Prin urmare, acest deget-cheie ar urma să fie folosit într-un alt fel, caracterizat printr-un ceva care nu se schimbă odată cu rezecția sa. Singurul element invariant în raport cu această manevră va rămâne doar aspectul său. Deci, broasca va recunoaște ceva din aspectul degetului. În mod sigur nu aspectul general, ci altceva, un altceva pe care, de exemplu, degetul lui Făt-Frumos nu îl are! Și acest altceva nu poate fi, spunem noi, decât dermatoglifele. Desigur, este o presupunere. Dar în sprijinul ei vin următoarele fapte: poporul român, chiar la nivelul său inferior de instrucție, ar fi trebuit să

aibă cunoștință de existența dermatoglifelor, să aibă o preocupare pentru ele și această preocupare să se reflecte în cultura sa populară și în limbă. Ceea ce și este cazul, dacă vom face un scurt recurs la binecunoscuta expresie populară „buricul degetului”. Să precizăm că termenul este caracteristic doar limbii române, limba ungară, limbile semitice, chiar și galonata limbă franceză etc. având expresia „capul degetelor”. Cu alte cuvinte, numai în limba română apariția termenului este consecința observării fenomenului cu multă atenție, forma verbală fiind și ea una elaborată și precisă. Dacă vom face o mică analiză a expresiei românești, va trebui să observăm că buricul degetului desemnează un punct central, ca și în expresia buricul pământului. În realitate, dincolo de marea lor individualitate, toate dermatoglifele se dezvoltă pe un parcurs spiralic în jurul unui punct central. Este clar faptul că termenul este consecința acestei observații.

Un alt amănunt la care basmul face aluzie în subtext este degetul-cheie. Dar vorbește românilor cărora nu avea de ce să le explice nici ce este buricul degetului, nici la ce folosește el în situația dată. Să încercăm să înțelegem ce fel de popor este acela care știe la ce sunt bune amprentele cu pricina, pe care criminalogia le-a descoperit destul de recent.

Să continuăm să interpretăm faptele lui Făt-Frumos. Într-unul din basmele care-l au ca erou principal, Făt-Frumos ajunge la confruntarea decisivă cu zmeul. Aici confruntarea dintre cei doi îmbracă, prin acordul ambilor, o formă destul de ciudată. Cei doi se vor preface în două roți, care se vor rostogoli până în vale. Roata care se va sfărâma va aduce moartea celui în care

el s-a prefăcut. În această situație Făt-Frumos alege să fie o roată de plumb, în timp ce zmeul se transformă într-una de fier. Roata de plumb se lovește de stâncile de pe panta muntelui, se mai și deformează, dar ajunge totuși întregă în vale. Roata așa-zisă de fier, în care s-a prefăcut zmeul, cum se lovește de prima stâncă, „se sparge ca sticla”. Din această relatare înțelegem că, de fapt, roata de fier, în realitate, era de oțel, căci numai acesta era făcut din fier și era casant, spre deosebire de fierul pe care tot țăranul îl trage pe roate de lemn fără ca fierul să se spargă la contactul cu piatra întâlnită în drum. Să ne gândim că, la vremurile acelea, la vremea zmeilor, despre care încă nu prea știm exact ce erau, poporul nostru, chiar dacă basmul nu folosește cuvântul oțel, cunoștea și folosea oțelul! Ceva mai mult, basmul identifică oțelul prin proprietatea sa cea mai caracteristică, și anume proprietatea de a fi casant. Este interesantă diferența de nivel de cunoștințe de metalurgie, ceea ce sugerează faptul că vorbim despre reprezentanții a două populații aflate la niveluri diferite de dezvoltare.

Asemenea cunoștințe avansate de metalurgie la vremuri atât de îndepărtate nu doar că spun foarte mult despre poporul nostru, dar se confirmă prin date arheologice vechi de peste două milenii. Atunci, în timpul lui Decebal, dacii practicau o metalurgie a fierului, care, în esență, de atunci, practic, nu s-a mai modificat. La acea dată metalurgia europeană cea mai performantă producea lupe de fier de 15 kg, în timp ce metalurgia dacică producea lupe de fier cam de 40 kg. Deci, chiar la acea dată avem proba avansului tehnologic al metalurgiei poporului nostru asupra

restului lumii cunoscute. Iată, prin urmare, ce aflăm din simpla lectură a unui basm...

Dar informațiile pe care le putem obține din basmele noastre sunt departe de a se fi epuizat, domeniile din care fac parte fiind dintre cele mai diverse. Să luăm exemplul binecunoscutului basm „Prâslea cel voinic și merele de aur“. Dacă vom reflecta puțin, nu putem să nu fim surprinși de faptul că un mare împărat, de neamul nostru, spune basmul, deci care avea cam tot ce-și dorea, tocmai mere de aur (golden, am zice noi astăzi?) i-ar fi poftit inima. La modul strict istoric, excluzându-l pe Alexandru Macedon (ca fiind prea universal), singurul din neamul nostru pe care l-am putea socoti împărat a fost Burebista. Folosim acest caz strict ca pe un reper temporar cert, pentru a face o susuccintă referire la situația culturii mărilor în vechime. Ei bine, în antichitatea latină erau cunoscute la Roma peste 34 de specii de măr, dintre care un număr de 16 sunt... dacice. În lumina acestui fapt, deci uzând azi de date vechi de acum două milenii sau, mai corect vorbind, două milenii și jumătate, putem spune, fără teama de a greși, două lucruri. Basmul privește spre un orizon de timp dincolo de trei milenii și, de asemenea, el (basmul) nu se referă la mărlul de aur, căci aceia care au obținut 16 soiuri de mere puteau, în mod sigur, să obțină și mere de aur! De fapt, basmul se referă la portocale, care, într-adevăr, nu puteau crește pe meleagurile noastre și pentru care, lipsind termenul propriu, s-a creat unul pornind de la realitatea locală.

Am ales acest exemplu pentru faptul că, între fructe, mărlul este ceea ce este câinele între animale, deoarece însuși poporul nostru este, practic, cel mai vechi din

Europa. În fine, faptul impune o concluzie interesantă: împărăția din poveste avea limita sudică la nordul limitei de cultură a portocalului, adică zona mediteraneeană.

În fine, o ultimă referire la basmul românesc, tot din zona vegetalului. În destule basme este menționată rodia. Îndiferent dacă admitem că ea ar fi fost cunoscută ca produs de import sau ca produs de cultură propriu, ar fi de reținut un fapt destul de interesant. Poporul nostru are un termen propriu pentru acest fruct, unul foarte diferit, de exemplu, de termenii arabi, ebraici sau aramaici. Acest fapt apare ca foarte interesant, dacă avem în vedere comparația cu limba latină, în care exista nu un termen propriu, ci unul derivat, prin care se recunoște în mod explicit originea străină a fructului. Romanii, vorbind despre rodie, o numesc „*mala punica*”, adică mărul cartaginez (punic). Cât de mult seamănă rodia cu mărul, aceasta numai latinii puteau să o spună. Nouă, însă, faptul ne spune destul despre sărăcia orizontului lingvistic latin și, mai ales, despre nivelul cunoștințelor de pomicultură al așa-zișilor noștri strămoși. Or, dacă latinii erau la un asemenea nivel inferior de cunoștere, cum puteam moșteni de la ei cunoștințele superioare, pe care poporul nostru le are din timpurile predacice, pe care basmele noastre le probează? În mod intenționat am prezentat cazul celor două mere, mărul de aur și mărul cartaginez, pentru a sugera comparația care se impune între cele două niveluri de civilizație materială și de capacitate psihică de a edifica un termen pentru o realitate cu care poporul vine în contact.

În fine, depășind tărâmul mirific al basmului, să facem precizarea că date foarte concrete referitoare la viața strămoșilor noștri se obțin din analiza baladelor pastorale. În acest sens, este notoriu cazul baladei „Miorița”, pe care, pe drept cuvânt, o putem numi balada noastră națională. Desigur însă că, în acest caz, se impune o atitudine serioasă și renunțarea la clișeele hipocefalice de genul „resemnare mioritică”.

Este deja timpul să ne asumăm condiția de națiune mioritică, însă cu demnitate și mândrie, așa cum este normal pentru o asemenea capodoperă literară care-și merită pe deplin statutul de valoare națională de patrimoniu, care trebuie înțeleasă, nu batjocorită din poziția de pseudointelectual.

CRAI NOU

Semiluna, în fapt secera lunară sau Crai Nou (cum i se spune la români), este un simbol grafic pe care lumea îl cunoaște încă din cea mai adâncă antichitate, în special în Orientul Apropiat (vezi zeul SIN, reprezentat ca om cu o tiară, deasupra căreia este montat un Crai Nou) În ceea ce privește această reprezentare grafică simbolică a lunii, trebuie să observăm faptul că, în comparație cu soarele atât la răsărit, cât și la apus, și atât la solstiții, cât și la echinocții, este vizibil în aceeași formă, în timp ce luna trece progresiv de la forma de Lună Plină (disc) la cea de Crai Nou (seceră). Deci, pentru Soare, care este mereu văzut în forma unui disc, problema reprezentării nu a prezentat vreodată nicio dificultate, ea rezolvându-se, în modul cel mai simplu, prin recursul la imaginea zilnică, având forma invariabilă a unui disc, ceea ce a condus la reprezentarea soarelui ca un cerc sau, încă și mai simplu, ca un punct din care erup în mod simetric 4, 8, uneori 12, 16 (8+8), 32 etc. raze. Un caz extrem de interesant este cel vexiliar celebru în antichitate, cazul steagului imperiului macedonean, care are un soare de aur cu 8 raze mari și 8 raze mici dispuse alternativ, simetric pe un fond roșu. Atunci când simbolul solar se suprapune altuia precum celui cristic al crucii, asistăm la reprezentări mixte, cum este, spre exemplu, crucea celtică, numită astfel pentru prezența ei la populațiile celtice creștinate (scoțieni, irlandezi, galezi, bretoni etc.). De fapt, în egală măsură ea poate fi numită și cruce vlahică, cimitirele din România (chiar până-n epoca modernă) fiind pline de

asemenea cruci. Intersant în acest sens este faptul că asemenea simboluri care puteau fi explicate ca împrumuturi celtice în zone ca Ardealul nu au acolo frecvența copleșitoare pe care o au în Bărrăgan, acolo unde problema ne se pune în niciun fel. Cea de-a doua reprezentare. Crucea (nu zvastica, ea are un destin separat), crucea dublă (cu 8 raze), crucea triplă (cu 16 raze) etc. este și ea suprapusă simbolului cristic. Această reprezentare mixtă este foarte caracteristică pentru crucile din vârful bisericilor ortodoxe române, pentru crucifixuri și pentru crucile din icoane. Deși beneficiază de două tipuri principale de reprezentare: cercul și crucea (simplă sau multiplă), precum și cercul cu raze. Soarele nu cedează niciuna dintre aceste forme de reprezentare în psihologia umană.

În ceea ce privește luna, cel puțin în mod teoretic, se pune problema faptului că reprezentarea ei grafică ar fi trebuit să plece, ca și în cazul soarelui, de la fenomenul astronomic, așa cum a fost el observat de mii de ani. Cum forma observabilă în fiecare zi alta este pentru lună, rămâne faptul că, în mod constant, i se puteau asocia doar cele două imagini extreme: discul (ca lună plină) și secera (în chip de Crai Nou). Deci cercul și secera. Din acest punct ar putea să apară ideea că, odată ce unui fenomen îi este necesară o reprezentare, atunci, dintre cele două aspecte vizibile ale sale, îi va fi reținut doar aspectul cel mai caracteristic. Ideea este valabilă, dar numai până la un anumit punct. Dacă se ține cont de faptul că cercul (luna plină) putea fi confundat cu soarele și că, prin urmare, ar fi fost abandonat ca reprezentare a lunii pentru a se evita această confuzie, raționamentul este

greșit, chiar și numai pentru faptul că soarele mai are încă multe alte posibilități de reprezentare simbolică. El putea renunța cu ușurință la reprezentarea simbolică în chip de cerc, având încă multe alternative. Prin urmare, actuala reprezentare a lunii, dar veche de mii de ani, practic de la începutul lumii, exclusiv sub forma de Crai Nou trebuie să aibă o rațiune ceva mai profundă, pe care o vom găsi dincolo de aparențele discutate mai sus. Această rațiune ține în mod foarte probabil de o îndelungă observație, inițial din considerente religioase, a fenomenului astronomic din punctul de vedere al consecințelor sale asupra vieții terestre. Din acest punct de vedere putem spune că luna în forma secerii, Crai Nou, a fost percepută de către toate civilizațiile umanității drept luna bună, motiv pentru care a și devenit obiectul adorației exprimate la multe popoare prin zeificarea sa.

În ceea ce îi privește pe români, chiar dacă în trecut le spunem în mod corect daci, soarele și luna, indiferent ce am crede noi despre rolul lor în religia sau folclorul lor, au fost mereu reprezentate sub forma secerii (luna, Crai Nou) și a discului, adesea cu raze (soarele). Ceea ce este însă importat este faptul că, în acest spațiu cultural, luna și soarele sunt principalii actori cerești definatori ai spațiului astronomic terestru, chiar dacă există cunoștințe de astronomie foarte profunde. Această prevalență a celor două simboluri celeste, soarele și luna, se exprimă în elementul cel mai caracteristic al civilizației dacilor transmisă românilor. Este vorba de civilizația lemnului care, chiar și astăzi depune mărturie în Maramureș, unde porțile au nelipsitele simboluri ale soarelui și lunii. Caracterul

acestor simboluri, chiar amplasate în cadrul laic, este unul sacru și nici nu putea rămâne doar în stratul de jos al vieții cotidiene. Poziția sa religioasă era imposibil să nu se afirme acolo unde îi era locul, adică în religia românilor. În acest sens, din mai multele posibile exemple vom discuta două, pe care le considerăm mai ilustrative, în sensul că este vorba de două aspecte ale aceluiași fenomen religios fundamental al ortodoxiei române – biserica. Este vorba în mod concret despre interiorul și despre exteriorul bisericii noastre. Să începem cu exemplul referitor la interiorul bisericesc. Pe văile cuprinse între Munții Zarand și Poiana Ruscă, de o parte și de alta a șoselei care merge de la Deva către Arad se află 90 de biserici înscrise în patrimoniul național, ne spune Cătălin Manolache în *Formula As*, an XX, nr. 927, iulie 2010, pp. 26-27. Este vorba despre biserici de lemn foarte vechi, conținând picturi și icoane de mare valoare. Una dintre aceste biserici este și cea din Lăpugiul de Jos, o comună situată pe un râu care se varsă în Mureș, pe stânga. Comuna aflată în județul Hunedoara se află la confluența cu un alt afluent, care se varsă în același râu, tot pe partea stângă. În biserica din această comună se află o icoana pe lemn, foarte veche, care-l reprezintă pe Hristos Pantocrator. Icoana este de o importanță excepțională, în primul rând prin faptul că sunt foarte puțin icoane în care Hristos apare în această ipostază pe care iconografia creștină o păstrează aproape în exclusivitate pentru DUMNEZEU TATĂL.

Printr-o asemenea postură iconografică se afirmă într-un mod hotărât consubstanțialitatea lui DUMNEZEU TATĂL cu DUMNEZEU FIUL. Dacă

ținem cont de faptul că o asemenea atitudine se manifestă la ortodoxia română cu atâta timp în urmă, într-un asemenea mod neechivoc de manifestare și la un asemenea nivel de manifestare, adică la nivelul cel mai de jos al populației, în zona de conștiință religioasă de contact cu tradiția anteortodoxă, vom fi obligați să admitem două consecințe de mare importanță. Prima ar fi aceea că, chiar la nivelul cel mai de jos de educație al poporului român, în obștea rurală este percepută cu o claritate impresionantă, în cadrul Sfintei Treimi desigur, identitatea de substanță mistică dintre Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul. A doua ar fi aceea că Hristos, fără a contraveni dogmelor ortodoxe, moștenește din concepțiile preortodoxe române postura de creator al universului tradițional, cuprins între soare și lună, căci icoana plasează la picioarele Mântuitorului soarele, iar deasupra sa Luna (reprezentată, evident, în chip de Crai Nou). Acest univers al său de moștenire dacică, poporul român îl pune, în modul cel mai natural, din tot sufletul, la picioarele Mântuitorului, în a cărui persoană, una și aceeași cu a lui Dumnezeu Tatăl, îl recunoaște și mărturisește pe eternul creator al universului. Nu este prima oară când cele două repere cosmice atât de specifice cosmogoniei poporului nostru sunt integrate universului nostru creștin ortodox. Amintim un binecunoscut distih din balada națională „Miorița”, în care cele două elemente sunt integrate transcendentale sfintei taine a cununiei (cu eternitatea). „Soarele și luna,/Mi-au ținut cununa”. Totuși, dacă lucrurile ar fi rămas aici, la nivelul unei manifestări atașate începuturilor creștinismului, discuția noastră ar fi rămas în zona fenomenelor religioase de contact. Din

fericire, trecerea la examinarea elementelor de simbolistică religioasă exterioară trimite fenomenul spre viitor, pe filiera unei continuități care traduce o stabilitate religioasă de excepție la poporul nostru.

Și în acest moment este cazul să survină precizarea că, atunci când vorbim despre poporul nostru, chiar dacă folosim termeni precum pelasgi, traco-daci, daci, blahi, vlahi, români etc., înțelegem unul și același fenomen demografic, numit în funcție de diferitele sale etape istorice de evoluție. În privința celui de-al doilea aspect, acela al simbolisticii religioase a însemnelor religioase bisericești la creștinii ortodoxi români, trebuie să recunosc faptul că, pentru mine, lucrurile au plecat de la eminenta lucrare „*Istoria neelucidată*” a domnului Silviu Dragomir, un împătimit colecționar al celor mai interesante elemente caracteristice poporului nostru. În cartea Domniei Sale se ridică întrebarea: de ce unele biserici au la baza crucii de pe turla principală o semilună (Crai Nou) orientată cu cavitatea în sus (spre brațele crucii) ?

Mult timp am cercetat sugestia cea mai banală că acest fapt ar semnifica biruința crucii asupra islamului. Deși examinată cu toată atenția și seriozitatea, o asemenea idee s-a dovedit a fi o tentație ieftină, a cărei inconsistență s-a dovedit destul de repede, plecând de la un număr de considerații, după cum urmează mai jos.

Creștinismul și ortodoxismul românesc, în primul rând, nu și-a propus niciodată să-și afirme supremația asupra niciunei religii, ci au fost obiectul unor acțiuni violente din partea altor religii, inclusiv așa-zis frățești ortodoxe, cărora le-a răspuns cu demnitate și putere, dar

nu a devenit niciodată ofensiv, neurmărind altceva decât păstrarea propriei ființe.

Ortodoxismul românesc nu a căutat niciodată să se extindă pe teritoriul altor religii, el fiind biruitor numai în sufletul adepților săi, în lupta pentru apropierea de Dumnezeu.

În fine, dar nu în ultimul rând, apare întrebarea pentru ce o asemenea manifestare confesională antiislamică tocmai la români, niciodată incluși în Imperiul Otoman, și niciodată la greci, bulgari, sârbi, albanezi etc., aflați sub administrație turcească, deși resentimentele antiislamice ale acestora sunt mai mult decât binecunoscute ca îmbrăcând forme dintre cele mai violente?

Și să nu uităm un lucru: semiluna ca simbol al islamului este un fenomen de dată destul de recentă. În aceste condiții, simbolul, fie el și adoptat de islam, nu putea trece în conștiința poporului nostru înaintea semnificațiilor proprii ființei sale. În fine, la fel de bine, dacă am admite că acea semilună exprimă simbolul islamului învins, se poate pune problema de ce nu există biserici la care, în locul semilunei, să fie steaua lui David cea cu șase colțuri, ca semn al ridicării creștinismului iubirii peste monoteismul rudimentar și plin de răzbunare al iudaismului?

În cele din urmă, examinarea tuturor acestor biserici pe creștetul cărora apare această asocie de simboluri cruce-semilună, evident, cu aceasta din urmă în așa-zisa poziție subordonată mai indică, din perspectiva tradițiilor discutate până acum, o întrebare simplă. Odată ce semiluna nu semnifică islamul (și, de fapt, chiar nu-l reprezintă în acest caz), atunci unde este

soarele, celălalt marker al infinitului ceresc din cosmogonia dacică și, mai apoi, românească? Acestei întrebări deja i-am formulat o parte de răspuns atunci când am vorbit la începutul acestei discuții despre așa-zisa cruce celtică – suprapunere a simbolului solar peste cel cristic al sfintei cruci. Spuneam atunci că, în multe icoane, crucea este reprezentată cu încă patru raze plasate simetric, tot la intersecția brațelor sale, și uneori chiar cu și mai multe raze. Acestea nu sunt altceva decât razele solare, pe care, de foarte multe ori, le regăsim și la crucile de pe turlele bisericilor. Prezente sau nu, ele sunt presupuse ca existând, fenomenul suprapunerii soare-cruce fiind deja unul de la sine înțeles. Atunci când sub crucea simplă sau sub cea cu raze (una și aceeași în conștiința ortodoxului român) apare și Crai Nou (nu semiluna musulmană), imaginea atotputerniciei și a simbolului dumnezeiesc al Sfintei Cruci asupra întregului cosmos este deplină pentru ortodoxul român, care spune: „Peste-ntreaga noastră lume, Doamne, prin Sfânta Cruce a Fiului Tău deplin stăpân ne ești.”

Și pentru ca lucrurile să nu rămână nici măcar o clipă sub suspiciunea ipoteticului, atribuindu-ni-se o interpretare proprie forțată a faptelor (oricât ar fi ea de tentantă), aducem un ultim argument factic, a cărui interpretare o lăsăm la dispoziția oricărui judecător avizat de bună credință. În orașul Ploiești există biserica „Sf. Gheorghe Vechi”, cu origini care se plasează înainte de anul 1600. Pe creștetul acesteia, pe cea mai înaltă cupolă este, ca la toate bisericile, Sfânta Cruce, sub care se găsește, în poziția deja prezentată, semiluna, adică, de fapt, Craiul Nou, iar pe creștetul

crucii este atașat în mod foarte vizibil nimic altceva decât însuși soarele (deși crucea însăși este reprezentată cu razele solare). Să punem în paralel cele două imagini, cea a lui Hristos Pantocrator cu soarele și luna și cea a crucii de pe biserică, având pe axul vertical soarele și luna, și să ne gândim la semnificația acestor simboluri. Ar mai fi de precizat că, dacă simbolul lunar de pe turlile bisericilor ar fi semnat victoria asupra islamului, atunci ea ar fi trebuit prezentată în bernă, în poziția învinsului, adică, de fapt, cu coarnele în jos. Orientarea sa cu coarnele în sus este însă firească, dacă avem în vedere faptul că, în această poziție, ea definește axul spațio-temporal soare-lună și poate că, printre aceste gânduri, n-ar fi chiar unul inutil și acela că axul lună-soare n-ar fi doar un ax cosmic spațial, ci tot o dată și un ax al timpului desfășurat între astrul zilei și astrul nopții, ansamblul având aceeași semnificație: „Pretutindeni și întotdeauna, prin Sfânta Cruce, Ție, Doamne, plecăm inimile noastre.”

Poate vom înțelege cât de mare este individualitatea ortodoxismului român și explicația faptului că el are o asemenea mare stabilitate și putere, încât nu a cedat și nu va ceda niciodată în fața niciunei forțe.